

Minima-effectrapportage gemeente Alphen aan den Rijn 2015

De invloed van landelijke en gemeentelijke
maatregelen op de financiële positie van
inwoners met lage inkomens.

Minima-effectrapportage gemeente Alphen aan den Rijn 2015

De invloed van landelijke en gemeentelijke
maatregelen op de financiële positie
van inwoners met lage inkomens.

Samenvatting

Voor de gemeente Alphen aan den Rijn heeft het Nibud de bestedingsruimte van verschillende huishoudtypen met een laag inkomen en/ of een zorgvraag doorgerekend. Uit het onderzoek blijkt dat niet alle onderzochte huishoudtypen voldoende ruimte hebben om de maandbegroting rond te krijgen. De grootste tekorten doen zich voor bij echtparen met twee oudere kinderen, ook als zij niet te maken hebben met extra zorgkosten. Ook alleenstaanden hebben tekorten op de maandbegroting. Heeft de alleenstaande extra zorgkosten, bijvoorbeeld als gevolg van een beperking, dan zijn deze tekorten uiteraard groter, maar het zijn niet de zorgkosten op zichzelf die het saldo negatief maken.

Ook inwoners met een modaal inkomen kunnen in de problemen raken, wanneer zij met extra zorgkosten te maken krijgen. Uitgaande van een bestedingspatroon dat past bij een modaal inkomen, zien we bij het gekozen zorgprofiel een tekort op hun begroting ontstaan. Bij een uitgavenpatroon van iemand met een minimuminkomen, zou dat tekort niet bestaan maar dat is geen reële veronderstelling. Zo zou de betreffende persoon een woning met een lagere huur moeten hebben, goedkopere kleding moeten kopen, etc. Dit past niet bij een modaal inkomen. Mensen met een modaal inkomen hebben wel iets meer ruimte om de extra zorgkosten op te vangen.

Ouderen met alleen een AOW-uitkering of met een klein aanvullend pensioen hebben over het algemeen voldoende bestedingsruimte om alle noodzakelijke uitgaven en een (sober) restpakket te bekostigen. Een AOW-uitkering voor een alleenstaande is ruim 150 euro hoger dan een uitkering op grond van de Participatiewet. Ook als ouderen extra zorgkosten hebben blijft het saldo positief. De extra zorgkosten van deze huishoudens worden grotendeels gecompenseerd door de Wmo, de bijzondere bijstand en de (collectieve) zorgverzekering. Uiteraard zou de bestedingsruimte van deze huishoudens zonder de extra zorgkosten groter zijn, maar grosso modo zijn ouderen met een zorgvraag in Alphen aan den Rijn niet slecht af.

Het beeld dat ontstaat uit het kwalitatieve onderzoek, dat is uitgevoerd door NYFER, komt overeen met deze resultaten. Wel werd duidelijk dat schulden een veel voorkomend probleem vormen, die de financiële situatie negatief beïnvloeden. Deze kostenpost is niet in de Nibud berekeningen opgenomen, omdat deze verschilt per individuele situatie.

Effect van gemeentelijke regelingen

Het integraal inkomensbeleid van de gemeente Alphen aan den Rijn heeft voor alle onderzochte huishoudprofielen een positief effect op de koopkracht. Voor echtparen met oudere kinderen blijft er echter een tekort van honderden euro's op de maandelijkse begroting bestaan. Ook alleenstaanden onder de AOW-gerechtigde leeftijd, zowel met als zonder extra zorgkosten, kunnen op geen van de onderzochte inkomensniveaus de maandbegroting rond krijgen. Wel blijkt uit dit onderzoek dat de gemeente Alphen aan den Rijn het meest compenseert waar dit hoogst noodzakelijk is: het paar met oudere kinderen heeft de grootste tekorten op de maandbegroting, maar kan tegelijkertijd het grootste bedrag aan inkomensondersteuning aanvragen (vergoedingen ter compensatie van zorgkosten zijn hier niet meegerekend). Uit de interviews bleek bovendien dat vrijwel iedereen goed op de hoogte is van de bestaande regelingen en daar ook gebruik van maakt.

Armoedeval

In de Nibud berekeningen treedt een armoedeval – achteruitgang in koopkracht bij stijging van het inkomen – vooral op bij echtparen met opgroeiende kinderen als hun inkomen van 110 naar 120 procent van de Participatiewet-norm stijgt ofwel, als zij meer of beter betaald werk krijgen. In mindere mate is er ook sprake van een armoedeval bij alleenstaanden met jonge kinderen en echtparen met een inwonend jongvolwassen kind met een beperking. De armoedeval is vooral het gevolg van landelijk beleid: de afbouw van huur- en zorgtoeslag en kindgebonden budget. Diverse gemeentelijke regelingen vervallen eveneens bij een inkomensniveau boven 110 procent van het sociaal minimum, zoals de gemeentelijke bijdragen voor huishoudens met kinderen tot 18 jaar, het Jeugddeelnamefonds, de individuele inkomensvoet (IIT) en de regeling voor duurzame gebruiksgoederen. Ook de korting die de gemeente aanbiedt op de (collectieve) zorgverzekering is lager voor huishoudens met een inkomen tussen 110 en 130 procent.

Daarnaast kwam uit de interviews naar voren dat een armoedeval wordt ervaren als de inkomsten uit werk volledig worden verrekend met de uitkering uit de Participatiewet (mensen jonger dan 27 jaar), omdat er vaak wel extra kosten zijn voor woon-werk vervoer en kleding. Dit vormt soms zelfs een belemmering om werk te accepteren.

Een ander moment dat een terugval in inkomen kan ontstaan is in de tijd die verstrijkt tussen de aanvraag en toekenning van een voorziening. Als mensen ineens hun inkomen kwijtraken en geen reserve hebben, leidt het overbruggen van twee maanden al tot schulden. Bestaande schulden kunnen heel snel oplopen als gevolg van incasso- en deurwaarderskosten. Dat levert een achterstand op die met de beperkte bestedingsruimte van een minimuminkomen moeilijk is in te lopen.

Aanpassingsstrategieën om rond te komen

Uit het kwalitatieve onderzoek van NYFER kwam naar voren dat de meeste mensen een goed overzicht hebben over hun financiën en strak budgetteren. Desondanks blijft het voor diverse mensen moeilijk om rond te komen. De meest voorkomende strategieën om hiermee om te gaan zijn:

- ✓ Niet reserveren

De meeste mensen vinden geen ruimte in hun budget om maandelijks geld opzij te zetten, ook al zouden ze dat wel willen. Dat betekent dat er geen reserves zijn. Als de wasmachine dan kapot gaat of een naheffing voor energielasten binnenkomt, is er een acuut probleem. Voor enkele geïnterviewden leidde dit ook tot het mijden van zorg, omdat die niet door hun verzekering wordt gedekt dan wel om de eigen bijdrage te besparen.

- ✓ Minder sociale participatie

Sociale participatie is één van de eerste dingen waarop wordt bezuinigd. Uitjes, lidmaatschap van een vereniging of sportschool zijn ondergeschikt aan verplichte uitgaven als huur, water en energielasten, zorgverzekering, telefoon en dagelijkse levensbehoeften. Ter vervanging worden kosteloze uitstapjes gezocht (de kinderboerderij, een wandeling of fietstocht). Jongeren hebben hierdoor het gevoel achterop te raken bij generatiegenoten, ouders voelen zich tekort schieten als zij hun kinderen dingen moeten weigeren die andere kinderen wel hebben of doen.

- ✓ Hulp uit eigen kring

De zorgzame samenleving bestaat. Vooral de naaste familie speelt hierin een belangrijke rol. Ouders en broers of zussen springen bij als de nood aan de man is. Ouderen daarentegen lijken weinig geneigd om een beroep op hun kinderen te doen. Ook sociale verbanden zoals kerkgenoten bieden soms hulp. Een aantal mensen met een uitkering op grond van de Participatiewet ervaart dit overigens als fraude en weigert daarom soms de hulp die wordt aangeboden uit eigen kring.

Aanbevelingen voor gemeentelijk beleid

Omdat niet alle onderzochte huishoudtypen alle restpakketten kunnen bekostigen én omdat er in sommige gevallen sprake is van een armoedeval, zou de gemeente het integraal inkomensbeleid op de volgende punten kunnen aanpassen:

- ✓ *Getrapte afbouw van gemeentelijke regelingen dempt de armoedeval*

De armoedeval treedt op als huishoudens van 110 naar 120 procent van het sociaal minimum gaan. Dat komt vooral door landelijke regelingen. Diverse

gemeentelijke regelingen versterkten dit effect echter. Door een getrapte afbouw van gemeentelijke regelingen tot een inkomensgrens boven de 120 procent, kan de armoedeval worden beperkt. Dat maakt dat (meer) werken loont, en dat is in het belang van de werkende zelf en van de gemeente.

✓ *Tegemoetkoming sociale participatie voor volwassenen*

Een krap inkomen gaat vaak ten koste van de sociale participatie van kinderen en volwassenen. Voor kinderen kent het huidige minimabeleid een regeling (Jeugddeelnamefonds), voor volwassenen niet. Meer ondersteuning voor volwassenen kan hier een positieve rol spelen. Met name echtparen, die met een bijstandsnorm van 100 procent de kosten van twee volwassenen moeten dragen, zullen veel baat hebben bij een bijdrage voor sociale participatie. Wij adviseren de gemeente de mogelijkheid te onderzoeken om ook volwassenen een tegemoetkoming ten behoeve van maatschappelijk participatie te verstrekken.

✓ *Differentiatie vergoeding schoolkosten*

De gemeente Alphen aan den Rijn kent verschillende bijdragen voor huishoudens met kinderen tot 18 jaar. Deze hebben een positief effect op de bestedingsruimte van huishoudens met een laag inkomen. De bijdrage in de kosten van een excursie, een schoolreisje of een werkweek (maximaal 125 euro per kind per schooljaar) is voor kinderen op het basisonderwijs aan de hoge kant en voor kinderen op het voortgezet onderwijs lager dan de werkelijke kosten. Het Nibud adviseert daarom de vergoeding voor schoolkosten te differentiëren. Een dergelijke uitsplitsing van de bijdragen ziet het Nibud bij meerdere gemeenten.

✓ *Hogere individuele inkomenstoelage voor echtparen met opgroeiende kinderen*

Echtparen met (oudere) kinderen hebben in de gemeente Alphen aan den Rijn de minste bestedingsruimte: op alle onderzochte inkomensniveaus hebben zij de grootste tekorten. De gemeente kan paren met kinderen die langdurig van een laag inkomen moeten rondkomen ondersteunen via de individuele inkomenstoelage. Sommige gemeenten kennen een aparte (hogere) norm voor echtparen met kinderen, net zoals er een aparte norm voor alleenstaanden en alleenstaanden met kinderen is.

✓ *Harmonisering eigen bijdrage kinderopvang en peuterspeelzaal*

De eigen bijdrage voor de kinderopvang wordt door de gemeente vergoed voor huishoudens op bijstandsniveau die een re-integratietraject of inburgeringstraject

volgen. Alleenstaande ouders zonder werk die geen traject volgen zullen gebruik maken van de peuterspeelzaal. De kosten voor de peuterspeelzaal in de gemeente Alphen aan den Rijn zijn hoger dan die van de resterende eigen bijdrage voor de kinderopvang. Omdat het eenoudergezin met jonge kinderen op bijstandsniveau met een tekort te maken heeft, is dit geen wenselijke situatie. Momenteel ligt er een voorstel om met ingang van 2016 de peuteropvang te ondersteunen vanuit de bijzondere bijstand. De financiële ondersteuning is mogelijk voor twee dagdelen in de week (2 maal 3,5 uur). Gezien het bovenstaande adviseert het Nibud dit voorstel aan te nemen.

✓ *Vermogensgrens kwijtschelding.*

Om voor kwijtschelding van gemeentelijke heffingen en waterschapslasten in aanmerking te komen geldt een vermogensgrens die beduidend lager ligt dan de vermogensgrens in de Participatiewet. Gemeenten kunnen hier (nog) niet van afwijken. Wel is aan de Kamer toegezegd dat bezien zal worden of gemeenten de vrijheid moeten krijgen om de vermogensnormen voor de kwijtschelding te verruimen tot maximaal de vermogensnormen die in de Participatiewet worden gehanteerd. Het Nibud adviseert om, wanneer dit mogelijk wordt, van deze mogelijkheid gebruik te maken. De achterliggende gedachte van dit advies is, dat ieder huishouden zou moeten beschikken over een minimale financiële buffer voor min of meer voorzienbare uitgaven op de korte en middellange termijn. Dat is in het belang van huishoudens zelf maar ook van de gemeente.

✓ *Berekening betalingscapaciteit gemeentelijke heffingen en waterschapslasten*

De betalingscapaciteit voor gemeentelijke heffingen en waterschapslasten worden apart berekend. Hiermee wordt er van uitgegaan dat het huishouden twee maal over de betalingscapaciteit beschikt, wat uiteraard niet zo is. De gemeente heeft de mogelijkheid de betalingscapaciteit op een andere wijze te berekenen: de regelgeving (Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990, URIW 1990) is zodanig dat bij de berekening van de betalingscapaciteit al rekening wordt gehouden met meerdere belastingaanslagen. Het Nibud adviseert om bij de berekening van de betalingscapaciteit voor de gemeentelijke lasten al rekening te houden met andere belastingaanslagen (in casu de waterschapslasten). Dit werkt gunstig uit voor huishoudens met een inkomen vlak boven bijstandsniveau.

✓ *Versterking financieel beheer*

Om rond te kunnen komen van een minimuminkomen is een goed financieel beheer van het huishouden noodzakelijk. Men reserveert om zo nodig grote uitgaven te kunnen doen voor de vervanging van inventaris. Leningen zijn af te raden om extra kosten van rente te voorkómen. Veel huishoudens voeren een goed financieel beheer, maar een deel ook niet. Voor deze uishoudens is het aan te bevelen cursussen of begeleiding te organiseren. De budgetteringscursussen die Alphen aan den Rijn sinds kort heeft gestart in wijken en buurten, zijn daarom een positieve stap.

✓ *Beperking energielasten*

Uit onderzoek van het Nibud blijkt dat de energielasten een steeds groter deel van de woonlasten en daarmee van de totale begroting van minima innemen. Daarnaast blijkt uit dit onderzoek dat juist minima vaak in minder goed geïsoleerde woningen wonen, waardoor ze ook een hoger verbruik dan gemiddeld hebben. Huishoudens met een laag inkomen zouden hulp van energieadviseurs of gratis/ goedkope energieboxen aangeboden kunnen krijgen. Producten zoals spaarlampen en isolatiefolies waarvan de aanschafkosten voor deze doelgroep vaak te hoog zijn, zijn dan het meest effectief omdat ze een snelle terugverdientijd hebben.

✓ *Collectieve zorgverzekering of bijzondere bijstand voor zorgkosten*

In 2014 is de algemene Wet tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten (Wctg) en de Compensatie eigen risico (Cer) voor minima met hoge zorglasten afgeschaft. Deze landelijke regelingen gaven mensen een financiële tegemoetkoming die zij vrij konden besteden.

De inkomensondersteuning aan chronisch zieken en gehandicapten is overgeheveld naar gemeenten. Hierbij hebben gemeenten beleidsvrijheid gekregen in de wijze waarop zij mensen met hoge zorglasten tegemoetkomen. Alphen aan den Rijn heeft ervoor gekozen om inwoners met een inkomen tot en met 130 procent van de geldende bijstandsnorm een collectieve zorgverzekering aan te bieden. Op de aanvullende verzekering verstrekt de gemeente een korting, die afhankelijk is van het inkomen. Tegenover deze uitgebreide verzekering staat een inperking van recht op bijzondere bijstand, wat gunstig uitpakt voor de (uitvoerings)kosten van de gemeente. Ook deelnemers aan de collectieve verzekering zijn beter af: zij krijgen een uitgebreid pakket aan medische kosten vergoed. Het Nibud adviseert daarom de gemeente de collectieve

zorgverzekering actief te promoten zodat iedereen die er recht op heeft van dit dekkingsvoordeel gebruik kan maken.

Om te voorkomen dat mensen zorg gaan mijden om hun eigen risico niet aan te spreken, adviseert Nibud verder om zorgpakketten aan te bieden waarbij het eigen risico is afgekocht.

NYFER komt op basis van de interviews tot een andere afweging. De collectieve zorgverzekering is niet de goedkoopste qua basispremie. De aanvullende verzekering betekent dat de maandelijks premie verder stijgt, voor afkoop van het eigen risico geldt hetzelfde. Dit zijn in feite reserveringsuitgaven om eventuele zorgkosten op te vangen. Uit de interviews bleek dat mensen met een laag inkomen vaak geen geld (over) hebben voor reserveringen. Als niet zeker is of zij met (hoge) zorgkosten te maken krijgen, kiezen zij vanwege de premiehoogte niet voor de collectieve verzekering. Omdat incidentele (lage) zorgkosten niet opwegen tegen de meerkosten van een hogere premie, is dat een rationele keuze.

Tegelijkertijd kunnen zij voor eventuele zorgkosten geen beroep meer doen op de bijzondere bijstand. Deze groep is dus slechter af ten opzichte van de situatie tot 2014. Mensen die wel een collectieve zorgverzekering via de gemeente hebben afgesloten, ervaren soms dat zij kosten niet vergoed krijgen die zij voorheen wel uit de bijzondere bijstand vergoed kregen (bv vervoerskosten bij ziekenhuisbezoek). Navraag over de rechtmatigheid hiervan bij de gemeente blijkt in de praktijk lastig. NYFER adviseert dan ook om mensen met een laag inkomen de keus te geven tussen ofwel een collectieve zorgverzekering ofwel een jaarlijks 'trekkingsrecht' op een tegemoetkoming zorgkosten uit de bijzondere bijstand. Door de mogelijkheid te bieden om niet gebruikte trekkingsrechten mee te nemen naar volgende jaren, kunnen mensen een financiële buffer voor zorgkosten opbouwen en blijft de prikkel tegen onnodig zorggebruik bestaan. Voor mensen met een collectieve verzekering is het raadzaam een aanspreekpunt in de gemeente aan te stellen voor vragen en klachten.

✓ *Vroege signalering en stabilisering van schulden*

Schulden verergeren in veel gevallen de financiële problematiek van huishoudens met een laag inkomen. Het is van groot belang schuldenproblematiek in een zo vroeg mogelijk stadium te herkennen en schuldhulpverlening in te schakelen. Het eerste doel moet zijn de situatie te stabiliseren, zodat schulden niet nog verder oplopen in afwachting van een saneringsplan.

✓ *Legitimiteit ondersteuning uit eigen kring*

Onder mensen met een Participatiewet uitkering heerst het idee dat het accepteren van ondersteuning uit eigen kring niet geoorloofd is dan wel ten koste van de uitkering gaat. Dat belemmert het activeren van 'eigen kracht'. NYFER adviseert de gemeente duidelijkheid te verschaffen over de regelgeving hieromtrent.

Voorwoord

Het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) is een onafhankelijke stichting. Het Nibud heeft tot doel particuliere huishoudens inzicht te laten verkrijgen in hun inkomsten en uitgaven, en vaardigheid aan te leren om planmatig met geld om te gaan. Het Nibud probeert dit doel te bereiken door rechtstreeks voorlichting te geven, zowel via de massamedia als via eigen brochures over diverse budgetonderwerpen, zoals kostgeld en alimentatie.

Daarnaast wil het Nibud hetzelfde doel bereiken via professionals die zich bezighouden met vormen van financiële advisering en voorlichting. Dit zijn functionarissen uit zowel de maatschappelijke hulp- en dienstverlening als het financieel bedrijfsleven, en sectoren van het onderwijs. Het Nibud ondersteunt deze groepen met eigen publicaties (Budgethandboek, Prijzengids, Rekenprogramma's) en door deskundigheidsbevordering in de vorm van opleidingen en trainingen.

Bij dit alles gaat het Nibud uit van een standaardmethode van begroten. Dit resulteert in een reeks voorbeeldbegrotingen met referentiecijfers die zijn gebaseerd op empirisch wetenschappelijk onderzoek. Het Nibud stelt de keuzevrijheid en de eigen verantwoordelijkheid van de huishoudens voorop.

Het Nibud geeft gemeenten meer inzicht in het effect van hun minimabeleid. Door middel van een minima-effectrapportage (MER) helpt het Nibud gemeenten het geld bestemd voor minimabeleid, optimaal te besteden.

NYFER Forum for Economic Research doet toegepast wetenschappelijk onderzoek op het snijvlak van economie en beleid. Een belangrijk onderzoeksveld is monitoring, effectmeting, beleidsinnovatie en beleidsevaluatie in het sociale domein. Voor de gemeente Alphen aan den Rijn heeft NYFER in 2014 een nulmeting verricht naar de zelfredzaamheid en participatie van inwoners die gebruik maken van de Wmo en Participatiewet. Voor het huidige onderzoek zijn huishoudens uit deze doelgroepen ondervraagd over hun financiële situatie.

Deze rapportage is uitgevoerd door het Nibud en NYFER, in opdracht van de gemeente Alphen aan den Rijn. Met dit onderzoek wil de gemeente zicht krijgen in de financiële situatie van huishoudens met een laag inkomen en/ of een zorgvraag.

Utrecht, november 2015

Inhoud

Samenvatting.....	5
Effect van gemeentelijke regelingen.....	6
Armoedeval.....	6
Aanpassingsstrategieën om rond te komen.....	7
Aanbevelingen voor gemeentelijk beleid	7
Voorwoord	13
1. Inleiding	17
1.1 Centrale vraag.....	17
1.2 Kern minima-effectrapportage	18
1.3 Leeswijzer	20
2. Onderzoeksmethode: begrotingen.....	21
2.1 Inleiding	21
2.2 Basispakket & Restpakket.....	21
2.3 Uitgavensoorten	23
2.4 Inkomsten	23
2.5 De begrotingen.....	24
3. Landelijke en gemeentelijke wijzigingen	25
3.1 Landelijke wijzigingen in wet- en regelgeving	25
3.1.1 Afschaffing Wtcg en CER	25
3.1.2 Wijziging Wet werk en bijstand	25
3.1.3 Participatiewet.....	27
3.1.4 Hervorming kindregelingen.....	28
3.2 Wijzigingen gemeente Alphen aan den Rijn.....	29
4. Regelingen sociaal domein	31
4.1 Landelijk minimabeleid	31
4.2 Lokaal minimabeleid.....	31
4.2.1 Kwijtscheldingsbeleid	31
4.2.2 Collectieve (aanvullende) zorgverzekering	32
4.2.3 Bijdragen voor kinderen tot 18 jaar	32
4.2.4 Individuele inkomenstoelage.....	33
4.2.5 Bijdrage duurzame gebruiksgoederen	33
4.2.6 Kinderopvang en peuterspeelzaal.....	34
4.2.7 Individuele bijzondere bijstand.....	35

4.3 Huishoudens met een zorgvraag	35
4.3.1 Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)	35
4.3.2 Collectieve zorgverzekering	35
4.3.3 Uitgangspunten huishouden met zorgvraag	35
5. Resultaten	41
5.1 Huishoudsamenstelling	41
5.1.1 Vóór invulling van het restpakket	41
5.1.2 Na invulling van het restpakket	43
5.2 Inkomensniveau	52
5.2.1 Vóór invulling van het restpakket	52
5.2.2 Na invulling van het restpakket	53
5.2.3 Individuele inkomenstoelage	54
5.3 Alleenstaande met een modaal inkomen	56
5.4 Bijzondere aandachtspunten	58
5.4.1 Schulden	59
5.4.2 Niet-vergoede zorgkosten	59
5.4.3 Maatwerk	60
5.4.4 Overige punten	61
6. Conclusies en aanbevelingen	63
6.1 Algemeen	63
6.2 Regelingen	65
6.3 Aandachtspunten	71
6.4 Algehele conclusie	74
7. Koopkracht 2015 - 2016	75
7.1 Koopkrachtplaatjes chronische zieken en gehandicapten	75
7.2 Variant 1: zonder zorgkosten	77
7.3 Variant 2: met zorgkosten	78
Bijlage 1: Begrotingen	79
Bijlage 1: Inkomsten	79
Bijlage 3: Verantwoording uitgaven	91
Bijlage 4: Interviews	95

1. Inleiding

Met de invoering van de Wmo 2015 en de Participatiewet zijn gemeentelijke verantwoordelijkheden voor de maatschappelijke ondersteuning van kwetsbare inwoners aanzienlijk toegenomen. Gemeenten hebben daarbij – binnen wettelijke kaders – meer beleidsvrijheid gekregen om voorzieningen in te richten en zelf te bepalen welke eigen bijdragen zij daarvoor in rekening brengen. Dit kan ertoe leiden dat kwetsbare huishoudens die op gemeentelijke ondersteuning zijn aangewezen, met kostenstijgingen worden geconfronteerd. In landelijke en lokale media wordt regelmatig aandacht gevraagd voor de financiële effecten van de zorghervormingen voor huishoudens met lage inkomens.

Daarnaast zijn er ook algemene maatregelen van het Rijk die effect hebben op de inkomenspositie van inwoners en worden door andere verantwoordelijke partijen in de zorg maatregelen genomen (bijv. het ophogen van het eigen risico in de zorgverzekering). Belangenbehartigers en de cliënten adviesraad hebben herhaaldelijk aangegeven zorgen te hebben over de stapelingseffecten.

Uit het in 2014 uitgevoerde onderzoek van NYFER naar de zelfredzaamheid en participatie van de doelgroepen binnen het sociaal domein bleek dat velen van hen beperkingen ervaren in hun financiële zelfredzaamheid. Daarbij kan het gaan om de toereikendheid van het inkomen (koopkracht) en/of om de vaardigheden voor financieel beheer.

Tegen deze achtergrond heeft de gemeente Alphen aan den Rijn opdracht gegeven tot onderzoek om meer inzicht te krijgen in de koopkrachteffecten van de zorghervormingen voor inwoners uit de gemeente. Het onderzoek is uitgevoerd door Nibud en NYFER. Voor u ligt het eindverslag met de resultaten.

1.1 Centrale vraag

Iedere gemeente beschikt over mogelijkheden om invloed uit te oefenen op de financiële positie van inwoners met lage inkomens. Ook inwoners met een zorgvraag kunnen door de gemeente ondersteund worden. Dat kan bijvoorbeeld via de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en/ of door bijzondere bijstand. Het is echter niet direct zichtbaar wat in de praktijk de effecten van die maatregelen zijn op het budget van verschillende groepen huishoudens.

De centrale vraag van dit onderzoek luidt:

Wat is het effect van landelijke en lokale inkomensondersteunende regelingen op de financiële positie van huishoudens met een laag inkomen en/ of een zorgvraag in de gemeente Alphen aan den Rijn?

Bekeken wordt welke groepen huishoudens in de gemeente goed profiteren van de verschillende inkomensondersteunende maatregelen en welke groepen minder goed. Ook maakt deze rapportage een eventuele armoedeval inzichtelijk.

Het onderzoek bestaat uit een minima-effectrapportage die is uitgevoerd door het Nibud en veertien interviews onder huishoudens uit de doelgroep die zijn afgenomen door NYFER. De bevindingen uit de interviews zijn in een werkbijeenkomst besproken met cliëntvertegenwoordigers, cliëntondersteuners en vrijwilligers; hun inbreng is meegenomen in de conclusies.

Het doel van de minima-effectrapportage is inzicht te geven in de koopkracht van de meest kwetsbare groepen in de gemeente en in de effecten van landelijke en gemeentelijke maatregelen daarop. De interviews maken zichtbaar hoe de landelijke en lokale maatregelen in concrete situaties uitwerken.

De resultaten van het onderzoek kunnen als basis dienen voor de verdere ontwikkeling van het sociaal beleid, zoals dat is uitgezet in het Beleidsplan “Beter voor elkaar” van de gemeente Alphen aan den Rijn.

1.2 Kern minima-effectrapportage

In deze minima-effectrapportage wordt voor een aantal huishoudtypen de koopkracht inzichtelijk gemaakt. In overleg met de gemeente Alphen aan den Rijn is een keuze gemaakt voor de volgende negen voorbeeldsituaties:

1. Een alleenstaande oudere met een lichte zorgvraag;
2. Een ouder echtpaar met een lichte zorgvraag;
3. Een alleenstaande oudere met een zware zorgvraag;
4. Een ouder echtpaar met een zware zorgvraag;
5. Een alleenstaande onder de AOW gerechtigde leeftijd met een verstandelijke of psychische beperking;
6. Een jongere (22 jaar), inwonend bij ouders, met een verstandelijke of psychische beperking;
7. Een alleenstaande onder de AOW gerechtigde leeftijd met een bijstandsuitkering;

8. Een eenoudergezin met twee jonge kinderen (3 en 5 jaar) met een bijstandsuitkering;
9. Een echtpaar met twee oudere kinderen (14 en 16 jaar) met een bijstandsuitkering.

De rapportage laat zien welke effecten de landelijke en gemeentelijke maatregelen hebben op de koopkracht van de huishoudtypen bij verschillende inkomensniveaus. Voor elk van de negen huishoudens worden berekeningen gemaakt bij de volgende inkomens:

- netto minimum inkomen (norm Participatiewet of AOW);
- 110 procent van dit netto minimum inkomen;
- 120 procent van dit netto minimum inkomen;

Onder netto minimum inkomen verstaan we het toepasselijk minimum inkomen voor een specifiek type huishouden. Voor een alleenstaande onder de AOW-leeftijd is dit gelijk aan 50 procent van de norm op grond van de Participatiewet met de maximale toeslag van 20 procent. Voor een alleenstaande vanaf de AOW-leeftijd is dit gelijk aan de hoogte van de AOW. Bij 110 en 120 procent van het netto minimum inkomen vermenigvuldigen we de toepasselijke bijstandsnorm met respectievelijk 1,1 en 1,2.

Bij een inkomen op 100 procent gaan we ervan uit dat het betreffende huishouden een uitkering ontvangt. Bij een inkomen hierboven wordt verondersteld dat er sprake is van betaald werk. In de begrotingen zijn vanaf een inkomen van 110 procent daarom werkgerelateerde kosten opgenomen (onder de post “overig restpakket”). AOW-gerechtigde huishoudens hebben bij een inkomen hoger dan 100 procent naast hun AOW-uitkering een klein pensioen.

Het kan vóórkomen dat een huishouden met een inkomen op 120 procent van het minimum hiervan minder overhoudt dan een huishouden op 110 procent van het minimum, omdat de eerste groep huishoudens buiten de regelingen voor financiële ondersteuning valt. Dit rapport maakt dit effect, de armoedeval, inzichtelijk. Bij huishoudens boven de pensioengerechtigde leeftijd wordt officieel niet gesproken van een armoedeval, omdat zij gewoonlijk niet uitstromen van een uitkering naar betaald werk. Toch kan er bij hen ook sprake zijn van een geringere bestedingsmogelijkheid bij een hoger inkomen. Voor het gemak wordt dit ook als armoedeval aangemerkt.

De huur vormt in de meeste huishoudens de hoogste uitgave op de begroting. Op basis van informatie van diverse woningcorporaties in de gemeente Alphen aan den Rijn is gekozen voor een huur van 475 euro voor een- en tweepersoonshuishoudens en een huur van 550 euro voor huishoudens van drie of meer personen.

1.3 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 gaat in op de onderzoeksmethode waarbij tevens de methodiek van begroten staat beschreven. In hoofdstuk 3 komen de wijzigingen in landelijke wet- een regelgeving aan bod. Ook wordt hier dieper ingegaan op wijzigingen in het beleid van de gemeente Alphen aan den Rijn als gevolg van de decentralisaties. Hoofdstuk 4 geeft een toelichting op de lokale inkomensondersteunende regelingen die worden doorberekend in deze effectrapportage. Vervolgens geeft hoofdstuk 5 de onderzoeksresultaten weer. In hoofdstuk 6 staan de conclusies en aanbevelingen. De onderzoeksresultaten en aanbevelingen in de hoofdstukken 5 en 6 worden geïllustreerd met citaten uit interviews met huishoudens uit de verschillende doelgroepen. Dit helpt om de concrete gevolgen van landelijke en lokale inkomensmaatregelen op huishoudniveau inzichtelijk te maken.

Ten slotte wordt in hoofdstuk 7 een overzicht gegeven van de koopkrachtverandering in 2016 van huishoudens met en zonder zorgvraag.

De begrotingen met toelichting staan in een aantal bijlagen. Ook wordt in de bijlagen meer informatie gegeven over bronnen van de referentiecijfers en de inkomensopbouw. Het complete verslag van de gesprekken met veertien huishoudens uit de doelgroepen is opgenomen in bijlage 4.

2. Onderzoeksmethode: begrotingen

2.1 Inleiding

Om het effect van inkomensondersteunende regelingen op de financiële positie van huishoudens te berekenen, maakt het Nibud gebruik van **begrotingen**. Uit deze begrotingen zijn de **inkomsten en uitgaven** van de huishoudens af te lezen.

De begrotingen in deze rapportage zijn gemaakt voor negen verschillende huishoudtypen op drie verschillende inkomensniveaus. Hierbij gaan we ervan uit dat huishoudens in een huurwoning leven.

De begrotingen zijn voor groepen van huishoudens. De bedragen in de begrotingen zijn **gemiddelden**; in werkelijkheid zal de financiële situatie van de individuele huishoudens er anders uitzien. De begroting laat dus niet zien in hoeverre een individueel huishouden een sluitende begroting heeft. Wel wordt duidelijk in hoeverre een groep huishoudens een sluitende begroting heeft. Bij het opstellen van de begrotingen wordt geen rekening gehouden met schulden, omdat daarover niets algemeen te zeggen valt. Schulden komen echter vaak voor onder mensen met lage inkomens. Dat blijkt ook uit de interviews.

Alle begrotingen zijn **maandbegrotingen**, waarbij de inkomsten en uitgaven zijn omgerekend naar gemiddelde maandbedragen. In de praktijk kunnen er flinke verschillen zijn tussen de maanden van het jaar. Vakantiegeld wordt bijvoorbeeld jaarlijks uitgekeerd, maar wordt in deze rapportage uitgedrukt in een maandelijks bedrag. Het inkomen is in iedere begroting een vast gegeven.

De uitgavenkant vullen we in volgens de methode van het basispakket en het restpakket.

2.2 Basispakket & Restpakket

- Het **basispakket**: alle uitgaven die als noodzakelijk kunnen worden beschouwd.
- Het **restpakket**: het bedrag dat overblijft nadat alle uitgaven uit het basispakket zijn gedaan, is bestemd voor de meer vrije bestedingen. De uitgaven in het restpakket worden in twee delen gesplitst: de uitgaven voor **sociale participatie** en de overige uitgaven.

In bijlage 3 staan de uitgangspunten en de samenstelling van het basis- en het restpakket beschreven. Het basispakket en het restpakket zijn op bepaalde punten

verschillend voor de diverse huishoudtypen. Een alleenstaande staat immers voor andere kosten dan bijvoorbeeld een gezin met kinderen.

BASISPAKKET

huur
gas
elektriciteit
water
lokale lasten
telefoon, televisie, internet
verzekeringen
onderwijs
contributies en abonnementen
vervoer

VASTE LASTEN

kleding en schoenen
inventaris
onderhoud huis en tuin
niet-vergoede ziektekosten
vrijetijdsuitgaven

RESERVERINGSUITGAVEN

voeding
was- en schoonmaakartikelen
persoonlijke verzorging
huishoudelijke dienstverlening
huisdieren
roken
diversen

HUISHOUDELIJKE UITGAVEN

RESTPAKKET

Contributies en abonnementen
Bezoek ontvangen
Op bezoek gaan
Vakantie/uitgaan
Vervoer
Overig restpakket

De overige uitgaven van het restpakket zijn andere uitgaven die niet in het basispakket en het pakket sociale participatie zitten. In dit onderzoek zijn dat kosten voor een huisdier, de kosten voor woon-werkverkeer en zakgeld voor de kinderen (bedragen zijn gebaseerd op regulier onderzoek van het Nibud).

Sociale participatie wordt door velen als noodzakelijk beschouwd en is in veel gemeenten op de een of andere manier onderdeel van het minimabeleid.

De kosten van het restpakket nemen toe, naarmate het inkomen stijgt. In de eerste plaats komt dit door hogere reiskosten. Iemand met een inkomen (net) boven het sociaal minimum zal een laagbetaalde baan hebben en kosten voor woon-werkverkeer maken. Soms worden deze kosten door de werkgever vergoed, maar in deze rapportage wordt daar niet vanuit gegaan. Bovendien worden de kosten voor participatie verminderd met het bedrag dat de gemeente hiervoor beschikbaar stelt. Voor de gemeente Alphen aan den Rijn gaat het om de bijdragen voor kinderen tot 18 jaar. Deze bijdragen worden verstrekt tot een inkomensniveau van 110 procent. Boven dit inkomensniveau vervalt de bijdrage, waardoor de kosten van participatie hoger uitvallen en het restpakket dus duurder wordt.

Naast de noodzakelijke uitgaven van de pakketten zijn er in individuele gevallen moeilijk of niet-vermijdbare uitgaven. Dit zijn uitgaven die voor een bepaald persoon **onontkoombaar** zijn. Bijvoorbeeld wanneer iemand een speciaal dieet moet volgen. Voor dit soort uitgaven is individuele bijzondere bijstand mogelijk. Individuele bijzondere bijstand is het vangnet door dergelijke kostenposten, maar is niet in de begrotingen opgenomen, omdat dit afhankelijk is van de persoonlijke situatie.

2.3 Uitgavensoorten

In alle begrotingen onderscheidt het Nibud drie soorten uitgaven:

VASTE LASTEN

- Komen regelmatig terug. Meestal met een contract.
Voorbeelden zijn de huur, energiekosten en verzekeringen.

RESERVERINGSUITGAVEN

- Komen niet regelmatig voor. De hoogte is niet precies bekend.
Voorbeelden hiervan zijn de kosten voor inventaris en kleding.

HUISHOUDELIJKE UITGAVEN

- Steeds terugkerende uitgaven.
Voorbeelden zijn voeding, reiniging, persoonlijke verzorging.

In deze rapportage wordt gerekend met **minimale bedragen** die huishoudens nodig hebben om deze uitgaven te kunnen betalen.

Voor de uitgaven is waar mogelijk uitgegaan van **lokale tarieven**. Voorbeelden hiervan zijn de tarieven voor heffingen, de premie van de collectieve zorgverzekering en de kosten van de peuterspeelzaal.

2.4 Inkomsten

In deze rapportage worden op drie inkomensniveaus begrotingen opgesteld voor de betreffende voorbeeldhuishoudens: het minimuminkomen (bijstand/AOW-uitkering), 110 procent en 120 procent van het netto minimuminkomen. Met bijstandsniveau wordt in deze rapportage bedoeld de norm op grond van de Participatiewet, artikel 5 lid 1 sub c.

Uitgangspunt in deze rapportage is het totaal besteedbaar maandinkomen. In de begrotingen is geen rekening gehouden met eigen vermogen of eventuele inkomsten daaruit.

INKOMEN

Minimuminkomen
Vakantietoelage
Kinderbijslag
Kindgebonden budget
Zorgtoelage
Huurtoelage

Hoe deze regelingen doorwerken in de begrotingen en wat de invloed is op het inkomen van de verschillende huishoudens is te zien in bijlage 1.

In de rapportage wordt verondersteld dat de huishoudens maximaal gebruik maken van alle regelingen die op hen van toepassing zijn.

In bijlage 2 staat aanvullende informatie over de gekozen uitgangspunten bij de inkomens.

2.5 De begrotingen

Volgens de methodiek die hierboven staat beschreven, worden de begrotingen opgesteld. Deze begrotingen staan in bijlage 1.

3. Landelijke en gemeentelijke wijzigingen

De afgelopen jaren hebben er diverse veranderingen in inkomens(ondersteunende) regelingen plaatsgevonden. Zo zijn per 1 januari 2014 de Wtcg en de CER afgeschaft en is in 2015 de Wet werk en bijstand op een aantal punten aangescherpt. Daarnaast zijn per 1 januari 2015 de Participatiewet en de vernieuwde Wet maatschappelijke ondersteuning in werking getreden. Ten slotte zijn de kindregelingen vanaf 1 januari 2015 herzien (Wet hervorming kindregelingen).

Ook binnen de gemeente Alphen aan den Rijn hebben zich de nodige veranderingen voorgedaan, die van invloed zijn geweest op (onder meer) het sociaal beleid.

Dit hoofdstuk beschrijft de landelijke wet- en regelgeving waarvoor veranderingen zijn doorgevoerd en de wijzigingen waarmee de gemeente Alphen aan den Rijn te maken heeft gehad.

3.1 Landelijke wijzigingen in wet- en regelgeving

3.1.1 Afschaffing Wtcg en CER

In het Regeerakkoord (2012) is opgenomen dat verschillende inkomensondersteunende regelingen voor chronisch zieken en gehandicapten zouden moeten verdwijnen.

Dit heeft er in geresulteerd dat op 3 juni 2014 de Eerste Kamer heeft ingestemd met het kabinetsvoorstel tot afschaffing van de Wtcg en de CER. Deze landelijke regelingen gaven mensen een financiële tegemoetkoming die zij vrij konden besteden. Beide regelingen zijn met terugwerkende kracht afgeschaft per 1 januari 2014. De uitbetaling van de Wtcg-vergoeding over 2013 heeft voor het laatst in 2014 plaatsgevonden. De CER werd in 2014 al niet meer uitgekeerd. In het najaar van 2013 is besloten om de fiscale aftrek van uitgaven voor specifieke zorgkosten structureel in een afgeslankte vorm te handhaven.

De inkomensondersteuning aan chronisch zieken en gehandicapten is overgeheveld naar gemeenten. In hoofdstuk 4 wordt beschreven op welke wijze dit in de gemeente Alphen aan den Rijn heeft vorm gekregen.

3.1.2 Wijziging Wet werk en bijstand

Op 1 juli 2014 heeft de Eerste Kamer ingestemd met het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet werk en bijstand en enkele andere sociale zekerheidswetten.

De wijziging van de wet kent meerdere onderdelen. In het onderstaande worden enkele onderdelen besproken, die rechtstreeks van invloed zijn op de maandbegroting van de onderzochte huishoudtypen.

Kostendelersnorm

De wijzigingen in de Wet werk en bijstand hebben onder meer betrekking op de hoogte van de bijstandsnorm. Voorheen werd per persoon een basisnorm toegekend, waarbij personen die de kosten van bestaan *niet* met anderen kunnen delen, een toeslag kregen. Bij gehuwden die de kosten delen met derden vond een verlaging van de basisnorm plaats. Het college bepaalde de hoogte van deze toeslag en verlaging.

In de gewijzigde Wet werk en bijstand wordt de norm landelijk voorgeschreven. Hierbij zal de norm lager worden naarmate er meer personen in de woning aanwezig zijn die met elkaar de kosten van bestaan kunnen delen. De aard van het inkomen van elk van de afzonderlijke inwonenden speelt hierbij geen rol. Elke extra persoon in de woning betekent een lagere individuele WWB-norm. In een rekenkundige formule komt dit er als volgt uit te zien:

$$\frac{(40\% + A \times 30\%)}{A} \times B$$

Hierbij is:

A: het totaal aantal meerderjarige personen dat in dezelfde woning zijn hoofdverblijf heeft

B: de rekennorm

De zogenoemde kostendelersnorm is dus van invloed op de inkomsten van huishoudens met meerdere (meerderjarige) personen.

Intensivering armoedebeloid

Een ander belangrijk onderdeel van de gewijzigde Wet werk en bijstand is de beperking van de mogelijkheden om categoriale bijzondere bijstand te verlenen.

De regering wil de armoedebestrijding in Nederland intensiveren en wil dit bereiken door een verruiming van de mogelijkheden tot het gericht vergoeden van daadwerkelijke kosten in een individuele situatie (individuele bijzondere bijstand) en het beperken van de mogelijkheden tot het generiek ongericht vergoeden van aannemelijke kosten (categoriale bijzondere bijstand). Ook de toekenning van een langdurigheidstoeslag moet vanaf 2015 individueel en niet categoriaal beoordeeld worden.

Beperking mogelijkheden categoriale bijzondere bijstand

Zoals hierboven al aangegeven, hecht de regering groot belang aan het maatwerkprincipe van de individuele bijzondere bijstand:

“De regering stelt zich op het standpunt dat het algemeen, generiek inkomensbeleid voorbehouden dient te zijn aan het Rijk en dat de beleidsruimte voor colleges om een eigen generiek inkomensbeleid te voeren moet worden beperkt. Naar de mening van de regering draagt de beperking van de mogelijkheden tot de verlening van categoriale bijzondere bijstand bij aan het voorkomen van ongerichte inkomenssuppleties, wordt het risico op een armoedeval verminderd, en is er sprake van meer rechtsgelijkheid.”¹

Uitzondering is de collectieve aanvullende zorgverzekering. Deze vorm van categoriale bijzondere bijstand wordt bovendien verruimd door het schrappen van de centrale inkomensnorm van 110 procent van het toepasselijke sociaal minimum.

Participatieregelingen, die voorzien in een tegemoetkoming voor sport, cultuur en recreatie, vallen vaak onder de Participatiewet, maar onder artikel 108 van de Gemeentewet en blijven in die vorm ook bestaan. Ook particuliere fondsen, zoals het Jeugdsportfonds en het Jeugddeelnamefonds, kunnen in hun huidige vorm blijven functioneren.

Individualisering langdurigheidstoeslag

In de gewijzigde Wet werk en bijstand die op 1 januari 2015 in werking is getreden, is een categoriale benadering van de langdurigheidstoeslag niet meer mogelijk. Hiervoor in de plaats komt een individuele inkomensstoelag voor personen tot de AOW-gerechtigde leeftijd die langdurig van een laag inkomen moeten rondkomen en die gelet op hun individuele omstandigheden geen zicht hebben op verbetering van het inkomen. Doordat de langdurigheidstoelag op deze wijze wordt geïndividualiseerd, komt de centrale inkomensnorm van 110 procent van het toepasselijk sociaal minimum eveneens te vervallen.

3.1.3 Participatiewet

Op 1 januari 2015 is de Participatiewet in werking getreden. Doel van deze wet is om meer mensen, ook mensen met een arbeidsbeperking, aan de slag te krijgen. De gemeenten worden vanaf die datum verantwoordelijk voor mensen met arbeidsvermogen die ondersteuning nodig hebben. Deze mensen zaten voorheen in de WWB, Wsw en Wajong. De gemeenten hebben voor de nieuwe doelgroep dezelfde taken als voor mensen met een bijstandsuitkering, namelijk bieden van ondersteuning gericht op arbeidsinschakeling en, waar nodig, inkomensondersteuning.

¹ Memorie van toelichting, p. 22

Vanaf 1 januari 2015 is de Wajong alleen nog toegankelijk voor jonggehandicapten die duurzaam geen arbeidsvermogen hebben. Mensen met arbeidsvermogen gaan tot de doelgroep van de gemeenten behoren.

3.1.4 Hervorming kindregelingen

Per 1 januari 2015 zijn de kindregelingen herzien (Wet hervorming kindregelingen). Het aantal regelingen is teruggebracht. Het gaat onder andere om de volgende veranderingen:

- De (aanvullende) alleenstaande ouderkorting vervalt en er wordt een alleenstaande ouderkop op het kindgebonden budget voor alleenstaande ouders geïntroduceerd van 2.800 euro per jaar.
- De toeslag van 20 procent voor alleenstaande ouders in de bijstand vervalt. Voor alleenstaande ouders die door het verschillende partnerbegrip uit de Awir en de WWB niet in aanmerking komen voor de alleenstaande ouderkop, komt er een overgangsregeling.
- Het kindgebonden budget wordt voor het eerste kind met 15 euro verhoogd en voor het tweede kind met maximaal 255 euro. Indien een huishouden twee kinderen heeft ontvangt men dan maximaal 270 euro per jaar extra aan kindgebonden budget.
- De inkomensgrens voor het recht op het maximale bedrag aan kindgebonden budget wordt verlaagd van 26.147 euro naar 19.676 euro (minimumloon);
- De kinderbijslag wordt niet geïndexeerd.
- De tegemoetkoming in de onderwijsbijdrage en schoolkosten (WTOS 17-) wordt afgeschaft en gecompenseerd via het kopje op het kindgebonden budget voor kinderen van 16 en 17 jaar.
- De ouderschapsverlofkorting wordt afgeschaft.
- De aftrek voor levensonderhoud kinderen (LOK) wordt afgeschaft.
- De Tegemoetkoming Ouders met thuiswonende Gehandicapten kinderen (TOG) wordt afgeschaft en geïntegreerd in de kinderbijslag (dubbele kinderbijslag).

3.2 Wijzigingen gemeente Alphen aan den Rijn

De gemeente heeft met de ingang van de decentralisaties een integrale Verordening Sociaal Domein gemeente Alphen aan den Rijn vastgesteld en daarmee samenhangende nadere regels. Deze verordening heeft de aparte Wmo-verordening en de regels voor minimabeleid vervangen. De gemeente stuurt op het zoveel mogelijk inzetten op algemene voorzieningen en minder op specialistische maatwerkvoorzieningen. Vanuit deze visie is ook de inkoop van de sociale participatie vormgegeven. In de wijken en kernen zijn algemene voorzieningen ontstaan waar mensen laagdrempelig terecht kunnen. Deze voorzieningen vervangen voor een deel de oude voorzieningen voor dagbesteding zoals deze onder de Awbz georganiseerd waren waar mensen een CIZ-indicatie voor nodig hadden.

4. Regelingen sociaal domein

In dit hoofdstuk worden diverse landelijke en gemeentelijke regelingen voor inkomensondersteuning van minima beschreven. Ook het gemeentelijk beleid ten aanzien van inwoners met een zorgvraag wordt beschreven. Alleen de regelingen die in de berekeningen zijn meegenomen komen in dit hoofdstuk aan bod. Per regeling wordt een korte beschrijving gegeven van de belangrijkste kenmerken en voorwaarden.

4.1 Landelijk minimabeleid

Bij het opstellen van de begrotingen worden de landelijke heffingskortingen (algemene heffingskorting, arbeidskorting, inkomensafhankelijke combinatiekorting), landelijke toeslagen (zorgtoeslag, huurtoeslag, kinderopvangtoeslag, kindgebonden budget) en de kinderbijslag in de berekeningen opgenomen.

4.2 Lokaal minimabeleid

Naast de landelijke inkomensondersteunende maatregelen heeft de gemeente Alphen aan den Rijn voor huishoudens met een laag inkomen ook een lokaal minimabeleid. De regelingen die worden opgenomen in de berekeningen komen in de volgende paragrafen aan bod.

4.2.1 Kwijtscheldingsbeleid

In de gemeente Alphen aan den Rijn kan kwijtschelding worden aangevraagd voor de reinigingsheffing. De gemeente toetst hierbij aan 100 procent van de norm op grond van de Participatiewet. Dat wil zeggen dat afhankelijk van het vermogen, huishoudens met een inkomen op bijstandsniveau in principe geen reinigingsheffingen hoeven te betalen. Bij een inkomen hierboven wordt de betalingscapaciteit berekend door het inkomen te verminderen met het norminkomen. Er vindt een correctie plaats voor de eigen uitgaven aan huur en voor nominale ziektekostenpremies. Van de betalingscapaciteit dient 80 procent te worden aangewend voor de betaling van de gemeentelijke heffingen.

Vanaf 2012 kunnen gemeenten bij de berekening van de kwijtschelding ook rekening houden met de kosten van kinderopvang. De gemeente Alphen aan den Rijn maakt van deze mogelijkheid gebruik. Hierbij wordt alleen rekening gehouden met de netto kosten van de kinderopvang bij alleenstaande ouders/verzorgers met kinderen tot vijf jaar. Hier zijn wel voorwaarden aan gesteld. Zo moet de alleenstaande ouder/verzorger tegenwoordige arbeid verrichten of een voltijds studie volgen en moet er gebruik worden gemaakt van een geregistreerd Kindercentrum.

Bij het waterschap is kwijtschelding mogelijk voor de zuiveringsheffing en de ingezetenenheffing. Bij de berekening van de kwijtschelding hanteert het waterschap, net zoals de gemeente, de norm van maximaal 100 procent van de bijstandsnorm. De kwijtschelding voor de gemeentelijke heffingen en voor de waterschapsheffingen worden apart berekend.

4.2.2 Collectieve (aanvullende) zorgverzekering

Het verzekeren tegen ziektekosten is voor iedereen wettelijk verplicht. Daarom biedt de gemeente Alphen aan den Rijn inwoners met een inkomen tot 130 procent van de geldende bijstandsnorm een collectieve zorgverzekering aan bij Zorg en Zekerheid. De kosten van de basisverzekering bedragen 92,77 euro per maand. Op de basisverzekering zijn twee aanvullingen mogelijk, de AV-Standaard en de AV-Top. De kosten van de aanvullende verzekering hangen af van het inkomen. Bij een inkomen tot en met 110 procent van de bijstandsnorm kost de AV-Standaard 4,16 euro en de AV-Top 14,09 euro. Ligt het inkomen tussen de 110 en 130 procent van de bijstandsnorm dan zijn de kosten respectievelijk 13,85 euro en 28,18 euro. Het eigen risico kan in termijnen worden betaald.

In deze rapportage gaan we ervan uit dat huishoudens met een zorgvraag een AV-Top verzekering hebben en dat de huishoudens waarvoor geen extra zorgkosten worden gerekend, gekozen hebben voor de AV-Standaard.

De kosten van de premies zijn in de begrotingen opgenomen onder de uitgavepost "zorgverzekering basis" en "zorgverzekering aanvullend". De zorgtoeslag die huishoudens ontvangen is in de begrotingen opgenomen bij de inkomsten. Het eigen risico is opgenomen onder de reserveringsuitgaven. We gaan ervan uit dat huishoudens met een laag inkomen voor deze kosten moeten reserveren, omdat zij dit bedrag (mocht dit onverwachts nodig zijn), niet 'op de plank zullen hebben liggen'.

4.2.3 Bijdragen voor kinderen tot 18 jaar

Voor huishoudens met kinderen tot 18 jaar kan in de gemeente Alphen aan den Rijn een bijdrage worden verstrekt voor schoolkosten, een computer en voor sport en/ of cultuur. Om voor de regeling in aanmerking te komen, mag het inkomen niet hoger zijn dan 110 procent van de geldende bijstandsnorm en het vermogen mag niet hoger zijn dan het maximaal vrij te laten vermogen.

De bijdragen van de gemeenten zijn als volgt in de begrotingen opgenomen:

- De kosten van een excursie, een schoolreisje of een werkweek, tot een maximaal bedrag van 125 euro per kind per schooljaar. Deze bijdrage is in de begrotingen verrekend met de post "onderwijs".

- De kosten van een fiets als het kind naar de middelbare school gaat. De bijdrage is éénmalig maximaal 230 euro. Deze vergoeding is in de begrotingen opgenomen onder bij de post “vervoer”, bij het huishouden met oudere kinderen. Het bedrag is gedeeld door vier, het aantal schooljaren.
- De aanschaf van een computer voor een gezin met kinderen in de leeftijd van 7 tot 18 jaar, per gezin één maal per 5 jaar rechtstreeks via een computerbedrijf. Dit is in de begroting verrekend met de post “inventaris”.
- Jaarlijkse deelname aan óf een sportieve óf culturele activiteit via het Jeugd-deelnamefonds. In de begrotingen is onder de post “sociale participatie” een bedrag opgenomen voor contributies en abonnementen (zie bijlage 3). Dit bedrag wordt voor kinderen uit de gezinnen die recht hebben op de vergoeding op nul gezet.

4.2.4 Individuele inkomenstoeslag

De individuele inkomenstoeslag in de gemeente Alphen aan den Rijn is bedoeld voor huishoudens van 21 jaar of ouder, maar jonger dan AOW-leeftijd, die gedurende een periode van drie jaar over een inkomen beschikken dat niet hoger is dan 110 procent van de geldende bijstandsnorm. De hoogte van de toeslag bedraagt 412 euro voor alleenstaanden, 480 euro voor alleenstaande ouders, 549 euro voor (echt)paren. De toeslag is door rechthebbenden vrij te besteden.

Bij de resultaten van deze rapportage wordt een vergelijking gemaakt tussen huishoudens die in aanmerking komen voor de individuele inkomenstoeslag en huishoudens die hier geen recht op hebben.

4.2.5 Bijdrage duurzame gebruiksgoederen

Voor inwoners die al langere tijd van een minimum inkomen moeten rondkomen en die geen of weinig vermogen hebben, kent de gemeente de regeling duurzame gebruiksgoederen.

Voor de volgende duurzame gebruiksgoederen kan een bijdrage worden verstrekt:

- Wasmachine, koelkast, stofzuiger en een kookplaat;
- Televisie óf computer, voor zover er geen recht is op de computer op grond van regeling voor kinderen (zie bovenstaand).

De gemeente hanteert hierbij de volgende voorwaarden:

- Het inkomen is in de afgelopen periode van drie jaar niet hoger geweest dan 110 procent van de geldende bijstandsnorm;
- Het vermogen is niet hoger dan het maximaal vrij te laten vermogen;
- De rechthebbende voert al tenminste drie jaar een zelfstandig huishouden;
- Voor het zelfde duurzame gebruiksgoed bestaat in een periode van zeven jaar één maal recht op een bijdrage.

Voor de hoogte van de bijdrage wordt aangesloten bij de bedragen per gebruiksgoed van het Nibud, met een maximum van 380 euro per huishouden per jaar.

De bedragen waarmee in deze rapportage wordt gerekend zijn:

Wasmachine	380 euro
Koelkast	240 euro
Stofzuiger	190 euro
Kookplaat/ gasfornuis	190 euro / elektrisch 340 euro
Televisie óf computer	200 euro,- / computer 455 euro (max 380 euro)

De vergoeding die voor duurzame gebruiksgoederen kan worden verstrekt is niet in de begrotingen opgenomen, maar meegenomen bij de resultaten inclusief de individuele inkomenstoeslag. Dit is gedaan omdat alleen inwoners die drie jaar of langer moeten rondkomen van een inkomen op 110 procent van het bijstandsniveau voor de vergoeding in aanmerking komen.

4.2.6 Kinderopvang en peuterspeelzaal

Op grond van de Wet Kinderopvang kunnen ouders van kinderen tot en met twaalf jaar een tegemoetkoming toegekend krijgen voor de kosten van kinderopvang. Vervolgens resteert een eigen bijdrage voor deze kosten. De ontbrekende bijdrage kinderopvang wordt door de gemeente vergoed voor doelgroepouders. Dit zijn ouders in een re-integratie of inburgeringstraject. De vergoeding wordt betaald uit het Participatiebudget.

Een alleenstaande ouder met een (bijstands)uitkering hoeft geen gebruik van de kinderopvang te maken, tenzij deze ouder een re-integratietraject volgt. In het eerste geval zijn er geen kosten voor kinderopvang, in het tweede geval worden deze kosten door de gemeente vergoed. Daarom zijn in de begrotingen op 100 procent geen kosten voor kinderopvang opgenomen. Wel rekenen we een bedrag voor de peuterspeelzaal voor 5 uur per week, 40 weken per jaar. De eigen bijdrage bedraagt 3,41 euro per uur.

Bij een inkomen boven bijstandsniveau gaan we ervan uit dat de alleenstaande ouder enkele dagen per week werkt en wel gebruik maakt van de kinderopvang. Bij 110 procent van het minimuminkomen wordt gerekend met 20 uur kinderopvang per week, bij een inkomen op 120 procent wordt uitgegaan van 30 uur kinderopvang.

De kosten voor kinderopvang en de peuterspeelzaal zijn in de begrotingen opgenomen onder de uitgavepost "kinderopvang". De kinderopvangtoeslag die de betreffende huishoudens ontvangen is in de begrotingen opgenomen bij de inkomsten.

4.2.7 Individuele bijzondere bijstand

De gemeente Alphen aan den Rijn verstrekt voor bijzondere en noodzakelijke kosten individuele bijzondere bijstand. Om in aanmerking te komen voor bijzondere bijstand wordt een draagkrachtberekening gehanteerd:

- Tot 110 procent geen draagkracht;
- Van het inkomen daarboven is 35 procent draagkracht.

De individuele bijzondere bijstand wordt in dit onderzoek alleen meegenomen bij de huishoudens met een zorgvraag. Bij de overige huishoudtypen wordt de bijzondere bijstand niet meegenomen omdat deze sterk afhankelijk is van de persoonlijke situatie.

4.3 Huishoudens met een zorgvraag

In dit onderzoek worden negen huishoudens met een laag inkomen onderzocht. Zes van deze negen huishoudens hebben extra kosten aan zorg. Hieronder wordt eerst dieper ingegaan op de regelingen van de gemeente Alphen aan den Rijn voor huishoudens met een zorgvraag. Daarna wordt het profiel van deze huishoudtypen nader omschreven en wordt bekeken hoe de extra zorgkosten en de vergoedingen van de gemeente inwerken op de maandbegroting van deze huishoudens.

4.3.1 Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)

De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) zorgt ervoor dat mensen met een handicap, chronisch zieken of ouderen een zo normaal mogelijk dagelijks leven kunnen leiden. De gemeente bekijkt of hulp nodig is en waarmee iemand het beste is geholpen. Iedere gemeente regelt dit op zijn eigen manier. Huishoudens met een zorgvraag kunnen bij de gemeente Alphen aan den Rijn terecht voor hulp in de huishouding, woonvoorzieningen, rolstoelen, andere vervoersmiddelen, en speciaal vervoer in en om de stad. Daarnaast ondersteunt de gemeente mensen met algemene voorzieningen op het gebied van sociale participatie.

4.3.2 Collectieve zorgverzekering

Zoals in paragraaf 3.2.2 staat beschreven, kent de gemeente Alphen aan den Rijn een uitgebreide collectieve zorgverzekering waar ook huishoudens met extra zorgkosten veel profijt van kunnen hebben. In de begrotingen van huishoudens met extra zorgkosten worden de vergoedingen vanuit deze verzekering (AV-Top) meegenomen.

4.3.3 Uitgangspunten huishouden met zorgvraag

Bij de huishoudens met een zorgvraag wordt onderscheid gemaakt tussen een lichte zorgvraag, een zware zorgvraag en een verstandelijke of psychische beperking. Iedere

zorgvraag kent een eigen profiel (zie kader), waar specifieke kosten en vergoedingen tegenover staan.

Gehanteerde zorgprofielen

Lichte zorgvraag

- Algehele slijtage
- Hartklachten
- Natriumbepert dieet
- Bril
- Maakt gebruik van maaltijdvoorziening
- 3 uur huishoudelijke verzorging per week
- 0,5 uur persoonlijke verzorging per week
- Personenalarmering
- Gebruik regiotaxi

Zware zorgvraag

- Herstellende van herseninfarct
- Hartklachten
- Natriumbepert dieet
- Bril
- Gehoorapparaat
- Rollator
- Een medicijn dat niet door de (aanvullende) zorgverzekering vergoed wordt
- Lichte vorm van incontinentie
- Maakt gebruik van maaltijdvoorziening
- 3 uur huishoudelijke verzorging per week
- 14 uur persoonlijke verzorging per week
- 4 uur verpleging per week
- Personenalarmering
- Gebruik regiotaxi
- Woningaanpassing (drempels weg, verhoogde wc)

Een verstandelijke of psychische beperking

- Een vast aantal uren dagopvang per week
- Gebruik regiotaxi
- 1 uur individuele begeleiding per week

De begrotingen van de huishoudens met een zorgvraag wijken op diverse punten af van de standaardbegrotingen. Er zijn extra kosten opgenomen die de betreffende huishoudens maken in verband met de zorgvraag. Soms staan hier voorzieningen vanuit de gemeente tegenover. Ook deze zijn in de begrotingen opgenomen. In onderstaand overzicht wordt uitgelegd hoe de desbetreffende kosten en voorzieningen in de begrotingen zijn verrekend:

- **Huishoudelijke ondersteuning** is binnen de gemeente Alphen aan den Rijn een maatwerkvoorziening (op basis van resultaatgericht werken). Mensen betalen voor de hulp die zij ontvangen een inkomens- (en gedeeltelijk vermogens-) afhankelijke eigen bijdrage die geïnd wordt door het CAK. De eigen bijdrage is afhankelijk van het bijdrage-plichtige inkomen, leeftijd en huwelijks staat. Het wettelijk toegestane maximum wordt in rekening gebracht. Voor de alleenstaande oudere met een inkomen tot 16.634 euro is dit 19,40 euro per vier weken, oftewel 21 euro per maand. Voor een ouder echtpaar is dit 27,60 euro per vier weken (29,90 per maand). De inkomensgrens ligt dan op 23.046 euro. Bij een inkomen hierboven wordt de eigen bijdrage verhoogd met een dertiende deel van 15 procent van het verschil tussen het inkomen en het bijdrage-plichtige inkomen. Binnen de collectieve zorgverzekering wordt de eigen bijdrage Wmo vergoed tot een bedrag van maximaal 370 euro per jaar. De eigen bijdrage voor de huishoudelijke ondersteuning ligt voor alle betreffende huishoudens en op alle onderzochte inkomensniveaus onder de 370 euro per jaar. Er zijn in de begrotingen daarom geen kosten opgenomen voor de huishoudelijke ondersteuning.
- Per 1 januari 2015 valt bijna alle **persoonlijke verzorging** (95 procent) onder de aanspraak wijkverpleging van de Zorgverzekering. Een klein deel (5 procent) valt onder de Wmo 2015 en is daarmee de verantwoordelijkheid van gemeenten. Omdat vanuit de grootste groep persoonlijke verzorging vanuit de zorgverzekering ontvangt, gaan we hier van uit. Het gaat om verzekerde zorg, waar geen eigen bijdrage over betaald hoeft te worden. Er zijn daarom ook geen extra kosten in de begrotingen opgenomen.
- De **verpleging** zit in het basispakket van de zorgverzekering. Hiervoor komen er dus geen extra kosten bij.

- De **maaltijdvoorziening** zorgt voor meerkosten ten opzichte van de situatie waarin de warme maaltijd zelf wordt bereid. Als een maaltijdvoorziening noodzakelijk is en voortvloeit uit bijzondere omstandigheden dan kan voor deze kosten bijzondere bijstand worden gegeven. Uitgegaan zal worden van de werkelijke kosten onder aftrek van de kosten van een normale maaltijd (volgens de Nibud prijzengids). De resterende kosten komen dan in aanmerking voor bijzondere bijstand, rekening houdend met de draagkracht.

Dit betekent dat er per saldo geen meerkosten voor voeding zullen zijn, tenzij een huishouden draagkracht heeft. Van het inkomen boven 110 procent van de geldende bijstandsnorm, is 35 procent draagkracht. Voor alleenstaande ouderen met een inkomen op 120 procent bedraagt de draagkracht 37,80 euro per maand, voor echtparen is dit 51,80 euro per maand. De kosten voor de maaltijdvoorziening liggen hierboven (uitgaande van vijf maaltijden per week). Huishoudens met een inkomen van 120 procent betalen dus alleen hun draagkracht, de rest wordt vergoed vanuit de bijzondere bijstand. De kosten die het huishouden uiteindelijk zelf moet betalen, zijn opgenomen onder de post “voeding”.

- De kosten van **sociale alarmering** kunnen vergoed worden vanuit de aanvullende zorgverzekering (zowel de AV-Standaard als de AV-Top). Voor zover men zich (nog) niet collectief kan verzekeren, bestaat de mogelijkheid om individuele bijzondere bijstand in de kosten te geven, rekening houdend met de draagkracht. Omdat we ervan uitgaan dat de onderzochte huishoudens gebruik maken van de collectieve zorgverzekering, zijn in de begrotingen geen extra kosten voor sociale alarmering opgenomen.

- Voor het gebruik van de **regiotaxi** wordt een gereduceerd tarief (ritbijdrage) gevraagd.

Inwoners van de gemeente Alphen aan den Rijn met een Wmo indicatie voor een Wmo pas die jonger zijn dan 65 jaar betalen voor de regiotaxi Holland Rijnland 0,72 euro per zone. Inwoners met een Wmo indicatie voor een Wmo pas die ouder zijn dan 65 jaar betalen voor de regiotaxi Holland Rijnland 0,47 euro per zone. Mensen betalen voor hun reis het aantal verreden zones plus één zone als opstaptarief. Mensen kunnen met een Wmo pas maximaal vijf zones per (enkele) reis rijden. Voor reizen buiten deze vijf zones betalen zij een tarief van 2,43 euro per zone.

We gaan uit van drie ritten per maand, van drie zones enkele reis plus één rit van zes zones. De vervoerskosten zijn opgenomen onder de post “vervoer”.

Daarnaast gaan we ervan uit dat er door de oudere huishoudens met een zorgvraag geen gebruik wordt gemaakt van de fiets, deze kosten zijn daarom uit de begroting gehaald.

- Voor **bewassingskosten** kan, voor zover deze noodzakelijk zijn en voortvloeien uit bijzondere individuele omstandigheden, bijzondere bijstand worden verstrekt. Daarbij zal worden uitgegaan van de meerkosten (volgens de Nibud prijzengids) voor twee keer per week extra wassen, wat neerkomt op 8,25 euro per maand. Als er sprake is van draagkracht zullen de extra waskosten door het desbetreffende huishouden zelf betaald moeten worden. Echter, in deze rapportage is de draagkracht al volledig benut voor de kosten van de maaltijdvoorziening. Daarom zijn in de begrotingen geen extra kosten voor bewassing opgenomen.
- Voor de extra kosten van **medicijnen** die niet door de zorgverzekering vergoed worden, rekenen we 200 euro op jaarbasis. Dit bedrag is door het Nibud en Ieder(in) (voormalige CG-raad) vastgesteld in eerder onderzoek.² De kosten worden verrekend met de uitgavenpost “eigen bijdragen, zelfzorgmedicijnen”.
- Een **woningaanpassing** (drempels weg, verhoogde WC), wordt vergoed op grond van de Wmo. Dit is een maatwerkvoorziening, waarvoor een eigen bijdrage wordt gevraagd. Het CAK berekent aan de hand van het inkomen en vermogen wat de eigen bijdrage wordt en de periode waarover men moet betalen. (Voor de berekening van de eigen bijdrage, zie het kopje “huishoudelijke verzorging”)
Voor de woningaanpassingen van het huishouden met een zware zorgvraag wordt uitgegaan van een bedrag van 1.250 euro (500 euro voor de verhoogde toilet en het verwijderen van vijf drempels voor 150 euro). Het CAK brengt hiervoor de maximale eigen bijdrage in rekening van 19,40 euro per vier weken oftewel 21 euro per maand. Voor het echtpaar is dit 27,60 euro per vier weken (29,90 per maand). We gaan ervan uit dat nog een half jaar de eigen bijdrage betaald moet worden, omgerekend komt dit neer op een bedrag van 10,50 euro per maand voor de alleenstaande en 14,95 per maand voor het echtpaar. (Voor de oudere alleenstaande met een inkomen op 120 procent, ligt de eigen bijdrage iets hoger en komt het bedrag uit op 12,28 euro per maand.) Deze kosten zijn opgenomen onder de uitgavenpost “eigen bijdragen, zelfzorgmedicijnen”.

² Koopkrachtberekeningen voor huishoudens met extra zorgkosten naar aanleiding van de Miljoenennota 2012, <http://www.nibud.nl/beroepsmatig/1146-2/>

- Voor **dagopvang of begeleiding** wordt per 1 januari 2016 een eigen bijdrage gevraagd van maximaal 51 euro per vier weken (55,25 euro per maand), ongeacht het aantal uren of dagdelen dat een inwoner daadwerkelijk ontvangt. Over deze kostprijs wordt een inkomens- en vermogensafhankelijke bijdrage betaald die geïnd wordt door het CAK.
Vaak wordt dit ook aangeboden in de vorm van een algemene voorziening. Het gaat dan om een laagdrempelig aanbod waar mensen zonder beschikking gebruik van kunnen maken. Aan dit aanbod zijn vaak ook kosten verbonden. Bijvoorbeeld voor een kopje koffie, een maaltijd of een activiteit. De gemiddelde prijs voor een maaltijd is drie euro, voor de activiteiten gaan we uit van een bedrag van 15 euro per maand.
In deze rapportage wordt uitgegaan van dagopvang als een algemene voorziening. Hierbij wordt gerekend met drie dagen per week dagopvang. De kosten voor de maaltijd en activiteiten worden verrekend met de uitgavepost “eigen bijdragen, zelfzorgmedicijnen”.
De uitgavenpost “voeding” wordt verlaagd met het bedrag voor drie maaltijden per week (de kosten van een maaltijd die thuis wordt bereid, volgens de Nibud prijzengids).

5. Resultaten

Dit hoofdstuk bevat de resultaten van het onderzoek. Eerst komen de verschillen tussen de huishoudtypen in de gemeente Alphen aan den Rijn aan bod. Vervolgens worden de verschillende inkomensniveaus met elkaar vergeleken.

Een en ander wordt schematisch weergegeven in tabel 1. Deze tabel geeft een overzicht van de bestedingsruimte die de onderzochte huishoudtypen hebben, nadat zij de uitgaven uit het basispakket en het restpakket hebben gedaan. In de laatste twee kolommen wordt het saldo weergegeven van huishoudens die in aanmerking komen voor de individuele inkomens toeslag en de bijdrage voor duurzame gebruiksgoederen. Een negatief saldo op de maandbegroting is in rood weergegeven. Indien een hoger inkomen leidt tot minder bestedingsruimte (de zogenoemde armoedeval) dan is dit bij het betreffende inkomensniveau aangegeven met een rood pijltje.

De resultaten worden geïllustreerd met citaten uit de interviews.

5.1 Huishoudsamenstelling

5.1.1 Vóór invulling van het restpakket

Uit de tweede kolom ('saldo na basispakket') blijkt dat niet alle onderzochte huishoudens voldoende inkomsten hebben om de noodzakelijke uitgaven uit het basispakket te bekostigen. Het paar met twee oudere kinderen en de alleenstaande met een verstandelijke of psychische beperking komen op bijstandsniveau respectievelijk 24 euro en 5 euro te kort.

De familie Khayyam heeft een bijstandsuitkering van € 1306 (exclusief vakantietoeslag) in de maand. De huur bedraagt € 555 en het gezin krijgt € 274 huursubsidie. Ook is er zorgtoeslag (samen € 150 per maand) en kindgebonden budget (106 per maand). Na aftrek van alle vaste lasten en € 100 aflossing van de schuld blijft er zo'n € 270 per maand over. Dat is krap. "We moeten wachten tot de kinderbijslag komt om schoenen of kleren te kunnen kopen. Onze dochter zou graag met vriendinnen op dansles willen of een keer gaan shoppen in Utrecht, maar daar is geen geld voor". "We zouden als gezin een keer een dagje naar Madurodam willen, dat lijkt ons heel leuk. Maar toen we gingen uitrekenen wat dat zou kosten, hebben we er toch maar van afgezien". (fam. Khayyam, vader, moeder en dochter van 15 jaar)

Tabel 1. Overzicht saldo inkomsten min uitgaven

a. Alleenstaande		Incl. IIT/duurzame gebr.goederen			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	
100%	€ 44	€ -70	€ 95	€ -19	
110%	€ 112	€ -68	€ 162	€ -17	
120%	€ 179	€ -1	€ 179	€ -1	
b. alleenstaande, 2 kinderen 3 & 5 jaar		Incl. IIT/duurzame gebr.goederen			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	
100%	€ 184	€ -10	€ 240	€ 46	
110%	€ 281	€ 22	€ 338	€ 78	
120%	€ 291	€ 20	€ 291	€ 20	↓
c. paar, 2 kinderen 14 & 16 jaar		Incl. IIT/duurzame gebr.goederen			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	
100%	€ -24	€ -320	€ 31	€ -265	
110%	€ 62	€ -299	€ 118	€ -244	
120%	€ 35	€ -361	€ 35	€ -361	↓
d. paar, inwonend kind 22 jaar met verst. beperking		Incl. IIT/duurzame gebr.goederen			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	
100%	€ 140	€ -88	€ 202	€ -26	
110%	€ 331	€ 37	€ 393	€ 99	
120%	€ 334	€ 40	€ 334	€ 40	↓
e. Alleenstaande met verst. of psychische beperking		Incl. IIT/duurzame gebr.goederen			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	
100%	€ -5	€ -119	€ 45	€ -68	
110%	€ 62	€ -117	€ 113	€ -67	
120%	€ 125	€ -55	€ 125	€ -55	
f. Alleenstaande oudere met lichte zorgvraag		Incl. IIT/duurzame gebr.goederen			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	
100%	€ 199	€ 85	€ 215	€ 101	
110%	€ 235	€ 77	€ 251	€ 94	↓
120%	€ 279	€ 122	€ 279	€ 122	
g. Alleenstaande oudere met zware zorgvraag		Incl. IIT/duurzame gebr.goederen			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	
100%	€ 171	€ 58	€ 188	€ 74	
110%	€ 207	€ 50	€ 224	€ 67	↓
120%	€ 250	€ 93	€ 250	€ 93	
h. Ouder paar met lichte zorgvraag		Incl. IIT/duurzame gebr.goederen			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	
100%	€ 229	€ 58	€ 245	€ 75	
110%	€ 253	€ 39	€ 270	€ 56	↓
120%	€ 276	€ 62	€ 276	€ 62	
i. Ouder paar met zware zorgvraag		Incl. IIT/duurzame gebr.goederen			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket	
100%	€ 197	€ 27	€ 214	€ 43	
110%	€ 222	€ 8	€ 238	€ 24	↓
120%	€ 244	€ 30	€ 244	€ 30	

5.1.2 Na invulling van het restpakket

Wanneer ook naar de bestedingen in het restpakket wordt gekeken, krijgen meer huishoudentypen met tekorten op hun maandbegroting te maken. Dit geldt voor alle onderzochte huishoudtypen onder de AOW-gerechtigde leeftijd. De huishoudens die op bijstandsniveau al te kort kwamen om het basispakket te bekostigen (het paar met oudere kinderen en de alleenstaande met een verstandelijke beperking) kunnen op geen van de onderzochte inkomensniveaus het restpakket bekostigen. Dit geldt ook voor de alleenstaande zonder zorgkosten. De alleenstaande ouder met jonge kinderen en het paar met een inwonend meerderjarig kind met een verstandelijke beperking kunnen alleen op bijstandsniveau de begroting niet rond krijgen.

a. Alleenstaande

In Alphen aan den Rijn komt een alleenstaande met een bijstandsuitkering na invulling van het restpakket 70 euro per maand te kort. Op 110 procent van de norm komt dit tekort uit op 68 euro en op 120 procent is er nog één euro te kort. Alleenstaanden kunnen hun kosten niet delen met anderen en hebben dus niet de schaalvoordelen waar (eenouder)gezinnen wel van profiteren. Nadat alle noodzakelijke uitgaven uit het basispakket zijn bekostigd, houden alleenstaanden bij een inkomen tot en met 120 procent van de bijstandsnorm te weinig inkomen over voor sociale participatie.

Madelon heeft maandelijks 914 euro aan inkomen uit werk (stage) en bijstand. Daarnaast ontvangt ze zorgtoeslag (79 euro) en huurtoeslag. Haar bewindvoerder int haar inkomsten en handelt de verplichtingen aan schuldeisers af. Zelf heeft Madelon 250 euro per maand te besteden. Daarvan moet ze haar dagelijkse boodschappen, kleding, rioolheffing en de kosten van haar kat betalen. Het lukt haar niet goed om rond te komen. Onverwachte tegenvallers (dierenartskosten voor haar kat bijvoorbeeld) lost ze op door te bezuinigen op haar boodschappen. En ze moet regelmatig terugvallen op haar ouders aan het einde van de maand. Een reservepotje creëren, zoals ze graag zou willen, blijft voorlopig bij een voornemen. Ook dat is een reden om uit de bijstand te willen: meer inkomen en de uitstroomvergoeding die de gemeente geeft als je zes maanden uit de Wwb bent, lijken haar een verademing. Plus het feit dat ze dan geen stress meer zal ervaren uit angst dat ze niet aan de gemeentelijke regels voldoet. De “watertoets” bijvoorbeeld, of het feit dat ze eigenlijk niet bij haar ouders mag eten of de was doen. (Madelon, alleenstaande vrouw van 29 jaar)

b. Eenoudergezin met twee jonge kinderen (3 en 5 jaar)

Het eenoudergezin met jonge kinderen komt op bijstandsniveau tien euro te kort om het restpakket te kunnen bekostigen. Op 110 procent van de geldende bijstandsnorm houdt dit huishouden 22 per maand over, op 120 procent is dit 20 euro per maand (de oorzaak van deze armoedeval komt in paragraaf 4.2.2 aan bod).

Het tekort van een alleenstaande ouder is lager dan dat van een alleenstaande. Het inkomen ligt hoger door verschillende kindgebonden toeslagen. Deze zijn echter onvoldoende om alle bijkomende kosten van kinderen te dekken.

Marjan krijgt de bijstand voor een alleenstaande ouder: € 914 per maand. Haar ex is niet in beeld, ze heeft haar dochter altijd alléén opgevoed. Ze krijgt geen zorgtoeslag en geen huurtoeslag. Die worden door de Belastingdienst ingehouden wegens een belastingschuld. Ze krijgt wel kindgebonden budget; dat mag door de Belastingdienst niet worden ingehouden. Marjan heeft forse schulden en zit in de schuldhulpverlening. Na betaling van de huur (€ 590), de zorgpremie en vaste lasten blijft er € 70 per week over. Daar moet ze alles van doen. "Dat valt niet mee", zucht ze. "Geld voor nieuwe kleren of nieuwe schoenen is er niet. Bij elke uitgave moet je nadenken of het kan". "Ik vind het vooral moeilijk als ik mijn dochter dingen moet ontfeggen, al begrijpt ze wel dat we het niet breed hebben. Deze week is ze op schoolkamp; gelukkig was daar bijzondere bijstand voor, anders had ze niet meegekund. En de school ging ermee akkoord dat de ouderbijdrage later zou worden betaald". (Marjan, alleenstaande moeder met dochter van 11 jaar)

c. Paar met twee oudere kinderen (14 en 16 jaar)

In paragraaf 4.1.1 is al aangegeven dat het paar met oudere kinderen en een inkomen op bijstandsniveau te weinig ruimte heeft om alle uitgaven uit het basispakket te bekostigen. Dit tekort loopt op tot 320 euro per maand, als ook alle uitgaven uit het restpakket gedaan zouden worden. Op 120 procent van de norm is er zelfs een tekort van 361 euro.

Het paar met twee oudere kinderen heeft van alle onderzochte huishoudtypen de minste bestedingsruimte. Het Nibud ziet dit bij meer gemeenten. Een belangrijke oorzaak van dit tekort ligt in het feit dat een echtpaar de kosten van twee volwassenen moet dragen, zoals de kosten van de zorgverzekering, kleding en voeding. De hogere bijstandsnorm voor een echtpaar is veelal niet voldoende om deze extra kosten op te vangen. Hier bovenop komen de kosten voor twee oudere kinderen, die veelal hoger liggen dan de uitgaven voor jonge kinderen. Dit geldt bijvoorbeeld voor voeding, schoolkosten en zakgeld.

Deze combinatie maakt dit huishoudtype financieel zeer kwetsbaar. De gemeentelijke inkomensondersteuning in Alphen aan den Rijn werkt zeker in het voordeel van huishoudens met (oudere) kinderen. Er zijn verschillende bijdragen voor kinderen tot 18 jaar: een bijdrage in de schoolkosten, voor een fiets, voor de aanschaf van een computer en voor deelname aan een sportieve of culturele activiteit. Dit alles is echter niet voldoende om de ongunstige Ausgangssituatie van dit gezin te compenseren.

Toen Tico Tétouan (51 jaar) tien jaar geleden illegaal naar Nederland kwam om samen met zijn Nederlandse vriendin die hij in Tunesië had ontmoet, een nieuw bestaan op te bouwen, was hij vol goede hoop. Hij was handig, wist van aanpakken en zou zijn weg wel vinden. Inmiddels zit hij al meer dan vijf jaar in de bijstand en is de moed hem in de schoenen gezonken. De eerste jaren werkte Tico zwart in de bouw en bij klusbedrijven. Omdat hij goed werk leverde, wilde zijn baas hem een vast contract aanbieden, maar dat was niet mogelijk omdat Tico geen verblijfsvergunning had. Toen de papieren uiteindelijk in orde waren en Tico de Nederlandse nationaliteit zou krijgen, kon hij niet aan de slag omdat hij eerst de inburgeringscursus moest volgen en daarvoor vijf dagen in de week naar school moest. Alle verzoeken om eerst aan het werk te gaan, waren aan dovemansoren gericht. Nadat het inburgeringsexamen was behaald, was het crisis in de bouw en was er geen baan meer te vinden. Tico heeft zich suf gesolliciteerd, maar krijgt meestal niet eens een reactie. Inmiddels werkt ook zijn leeftijd tegen hem: "boven de 50 is er geen werkgever die je nog wil aannemen". Intussen is het paar getrouwd en heeft het vier kinderen in de leeftijd van 5 tot 10 jaar. Ook de vrouw van Tico kan niet werken vanwege chronische gezondheidsproblemen. Het valt niet mee om rond te komen van de bijstandsuitkering van € 1306 per maand. Het gezin betaalt een huur (incl. servicekosten) van € 703 en krijgt € 313 huurtoeslag. Daarnaast is er zorgtoeslag en kindgebonden budget. Na aftrek van alle kosten is er € 500 per maand om van te leven. Dat is haast niet te doen. "We willen het zeil in de keuken vervangen, want dat is op verschillende plekken gescheurd, maar we kunnen het niet betalen. Ook willen we de keuken schilderen en een afzuigkap plaatsen, maar dat kan niet. De kinderen moeten verplicht overblijven op school, de ouderbijdrage daarvoor is € 168 per jaar; dat hebben we niet. Als een van de kinderen jarig is, hebben we geen geld voor een cadeautje, hooguit een slinger en een paar ballonnen." "En ik bak een appeltaart", zegt mevrouw Tétouan, "om het toch een beetje feestelijk te maken. Als de kinderen iets vragen, moeten we altijd nee verkopen; dat is wel moeilijk". (fam. Tétouan, man, vrouw en vier kinderen in de leeftijd van 5 tot 10 jaar)

d. Paar met een meerderjarig inwonend kind met een verstandelijke beperking

Het paar met een meerderjarig inwonend kind met een verstandelijke beperking krijgt met twee zaken te maken. In de eerste plaats zijn er de kosten die verband houden met de zorgvraag van het kind. Daarnaast krijgt dit huishouden te maken met de kostendelersnorm. We gaan er in dit onderzoek van uit dat het inwonende kind een uitkering in het kader van de Participatiewet ontvangt (niet volledig en duurzaam arbeidsongeschikt) en daarom wordt een korting op de uitkering toegepast. Op bijstandsniveau betekent dit dat het huishouden in het totaal 130 procent van de gehuwdennorm ontvangt. Op 110 en 120 procent van de norm vermenigvuldigen we het inkomen van de ouders met respectievelijk 1,1 en 1,2. Het inkomen van het inwonende kind wordt constant gehouden op 43,33 procent van de bijstandsnorm. Uiteindelijk komt dit huishouden bij een inkomen op bijstandsniveau 88 euro te kort om ook het restpakket te kunnen bekostigen. Ook zonder de extra zorgkosten (dagopvang en extra vervoer) zou dit huishouden met een tekort te maken hebben. Zou de kostendelersnorm niet op dit gezin van toepassing zijn, dan zou er geen tekort ontstaan.

e. Alleenstaande met een verstandelijke of psychische beperking

Evenals de alleenstaande zonder extra zorgkosten, kan de alleenstaande met een verstandelijke of psychische beperking op geen van de onderzochte inkomensniveaus het restpakket bekostigen.

De extra zorgkosten maken het tekort nog groter. Vergeleken met een alleenstaande zonder zorgkosten, is er een extra tekort van 49 euro per maand. Dit wordt veroorzaakt door de eigen bijdrage voor de dagopvang, de extra vervoerskosten waar we in deze rapportage van uitgaan plus de extra kosten van de AV-Top ten opzichte van de AV-Standaard.³ Op 120 procent is het verschil nog iets groter, doordat het verschil in premie tussen AV-Standaard en AV-Top op 120 procent hoger ligt dan op 110 procent.

Johan heeft een WIA uitkering van € 1100 per maand. Voor zijn huidige appartement met een huur van € 370 in de maand krijgt hij geen huurtoeslag. Vanwege hartproblemen en artrose moet hij verhuizen naar een nieuwe gelijkvloerse woning. De huur daarvan bedraagt € 591; daarvoor zal hij wel huurtoeslag krijgen. Daarnaast krijgt hij zorgtoeslag. Johan gebruikt veel medicijnen. Na twee maanden is hij al door zijn eigen risico heen. Johan heeft moeite met het overzicht over zijn financiën. In het verleden heeft hij in de schulden gezeten, maar dankzij de schuldsanering is hij daar nu uit. "Dat heeft

³ Bij de huishoudens zonder zorgvraag wordt gerekend met de AV-Standaard, bij de huishoudens met zorgvraag gaan we uit van de AV-Top.

wel veel geld gekost voor de bewindvoerder, incassobureaus en dergelijke. Alleen de intake was al € 500. Ik snap niet waar het geld is gebleven. Het zijn zakkenvullers". Nu helpt zijn wijkcoach hem om overzicht over zijn financiën te houden.

Na aftrek van de huur, gas, water, licht, telefoon, internet, de zorgverzekering, het eigen risico en de eigen bijdrage aan het CAK (€ 19,40 per vier weken) blijft er zo'n € 70 tot 80 per week over voor boodschappen, kleding e.d. "En dan krijg je nog de waterschapslasten en gemeentelijke heffingen". "Het is kiele, kiele", zegt Johan. "Er is geen geld voor iets extra's". Hij vindt dat de gemeente te weinig doet voor mensen zoals hij met weinig geld. Na zijn verhuizing en het ziekenhuis wil hij een computercursus gaan volgen om te leren mailen en internetten. "Dat wordt geregeld via TOM, met een eigen bijdrage van dertig euro." Hij zou graag een elektrische fiets willen om met de pijn toch te kunnen blijven fietsen. "Maar ik weet niet of de bijzondere bijstand daar ruimte voor biedt". (Johan, alleenstaande man met een verstandelijke beperking)

Riek (62) en Marrie (56) wonen al twintig jaar samen in een eenvoudige woning in Alphen aan den Rijn. Marrie heeft een verstandelijke beperking en Riek heeft naar eigen zeggen "veel meegemaakt in haar leven". Met beperkte ondersteuning van de gemeente kunnen ze zichzelf goed redden. De Wajong-uitkering van Riek is € 900 per maand, de WAO-uitkering van Marrie € 1000. Het huishoudgeld gaat op een gezamenlijke rekening en alle vaste kosten worden automatisch afgeschreven. De huur is € 559 per maand, maar vanwege het gezamenlijke inkomen komen ze niet in aanmerking voor huurtoeslag. Wel krijgen ze zorgtoeslag. Marrie en Riek vinden het moeilijk om rond te komen. "Alles wordt steeds duurder, geld voor kleding of nieuwe schoenen hebben we niet". Beiden gebruiken medicijnen, maar niet alles wordt vergoed: paracetamol bijvoorbeeld, een slaapmiddel en zalf voor een geïrriteerde huid vallen buiten het pakket. De extra zorgkosten zijn zo'n € 40 à € 50 per maand. Tot voor een aantal jaren hadden Riek en Marrie flinke schulden. Gehaaide verkopers van postorderbedrijven hadden hun dure spullen aangeprezen die ze eigenlijk niet nodig hadden. Als ze niet op tijd betaalden, liepen de schulden verder op door hoge incassokosten. Met hulp van Rieks broer zijn nu alle schulden volledig afbetaald. "We hebben ervan geleerd; dat zal ons niet meer gebeuren".

Met alle kosten die ze hebben, kunnen Riek en Marrie net rondkomen. En soms kunnen ze aan het eind van de maand nog € 25 sparen voor bijzondere uitgaven. Zo was één van de honden laatst ernstig ziek en moest naar de

dierenarts. Dat was duur, maar het moest gebeuren. “De honden zijn onze lust en leven, we zullen ze altijd goed verzorgen. Dan liever zelf wat minder”. Riek en Marrie letten goed op hun uitgaven. Zo gaat Marrie regelmatig naar het Leger des Heils voor goedkope kleding. “Laatst had ik nog twee goede jassen voor acht euro. Dat scheelt dan weer”. Riek en Marrie maken geen gebruik van de minimaregelingen. Ze denken dat ze daar niet voor in aanmerking komen, maar dat weten ze niet zeker. “Misschien moeten we dat nog eens aan onze begeleidster vragen”. (Riek en Marrie, samenwonend paar met verstandelijke beperking)

f. Oudere alleenstaande met een lichte zorgvraag

Alleenstaanden boven de AOW-gerechtigde leeftijd hebben voldoende bestedingsruimte om alle uitgaven uit het basispakket en het restpakket te betalen. Het maandelijkse AOW bedrag is hoger dan de bijstand waardoor deze huishoudens meer ruimte om te besteden hebben.

Ook ouderen met extra zorgkosten houden voldoende over om het restpakket te bekostigen. Zoals in paragraaf 3.3.3 is aangegeven wijkt de begroting van de alleenstaande met een zorgvraag op diverse punten af van de standaardbegrotingen. Uiteindelijk heeft dit huishoudtype niet met tekorten op de begroting te maken. Door de gemeentelijke tegemoetkomingen (vanuit de Wmo, de collectieve zorgverzekering en de bijzondere bijstand) worden de extra kosten in verband met een zorgvraag voor een groot deel gecompenseerd.

g. Oudere alleenstaande met een zware zorgvraag

Ook de oudere alleenstaande met een zware zorgvraag houdt nog voldoende ruimte over om de uitgaven uit het restpakket te bekostigen. De extra uren voor huishoudelijke verzorging vallen in de eigen bijdrage Wmo die vergoed wordt vanuit de collectieve zorgverzekering. Hierin zit dus geen verschil met de lichte zorgvraag. Persoonlijke verzorging en verpleging vallen ook onder de zorgverzekering en de kosten die via de bijzondere bijstand vergoed kunnen worden drukken ook niet extra op de begroting. Wel zijn er extra kosten opgenomen voor medicijnen en voor de woningaanpassingen.

Anje Leihorst (64 jaar) woont in een eenvoudige flat in Alphen aan den Rijn. Zij woont daar sinds haar scheiding in 2003. Anje heeft de ziekte van Kahler (beenmergkanker) waardoor ze veel pijn heeft en snel vermoeid is, maar ze beklagt zich zelf niet. “Het is al een wonder dat ik nog leef”. Anje ontvangt van de gemeente een bijstandsuitkering voor alleenstaanden:

€ 914 per maand. Op het moment dat zij de pensioengerechtigde leeftijd bereikt, zal zij een AOW-uitkering ontvangen van € 1.060 per maand. Om de huur (€ 517 per maand) te kunnen betalen, krijgt zij huurtoeslag. Daarnaast ontvangt zij de maximale zorgtoeslag (€ 78 per maand). Anje krijgt geen partneralimentatie. Niet alleen omdat haar ex het ook niet breed heeft, maar het zou ook geen zin hebben; de alimentatie zou rechtstreeks in mindering worden gebracht op de bijstandsuitkering. Na aftrek van alle lasten en vaste kosten, zoals de krant (via een fonds) en het abonnement op de bibliotheek, blijft er zo'n € 250 per maand over voor kleding, de dagelijkse boodschappen en cadeautjes voor de kinderen en kleinkinderen. Voor Anje is dat voldoende: zij heeft weinig nodig voor zich zelf. Zij kan goed budgetteren en maakt geen schulden. Zij heeft zelfs een klein spaarpotje voor bijzondere uitgaven, zoals een nieuwe stoel die nodig was omdat zij vanwege de pijn aan haar wervelkolom niet goed meer op de oude kon zitten.

Anje heeft van de gemeente een scootmobiel gekregen. Daarmee kan zij naar de winkel om boodschappen te doen. Binnenshuis kan zij zonder hulpmiddelen uit de voeten of als zij de boodschappen moet tillen, met de rollator. Koken en kleine huishoudelijke taken doet zij zelf, maar het zwaardere werk lukt niet door de aantasting van haar wervelkolom. Daarvoor heeft zij 2,5 uur per week huishoudelijke hulp. Tot begin dit jaar was dat drie uur, maar na de herindicatie is het 2,5 uur geworden. Dat is volgens Anje ook voldoende om het huis op orde te houden. Anje is blij met de gemeentelijke toezegging dat dit de komende drie jaar niet zal veranderen. De hulp wordt uit een pgb betaald. Anje vindt het belangrijk dat zij zelf kan kiezen wie haar komt helpen en wanneer. Reizen met het openbaar vervoer is de laatste jaren te zwaar en vermoeiend geworden, maar Anje maakt zelden of nooit gebruik van de regiotaxi, ook niet als zij om de drie of vier weken naar het ziekenhuis in Leiden moet. Het wachten op de taxi duurt vaak te lang en zij moet op tijd zijn voor haar afspraak. Met mooi weer gaat zij soms met de scootmobiel, in andere gevallen wordt zij gehaald en gebracht door vrienden en bekenden. Dan betaalt zij de benzine. De eigen bijdrage voor scootmobiel en huishoudelijke hulp is € 19,40 per vier weken, het minimum voor iemand met alleen een bijstandsuitkering. Verder zijn haar ziektekosten begrensd tot het eigen risico van € 375 per jaar. Anje houdt daar rekening mee in haar huishoudbudget, zodat de maandelijkse bestedingsruimte niet in gevaar komt.

Anje klaagt niet over haar financiële situatie, al is die het afgelopen jaar duidelijk verslechterd door de (landelijke) afschaffing van de tegemoetkoming voor chronisch zieken en gehandicapten (Wtcg) (€ 484 per jaar) en het

opheffen van de lokale minimaregeling voor chronisch zieken en gehandicapten in Alphen aan den Rijn (€ 345 per jaar). Als compensatie voor deze bezuinigingen zouden gemeenten 'maatwerk' gaan bieden via de bijzondere bijstand, maar daar merkt Anje weinig van. Toen zij begin dit jaar een aanvraag deed om haar reiskosten van en naar het ziekenhuis vergoed te krijgen, werd die niet toegekend. De gemeente verwees haar naar de zorgverzekeraar met wie ze een 'ruim' contract hadden gesloten om ook de onkosten te vergoeden, maar daar bleek Anje niet aan de criteria te voldoen. Toen zij opnieuw een aanvraag indiende bij de gemeente gaf ook die niet thuis, omdat niet alle benodigde stukken konden worden overlegd. Wat nog het meest stak, was dat er bij de gemeente niemand bereikbaar was voor een toelichting, ondanks vele pogingen daartoe. Op een gegeven moment was ze het beu en heeft ze het opgegeven. Volgens Anje voert de gemeente met de bijzondere bijstand een 'ontmoedigingsbeleid': als het haar als mondige, goed opgeleide en goed geïnformeerde burger al niet lukt de bureaucratische horden te nemen, hoe zal het dan de vele mensen vergaan die minder wegwijs zijn in de bureaucratie en minder goed voor zich zelf kunnen opkomen?

Op de vraag of haar financiële situatie haar belemmert in haar functioneren en maatschappelijke participatie, antwoordt Anje ontkennend. Zij heeft voor zich zelf niet veel nodig en kan ervan rondkomen. Als er meer financiële ruimte was, zou ze die het liefst willen aanwenden om mensen te helpen die het financieel zwaarder hebben dan zij zelf. Want dat is wel haar zorg: "het draait steeds meer om de euro's, de barmhartigheid schiet er bij in." (Anje, alleenstaande oudere met zware zorgvraag)

h. Ouder echtpaar met een lichte zorgvraag

Het oudere paar met een lichte zorgvraag heeft voldoende bestedingsruimte om alle uitgaven uit het restpakket te kunnen doen. Zij houden iets minder over dan een alleenstaande oudere met een zorgvraag, maar dit wordt niet veroorzaakt door een leemte in de gemeentelijke ondersteuning. De kosten voor twee volwassenen worden niet volledig gecompenseerd door de hogere AOW-norm voor echtparen. Dit is echter niet problematisch, omdat geen tekorten op de begroting ontstaan

i. Ouder echtpaar met een zware zorgvraag

Ook het oudere paar met een zware zorgvraag kan alle uitgaven uit het restpakket bekostigen. Door de extra zorgkosten zijn de saldi iets lager dan die van het paar met een lichte zorgvraag, maar het saldo blijft op alle inkomensniveaus positief.

Meneer De Vries ziet er goed uit voor een man van 79. Maar hij heeft inmiddels een aantal beperkingen die het leven niet eenvoudiger maken. Het meest vervelend vindt hij de ziekte van Alzheimer, die een jaar of vijf geleden begon. 'Ik kan niets meer', zegt hij, 'of althans, niet alleen. En die afhankelijkheid is vervelend'. Ook mevrouw De Vries kampt met gezondheidsproblemen: zij heeft een zwakke rug. Jaren geleden kwam ze door een hernia in de rolstoel terecht, maar daar heeft ze zich op eigen kracht weer uitgeknopt. De rug blijft wel een zwakke plek. Ze heeft ook reuma aan haar handen. Maar ze klaagt niet, ze redden het wel met zijn tweeën. Hun dochter in Alphen wil ze niet lastig vallen, die heeft zelf een baan, druk gezin en haar man heeft een ernstige ziekte. Mevrouw de Vries regelt alle geldzaken. Dat heeft ze van haar man overgenomen toen hij dat door de Alzheimer niet meer kon. Haar schoonzoon helpt op de achtergrond een beetje mee.

Van de Aow betaalt ze alle vaste lasten (hypotheek, gas, water, licht, telefoon), de dagelijkse uitgaven en zorgkosten. Ook zetten ze elke maand 50 euro op hun spaarrekening. Het spaargeld, de pensioenuitkering die elk kwartaal komt en het jaarlijkse vakantiegeld van de Aow (de 'grote klappers') vormen de reserve waaruit ze grotere incidentele uitgaven, zoals vakantie, WOZ, onderhoud aan het huis etc., betalen.

In totaal bedragen de zorgkosten ongeveer 320 euro per maand voor hun tweeën. Het grootste deel vormen premie en eigen risico voor de zorgverzekering: 260 euro per maand. De eigen bijdrage die ze via het CAK betalen, valt best mee, vindt ze. Dit jaar is dat 41 euro per maand, vorig jaar was dat 32 euro. Daarnaast zijn er elke maand zo'n 20 euro aan kosten die ze zelf moeten betalen: de beugels in de douche, de taststok en zonnebril van haar man, sommige medicijnen, etc. En elke drie maanden is er het vervoer naar het LUMC dat zo'n 25 tot 30 euro kost. Het is niet alleen de kilometer-vergoeding, je wilt de vrijwilliger die meegaat toch ook iets aanbieden voor de lunch. Een taxi krijgen ze niet vergoed van de verzekeraar en reizen met de Valys is te omslachtig voor meneer.

Ze kunnen wel rondkomen met hun inkomen als ze geen bokkesprongen maken. De meeste maanden spelen ze quitte met de Aow. Eens per kwartaal komt de pensioenuitkering (1100 euro), die wordt apart gehouden voor grotere uitgaven. Want daar moeten ze wel voor sparen. Zo is de vaatwasser kapot en die kunnen ze nu niet vervangen. De afwas gaat weer ouderwets met de hand. Het is af en toe wat behelpen met haar reumatische handen, zware pannen kan ze niet tillen bijvoorbeeld. Stofzuigen kan ze ook niet in verband met haar rug,

daarbij helpt haar man haar soms. Hij ziet wel niet veel maar doet het dan heel systematisch om niets over te slaan.

Hun zelfredzaamheid en participatie zijn best in orde vinden ze, en dat komt vooral omdat mevrouw veel initiatief neemt. Elke dag even de deur uit, dat is hun devies. Zo zijn ze pas geleden nog naar een herfstactiviteit op de kinderboerderij geweest, of ze lopen samen naar de Rijn om naar de schepen te kijken (al zijn die er sinds het ongeluk met de hijskraan niet meer). Mevrouw de Vries vertelt haar man wat er allemaal te zien valt, zo genieten ze samen. Twee keer per jaar gaan ze een weekje op vakantie, in een huisje ergens in Nederland. Vrijwilligers brengen en halen hen dan. Het echtpaar hoopt minstens 102 jaar oud te worden. 'Ik had me ouder worden anders voorgesteld, maar je krijgt kracht naar kruis', zegt mevrouw.

(meneer en mevrouw De Vries, ouder paar met zware zorgvraag)

5.2 Inkomensniveau

Voor elk huishoudtype zijn verschillende inkomensniveaus doorgerekend. Naast het sociaal minimum (bijstands- of AOW-niveau) zijn inkomens op 110 en 120 procent van het bijstandsniveau gespecificeerd. Soms leidt een hoger inkomen tot een beperktere bestedingsmogelijkheid. Dit komt doordat landelijke en gemeentelijke inkomensondersteunende regelingen, zoals huurtoeslag en kwijtschelding van gemeentelijke heffingen, er niet op voorhand toe leiden dat een huishouden meer te besteden heeft bij een hoger inkomen. In dat geval is sprake van een armoedeval. Deze situatie kan ontstaan wanneer huishoudens vanuit een uitkering uitstromen naar betaald werk. Op dat moment nemen de kosten door werk toe en komen rechten op diverse inkomensondersteunende regelingen (gedeeltelijk) te vervallen.

5.2.1 Vóór invulling van het restpakket

Vóór invulling van het restpakket hebben bijna alle onderzochte huishoudens meer bestedingsruimte naarmate hun inkomen toeneemt. De enige uitzondering is het paar met twee oudere kinderen. Dit huishouden houdt bij 120 procent van het sociaal minimum minder over dan bij 110 procent van het sociaal minimum. Deze inkomenssterugval wordt veroorzaakt door de afbouw in zorgtoeslag, huurtoeslag en kindgebonden budget aan de inkomstenkant. Tegelijkertijd gaan aan de uitgavenkant de kosten voor de (collectieve) zorgverzekering omhoog omdat de korting die de gemeente aanbiedt, voor huishoudens met een inkomen tussen 110 en 130 procent lager ligt. Ook de gemeentelijke bijdragen voor huishoudens met kinderen tot 18 jaar (voor een excursie, schoolreisje of werkweek en voor de aanschaf van een fiets en

computer) vervallen op 120 procent, omdat deze is bedoeld voor kinderen uit gezinnen met een inkomen tot 110 procent van het sociaal minimum. Gezamenlijk is dit (negatieve) effect groter dan de inkomensstijging, waardoor een zogenaamde armoedeval ontstaat.

Chris (60 jaar) is in zijn werkzame leven banketbakker en hoofd van de broodafdeling in een supermarkt geweest, maar heeft zeven jaar geleden een hersenbloeding gehad, waardoor hij volledig is afgekeurd. Na een half jaar revalidatie waarin hij alles opnieuw moest leren, gaat het nu wel redelijk. Maar hij is snel moe en kan zich niet lang op één ding concentreren. Hij komt drie dagen in de week naar het activiteitencentrum waar hij wat werk doet in de tuin of op de mozaïek afdeling.

Chris heeft een volledige WIA-uitkering van € 1400 per maand. De huur is € 650, maar omdat zijn inkomen te hoog is, krijgt hij geen huursubsidie. De zorgtoeslag is € 8 in de maand. "In 2013 was dat nog € 44, in 2014 was het € 25 en nu is het nog maar € 8. Ik zit met mijn inkomen net op de grens waardoor ik buiten alle toeslagen val." Chris vindt het moeilijk om rond te komen. Na aftrek van alle vaste lasten en kosten blijft er € 180 per maand over om van te leven. "Je moet overal op letten. Ik houd precies in de gaten wanneer er aanbiedingen zijn, dan ga ik daar naar toe. Het is een probleem als er een verjaardag is van een neefje of nichtje; dan heb ik nauwelijks geld om een cadeautje te kopen. Ook schoenen en kleding zijn duur. Met vakantie ben ik een weekje weg geweest met broers en zussen, dat ging net". "Ik heb nog wel een spaarpotje van een paar duizend euro, maar daar kom ik niet aan. Dat is voor als de nood echt aan de man is". "Mensen begrijpen vaak ook niet dat je echt geen geld hebt." (Chris, alleenstaande man met zware zorgvraag)

5.2.2 Na invulling van het restpakket

Na invulling van het restpakket krijgen meer huishoudens met een armoedeval te maken: De alleenstaande met jonge kinderen houdt op 120 procent van de norm minder over dan op 110 procent. Aan de uitgavenkant spelen dezelfde factoren als bij het paar met oudere kinderen (hogere kosten voor de zorgverzekering, wegvallen van gemeentelijke bijdragen voor kinderen tot 18 jaar). Wanneer alleen naar het basispakket wordt gekeken, resulteert dit voor het eenoudergezin nog niet in een armoedeval. Na invulling van het restpakket komen hier bovenop de extra kosten voor sociale participatie (de jaarlijkse deelname aan óf een sportieve óf culturele activiteit via het Jeugddeelnamefonds). Deze kosten worden tot een inkomensniveau van 110 procent vergoed. Bij een inkomen op 120 procent moet het huishouden deze kosten zelf betalen. Hierdoor ontstaat een armoedeval.

Voor echtparen met oudere kinderen geldt dat de armoedeval op 120 procent na invulling van het respakket groter wordt dan na invulling van alleen het basispakket. Ook dit heeft te maken met de (vergoeding van de) kosten voor sociale participatie.

Ten slotte valt op dat alle huishoudens boven de AOW-gerechtigde leeftijd op 110 procent minder bestedingsruimte hebben dan op 100 procent. Hierbij kan de vraag worden gesteld in hoeverre hier sprake is van een echte armoedeval. De lagere bestedingsruimte op 110 procent moet vooral verklaard worden vanuit de gehanteerde systematiek van dit onderzoek. Op 100 procent gaan we uit van een volledige AOW-uitkering (omdat deze situatie het meest voorkomt), terwijl op 110 procent gerekend wordt op basis van de bijstandsnorm voor AOW-gerechtigden. Deze laatste norm bepaalt immers of er recht is op gemeentelijke vergoedingen. Omdat de bijstandsnorm lager is dan de AOW, is het inkomen op 110 procent lager dan 110 procent van de AOW. Op 110 procent is het netto inkomen van een alleenstaande oudere slechts 65 euro per maand hoger dan een AOW-uitkering.

Het oudere huishouden met een inkomen van 110 procent komt bovendien niet meer in aanmerking voor volledige kwijtschelding van gemeentelijke heffingen en waterschapslasten. Uiteindelijk leidt dit ertoe dat de huishoudens boven de AOW-gerechtigde leeftijd bij een inkomen op 110 procent (van de bijstandsnorm voor AOW-gerechtigden) minder overhouden dan bij een volledige AOW-uitkering.

5.2.3 Individuele inkomenstoelage

Huishoudens die langdurig van een laag inkomen moeten rondkomen, kunnen in aanmerking komen voor de individuele inkomenstoelage (IIT). In de gemeente Alphen aan den Rijn geldt dit voor huishoudens vanaf 21 jaar met een inkomen tot en met 110 procent van de geldende bijstandsnorm.

Daarnaast kunnen huishoudens die drie jaar of langer moeten rondkomen van een inkomen tot 110 procent van de bijstandsnorm, in aanmerking komen voor een vergoeding voor de aanschaf van duurzame gebruiksgoederen. Voor het zelfde duurzame gebruiksgoed bestaat in een periode van zeven jaar één maal recht op een bijdrage. Het gaat om een wasmachine, koelkast, stofzuiger, kookplaat/gasfornuis en een televisie of computer. Wanneer de vergoeding voor deze goederen wordt omgerekend naar een maandbedrag, kan de post "inventaris" worden verminderd met een bedrag van 16,43. Voor huishoudens met oudere kinderen ligt dit bedrag iets lager, omdat de computer al aangeschaft kan worden op grond van de regeling voor kinderen tot 18 jaar. De computer wordt in dat geval niet meegerekend bij de vergoeding voor duurzame gebruiksgoederen.

In tabel 1 staan in de laatste twee kolommen de saldi van de inkomsten min de uitgaven uitgewerkt waarbij ook rekening is gehouden met de IIT en de regeling voor duurzame gebruiksgoederen.

Uit de tabel valt af te lezen dat een alleenstaande onder de AOW-gerechtigde leeftijd, die zowel de IIT als de vergoeding voor duurzame gebruiksgoederen ontvangt, maandelijks 95 euro over houdt nadat alle uitgaven uit het basispakket zijn gedaan en 19 euro te kort komt als ook alle uitgaven uit het restpakket zijn gedaan. Hiermee is het tekort dat een alleenstaande had zonder IIT en de vergoeding voor duurzame gebruiksgoederen (70 euro) kleiner geworden.

Bij het echtpaar met een inwonend meerderjarig kind wordt nu een armoedeval zichtbaar op 120 procent. Anders gezegd, dit echtpaar met een inkomen op 110 procent van de bijstandsnorm, dat in aanmerking komt voor de IIT en de vergoeding voor duurzame gebruiksgoederen, houdt maandelijks meer over dan hetzelfde huishouden met een inkomen op 120 procent (dat niet in aanmerking komt voor IIT en de regeling duurzame gebruiksgoederen).

Bij de overige huishoudtypen ontstaan geen nieuwe armoedevallen, wel wordt het verschil in bestedingsruimte tussen 110 en 120 procent kleiner.

Nu moet het concept “armoedeval” ook niet te zwart-wit worden opgevat: het echtpaar met een meerderjarig, thuiswonend kind dat niet in aanmerking komt voor de IIT en de vergoeding voor duurzame gebruiksgoederen gaat er op 120 procent drie euro per maand op vooruit. Formeel wordt hier niet gesproken van een armoedeval, maar de bestedingsruimte neemt nauwelijks toe.⁴ Inclusief IIT gaat het inkomen van dit huishouden er maandelijks 59 euro op achteruit (als het inkomen stijgt van 110 naar 120 procent van de norm). Dan is er weliswaar sprake van een armoedeval, maar wellicht belangrijker is dat het huishouden op 110 procent inclusief IIT meer ruimte heeft om te reserveren dan het huishouden dat geen IIT ontvangt.

Bovendien kan erover gediscussieerd worden in hoeverre er sprake is van een armoedeval als er vergeleken wordt met een situatie waarin er recht op de IIT bestaat. De IIT is bedoeld voor huishoudens die langdurig op het minimum leven en daardoor niet in staat zijn te reserveren voor grote uitgaven. Bij een inkomen op 120 procent van de norm wordt er vanuit gegaan dat de mogelijkheid om te reserveren wel aanwezig is. Bovendien zullen huishoudens die IIT ontvangen niet snel uitstromen naar werk. Criterium om voor de toeslag in aanmerking te komen is immers dat er geen uitzicht op inkomensverbetering bestaat.

⁴ Hier spelen dezelfde factoren als bij het echtpaar met oudere, minderjarige, kinderen: de landelijke toeslagen zijn lager en kosten voor de zorgverzekering zijn hoger (zie paragraaf 4.2.1).

5.3 Alleenstaande met een modaal inkomen

In de voorgaande paragrafen is gekeken naar de begrotingen van huishoudens met een minimum inkomen. Ook huishoudens met een hoger inkomen kunnen te maken hebben met extra zorgkosten. Deze huishoudens komen niet per definitie in aanmerking voor de vergoedingen die de gemeente Alphen aan den Rijn verstrekt aan de lagere inkomens. Zo is de collectieve zorgverzekering bedoeld voor inwoners met een inkomen tot 130 procent van de geldende bijstandsnorm en om in aanmerking te komen voor bijzondere bijstand wordt eerst een draagkrachtberekening gemaakt. De draagkracht zal voor een alleenstaande met een modaal inkomen waarschijnlijk zo hoog zijn, dat bijzondere bijstand niet aan de orde is. Ten slotte ligt de eigen bijdrage Wmo voor huishoudens met een modaal inkomen hoger dan voor de lage inkomens.

In tabel 2 is de begroting opgenomen van een alleenstaande met een modaal inkomen en zorgkosten. Het is goed daarbij op te merken dat het bestedingspatroon bij een modaal inkomen zal verschillen van het bestedingspatroon van inwoners met een laag inkomen. De begrotingen kunnen dus niet een op een vergeleken worden. Wel wordt duidelijk welke effecten extra zorgkosten hebben op de begroting van een alleenstaande met een modaal inkomen.

De zorgvraag van iemand met een modaal inkomen zal verschillen van de zorgvraag van AOW-gerechtigden, zoals behandeld in dit onderzoek. Ook gaan we ervan uit dat deze persoon geen verstandelijke beperking heeft, die dagopvang noodzakelijk maakt. Dit valt immers lastig te rijmen met het inkomen op modaal niveau.

Voor de inwoners met een modaal inkomen, gaan we uit van het volgende profiel:

- Rolstoelgebonden
- Longproblemen
- Hoog medicijngebruik (deels eigen bijdrage voor betalen)
- 6 uur huishoudelijke verzorging per week
- 6 uur persoonlijke verzorging per week
- Woningaanpassing (drempels weg, verhoogde wc)
- Personenalarmering
- Gebruik regiotaxi

Tabel 2. Begroting bij een modaal inkomen

TOTAAL INKOMEN	2099
TOTAAL UITGAVEN	2350
<hr/>	
huur	504
gas	78
elektriciteit	30
water	10
lokale lasten	42
telefoon, televisie, internet	68
verzekeringen	151
onderwijs	0
kinderopvang	0
contributies en abonnementen	70
vervoer	242
VASTE LASTEN	1196
<hr/>	
kleding en schoenen	93
inventaris	146
onderhoud huis en tuin	43
niet-vergoede ziektekosten	299
vrijetijdsuitgaven	251
RESERVERINGSUITGAVEN	832
<hr/>	
voeding	218
overige huishoudelijke uitgaven	105
HUISHOUDELIJKE UITGAVEN	323
<hr/>	
OVERSCHOT/TEKORT	-251

Voor inwoners met een modaal inkomen leidt het bovengenoemde zorgprofiel tot de volgende extra kosten: de eigen bijdrage voor medicijnen komt op 200 euro per jaar. Voor de huishoudelijke verzorging en de woningaanpassing geldt de maximale eigen bijdrage Wmo (225 euro per vier weken, dus 244 per maand bij een modaal inkomen), de persoonlijke verzorging valt in de zorgverzekering die de alleenstaande voor zichzelf heeft afgesloten (niet collectief). De personenalarmering valt niet in deze verzekering en kost 16,50 euro per maand en voor het gebruik van de regiotaxi geldt het tarief voor Wmo-geïndiceerden, in dit onderzoek 22 euro per maand.

Totaal komt dit op een bedrag van 299 euro per maand, dat is opgenomen onder de post “niet vergoede ziektekosten”.

Wanneer er wordt uitgegaan van een bestedingspatroon dat past bij een modaal inkomen (totale uitgaven 2.350 euro, zie tabel 2), dan zou dit huishouden 251 euro per maand te kort komen, vanwege de extra kosten aan zorg. Kijken we naar de uitgaven van een alleenstaande met een minimuminkomen, dan zijn de uitgaven in het totaal 1.435 euro. Inclusief de zorgkosten van 299 euro wordt dit 1.734 euro. Bij een dergelijk bestedingspatroon zou de alleenstaande met een modaal inkomen en zorgkosten 2.099 euro minus 1.734 euro is 365 euro per maand over houden.

Dit laatste geeft echter geen reëel beeld. Zo zou de betreffende persoon een woning met een lagere huur moeten hebben, goedkopere kleding moeten kopen, etc. Dit past niet bij een modaal inkomen. Wel kan geconcludeerd worden dat de alleenstaande met een modaal inkomen iets meer ruimte heeft om de extra zorgkosten op te vangen, als deze zijn bestedingspatroon zou aanpassen naar een minimumniveau.

5.4 Bijzondere aandachtspunten

In de voorgaande paragrafen is de bestedingsruimte (c.q. het gebrek daaraan) berekend voor verschillende huishoudtypen en inkomensniveaus. Het gaat daarbij steeds om *gemiddelden*. In werkelijkheid zal de bestedingsruimte groter of kleiner uitvallen vanwege specifieke omstandigheden die niet voor alle huishoudens gelden. Uit de interviews blijkt dat twee zaken er met name uitspringen vanwege hun belangrijke invloed op de bestedingsmogelijkheden: schulden en niet-vergoede zorgkosten. Daarnaast klagen verschillende huishoudens over het gebrek aan maatwerk en komen nog enkele andere aandachtspunten naar voren.

5.4.1 Schulden

In zes van de veertien huishoudens die wij geïnterviewd hebben, wordt de bestedingsruimte extra beperkt door schuldenproblematiek. Twee andere huishoudens hebben schulden gehad, maar zijn daar inmiddels van verlost.

In verschillende gevallen zijn de schulden ontstaan of verder opgelopen tijdens de periode tussen het aanvragen van ondersteuning (bijstandsuitkering, schuldsanering) en de toekenning daarvan. Omdat het geruime tijd kan duren voordat er een beslissing valt over het recht op bijstand of schuldsanering, moeten soms (extra) schulden worden gemaakt om die periode te overbruggen. Als er al schulden waren, lopen die vaak verder op door incassokosten, deurwaarders, gerechtskosten e.d.

Toen Gert's tweede vrouw overleed, bleek dat er forse schulden waren. Er liepen allerlei leningen, in totaal voor zo'n € 26.000. Gert weet niet waar het geld aan is opgegaan. "Het is in rook verdwenen", zegt hij, "maar ik draai er wel voor op". Door kosten van deurwaarders, incassobureaus, gerechtelijke procedures e.d. is de schuld opgelopen tot € 58.000. Op de vraag of Gert geen schuldsanering heeft aangevraagd, antwoordt hij ontkennend. Een buurman die hij heeft ontmoet bij het uitlaten van de hond, beheert zijn financiën. Gert is daar niet tevreden over, want als hij meer inzicht in zijn financiën wil, wordt de buurman boos en krijgt hij niet de informatie die hij hebben wil. Tot nu toe heeft Gert het zo gelaten, maar op dit moment is hij met zijn begeleider van de gemeente de zaak aan het uitzoeken. (Gert, alleenstaande man, 65 jaar)

Niet elk huishouden met schulden zit in de schuldsanering. Daarvoor zijn verschillende redenen. Soms is niet duidelijk of iemand voor schuldsanering in aanmerking komt. Een ander wil geen schuldsanering vanwege de beperkingen die daaraan kleven (niet naar het buitenland kunnen).

5.4.2 Niet-vergoede zorgkosten

Zorgkosten verminderen voor een aantal huishoudens de financiële ruimte, omdat niet alle noodzakelijke zorgkosten worden vergoed: vitamines, paracetamol, bril, specifieke medicijnen en vervoerskosten zijn daar voorbeelden van. Mensen die regelmatig naar het ziekenhuis moeten en niet altijd met het openbaar vervoer kunnen, hikken aan tegen de vervoerskosten.

In 2015 is de bijzondere bijstand voor zorgkosten in Alphen afgeschaft. Huishoudens met een minimuminkomen en zorgkosten ervaren dat als een duidelijke gemis. De verruiming van het pakket bij Zorg en Zekerheid wordt als een verslechtering ervaren in

vergelijking met de tegemoetkoming zorguitgaven die voorheen bestond. Lang niet iedereen heeft een polis bij die verzekeraar en degenen die dat wel hebben ondervinden soms dat hun aanvraag niet wordt gehonoreerd omdat die “niet aan de voorwaarden voldoet”.

Vrijwel alle geïnterviewde minima-huishoudens hebben moeite met het eigen risico voor de zorgverzekering (375 euro per jaar). In een aantal huishoudens leidt dit tot zorg mijden: niet naar de tandarts, bezoek aan specialist mijden of uitstellen. Maar ook degenen die de kosten wel kunnen betalen, ervaren het als onrechtvaardig dat zij zelf moeten meebetalen. Het gedachtengoed van de verzorgingsmaatschappij dat zorgkosten vergoed horen te worden, leeft nog breed.

De familie Tétouan kampt ook met zorgkosten. Omdat Tico last heeft van artrose, krijgt hij elke maand een injectie in beide knieën om de pijn te bestrijden. Dat kost € 120. De medicijnen, die voorgeschreven zijn door de orthopeed en goed werken, worden niet vergoed door Zorg & Zekerheid, de verzekeraar waarmee Alphen een collectief contract heeft voor mensen in de bijstand. Die eist dat er goedkopere medicijnen worden gebruikt, maar daar heeft Tico geen baat bij. Mevrouw Tétouan moet tien jaar lang elk jaar naar het ziekenhuis voor een hersenscan, omdat zij in het verleden een hersentumor heeft gehad. Maar zij gaat niet, want dat kost haar het eigen risico van € 375 – geld dat hard nodig is om het gezin draaiend te houden. Als gevolg van de hersentumor is het gebit van mw. Tétouan heel slecht geworden en mist zij vier kiezen. Die zijn getrokken omdat een wortelkanaalbehandeling van € 450 per kies niet te betalen was. Zonder deze vier kiezen kan zij moeilijk harde dingen kauwen, maar een plaatje met vier kiezen kost € 2000. “Ik vind het echt heel moeilijk dat er zelfs voor deze noodzakelijke kosten geen oplossing is!”, zegt mw. Tétouan. “De situatie is uitzichtloos, om depressief van te worden”. (fam. Tétouan, man, vrouw en vier kinderen in de leeftijd van 5 tot 10 jaar)

5.4.3 Maatwerk

Verschillende huishoudens klagen over het gebrek aan maatwerk bij de bijstand. Een schril voorbeeld is dat van meneer Tétouan, die een aangeboden baan niet kon accepteren, omdat hij eerst een inburgeringscursus moest volgen. Toen eenmaal het benodigde papier was verkregen, was de vacature vervuld en was de kans verkeken om via zijn voormalig werkgever uit de bijstand te geraken.

Een ander voorbeeld is dat van mw. Leihorst, die niet in aanmerking komt voor vervoerskosten naar het LUMC, omdat zij niet precies aan de voorwaarden voldoet. Reizen met het openbaar vervoer of de regiotaxi is voor haar niet haalbaar vanwege de lange wachttijden en haar ernstige rugklachten, maar dat is niet iets waar de verzekeraar rekening mee houdt. Zij heeft geprobeerd bij de gemeente te verifiëren of de verzekeraar in zijn recht staat, maar het lukte haar niet iemand aan de telefoon te krijgen die hierover uitsluitsel kon geven.

Huishoudens constateren ook dat de regels voor de bijzondere bijstand zijn aangescherpt. Als je niet precies aan de criteria voldoet, kom je niet in aanmerking, ongeacht of er sprake is van acute financiële nood. Om het probleem toch op te lossen, moeten er soms schulden worden gemaakt, waardoor de financiële situatie verder verslechtert.

5.4.4 Overige punten

Huishoudens met een bijstandsuitkering voelen de 'armoedeval'. Inkomsten uit part-time werk of stage worden direct gekort op de uitkering, terwijl werk ook kosten met zich meebrengt (vervoer, kleding). Dat werkt demotiverend en vermindert de kansen om aan de armoede te ontsnappen.

Diverse mensen met een bijstandsuitkering zijn bang dat hun uitkering gekort wordt als zij (financiële of materiële) hulp van anderen aannemen. Hulp uit eigen kring of sociale omgeving wordt zo belemmerd door – al dan niet vermeende – juridische consequenties. Hier bestaat een spanningsveld tussen de beoogde ondersteuning uit eigen kring en de regelgeving.

Een regelmatig terugkerende klacht is de lange tijdsduur die verstrijkt tussen het aanvragen van een voorziening (bv. een tegemoetkoming in het kader van de bijzondere bijstand) en de toekenning daarvan. Wanneer zich een financiële tegenvaller voordoet (bv. fiets of wasmachine kapot), is dat onmiddellijk een probleem. Het is dan moeilijk te begrijpen dat het twee maanden moet duren voordat een tegemoetkoming wordt verstrekt.

Huishoudens die gebruik maken van activiteiten in het buurtcentrum (Tom in de buurt) ervaren dat de service door bezuinigingen achteruit is gegaan (minder aanbod, lager gekwalificeerd en wisselend personeel).

Twee personen in de bijstand die via een re-integratietraject een stageplaats bij de gemeente aangeboden hebben gekregen, zijn daar positief over; het kan een opstap naar de arbeidsmarkt betekenen. Daarbij is wel van belang dat er dan ook carrièreperspectief wordt geboden.

De 'Jonge moedersgroep' werd niet onverdeeld positief beoordeeld. De begeleiders helpen meiden die willen goed op weg, maar de groepsdynamiek kan ook een negatieve attitude ('ik blijf bij mijn kind, dat is beter voor hem') en foutieve percepties ('werk loont toch niet omdat de kinderopvang zo duur is') bestendigen.

Twee huishoudens klagen over bureaucratie: dubbele intakegesprekken, formulieren, gebrek aan duidelijkheid enz. Meerdere geïnterviewden hebben het gevoel dat er niet naar hen wordt geluisterd: ze worden op een route gezet die in het systeem past maar niet altijd aansluit bij hun eigen ideeën om verbetering in hun situatie te brengen.

Ook komt naar voren dat financiële krapte zich vaak vertaalt in beperkingen in sociale participatie. Daar wordt als eerste op bezuinigd. Vooral bij kinderen en jonge mensen geeft dit het gevoel dat zij een achterstand oplopen: ze hebben het idee de aansluiting met hun generatiegenoten te missen en zo 'dom' te worden gehouden.

6. Conclusies en aanbevelingen

Dit hoofdstuk beschrijft, naar aanleiding van de resultaten in de vorige hoofdstukken, de conclusies. Daarnaast worden er verschillende adviezen gegeven voor de aanpassing van regelingen in het kader van het 'Beter met Elkaar' beleid van de gemeente Alphen aan den Rijn.

6.1 Algemeen

De pakketten waarop de basisbedragen zijn gebaseerd zijn sober maar voldoende. De inhoud en de prijzen worden jaarlijks zorgvuldig aangepast door het Nibud⁵ en zijn ook gevalideerd door panels van consumenten⁶. Dit wil echter niet zeggen dat ieder huishouden hieraan voldoende heeft of dat ieder huishouden rond kan komen.

Om rond te kunnen komen van een minimuminkomen is een goed financieel beheer van het huishouden noodzakelijk. Men reserveert om zo nodig grote uitgaven te kunnen doen voor de vervanging van inventaris. We gaan ervan uit dat het huishouden niet leent, zodat er nog extra kosten van rente bijkomen. Veel huishoudens die van een minimum inkomen moeten rondkomen, voeren een goed financieel beheer, maar een deel ook niet. Voor deze huishoudens is het aan te bevelen cursussen of begeleiding te organiseren. Het Nibud, en ook andere (lokale) organisaties, hebben hiervoor een uitgebreid aanbod.

In de berekeningen is ervan uitgegaan dat alle aanspraken op landelijke en lokale regelingen zijn aangevraagd. Dat is echter niet voor ieder huishouden een vanzelfsprekendheid⁷. De gemeente kan het gebruik van lokale regelingen stimuleren door hieraan publiciteit te geven en de toegang tot deze regelingen te vereenvoudigen. De huishoudens die zijn geïnterviewd bleken overigens merendeels goed op de hoogte te zijn van financiële regelingen of waren daar door inkomensconsulenten op gewezen.

Uit onderzoek van het Nibud⁸ blijkt dat de energielasten een steeds groter deel van de woonlasten en daarmee van de totale begroting van minima inneemt. Juist voor de huishoudens in een energie-onzuinige woning kan een besparing op deze kosten positief bijdrage aan de bestedingsruimte. Daarnaast blijkt uit dit onderzoek dat juist

⁵ Zie Nibud Budgethandboek en Prijzengids, jaarlijkse uitgaven.

⁶ Stella Hoff et. al. Genoeg om van te leven, Focusgroepen in discussie over de minimale kosten van levensonderhoud, SCP/Nibud, Den Haag 2009. Te downloaden op de websites van het Nibud of SCP.

⁷ Zie bijvoorbeeld Caren Tempelman, Aenneli Houkes en Jurriaan Prins, Niet-gebruik inkomensondersteunende maatregelen, SEO, Amsterdam, 2011. Te downloaden op www.overheid.nl.

⁸ Onderzoek: Energielastenbeschouwing. Verschillen in energielasten tussen huishoudens nader onderzocht voor SenterNovem, december 2009

minima vaak in minder goed geïsoleerde woningen wonen, waardoor ze ook een hoger verbruik dan gemiddeld hebben.

Huishoudens met een laag inkomen zouden hulp van energieadviseurs of gratis/ goedkope energieboxen aangeboden kunnen krijgen. Producten zoals spaarlampen en isolatiefolies, waarvan de aanschafkosten voor deze doelgroep vaak te hoog zijn, terwijl ze een snelle terugverdientijd hebben, zijn dan het meest effectief.

De inkomensondersteunende regelingen (bijzondere bijstand) die de gemeente aanbiedt, kennen naast een inkomensgrens ook een vermogensgrens. Deze grens is gelijk aan het wettelijk vrij te laten vermogen, zoals gedefinieerd in de Participatiewet. Dit betekent voor 2015 dat een alleenstaande maximaal 5.895 euro aan vermogen mag hebben, voor paren geldt het dubbele, 11.790 euro. Heeft een huishouden méér vermogen, dan vervalt het recht op inkomensondersteuning. Overigens had het merendeel van de minima-huishoudens die geïnterviewd zijn, geen enkele of slechts een heel beperkte financiële buffer.

Om voor kwijtschelding van gemeentelijke heffingen en waterschapslasten in aanmerking te komen geldt een andere, veel lagere, vermogensgrens. Hiervoor zijn de te hanteren normen landelijk bepaald in art.12 van de Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990 (UR IW 1990). Gemeenten kunnen hier niet van afwijken. Wel is aan de Kamer toegezegd dat bezien zal worden of gemeenten de vrijheid moeten krijgen om de vermogensnormen voor de kwijtschelding te verruimen tot maximaal de vermogensnormen die in de Participatiewet worden gehanteerd. Het Nibud adviseert om, wanneer dit mogelijk wordt, van deze mogelijkheid gebruik te maken.

De achterliggende gedachte van dit advies is, dat ieder huishouden zou moeten beschikken over een financiële buffer. Deze buffer is bedoeld voor min of meer voorzienbare uitgaven op de korte en middellange termijn. Met min of meer voorzienbaar bedoelen we uitgaven waarvan het wel zeker is dat ze een keer gedaan gaan worden, maar dat het onzeker is op welk tijdstip precies ze gedaan worden. Het Nibud heeft hier onderzoek naar gedaan en onderscheidt een referentiebuffer (wat hebben huishoudens in soortgelijke omstandigheden als buffer) en een minimumbuffer. Deze minimumbuffer varieert naar huishoudtype, van 3.550 euro voor een alleenstaande tot 5.900 euro voor een (echt)paar met vier kinderen.⁹

De genoemde bedragen liggen hoger dan de vermogensgrens voor de kwijtschelding. Met andere woorden, beschikt een huishouden over een (door het Nibud geadviseerde) minimale buffer, dan zou geen recht op kwijtschelding meer bestaan. Dit is een ongewenste situatie, zowel voor de belanghebbende als voor de gemeente. Het

⁹ Een referentiebuffer voor huishoudens. Onderzoek naar het vermogen en het spaargedrag van Nederlandse huishoudens, Nibud, 2012

verhogen van de vermogensgrens voor de kwijtschelding, wanneer de wet daar de mogelijkheid toe biedt, is dus in het belang van alle partijen.

6.2 Regelingen

De diverse vormen van inkomensondersteuning in de gemeente Alphen aan den Rijn hebben een positief effect op de bestedingsruimte van de inwoners. In onderstaand overzicht wordt beschreven hoe de diverse regelingen inwerken op de begroting en hoe dit eventueel nog verbeterd kan worden.

Kwijtschelding

Om voor kwijtschelding van gemeentelijke heffingen en waterschapslasten in aanmerking te komen hanteren zowel de gemeente als het waterschap een kwijtscheldingsnorm van 100 procent. Voor beide wordt de betalingscapaciteit apart berekend. Hiermee wordt er van uitgegaan dat het huishouden twee maal over de betalingscapaciteit beschikt, wat uiteraard niet zo is. De gemeente heeft de mogelijkheid de betalingscapaciteit op een andere wijze te berekenen: de regelgeving (Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990, URIW 1990) is zodanig dat bij de berekening van de betalingscapaciteit al rekening wordt gehouden met meerdere belastingaanslagen.¹⁰ Het Nibud adviseert om bij de berekening van de betalingscapaciteit voor de gemeentelijke lasten al rekening te houden met andere belastingaanslagen (in casu de waterschapslasten). Dit werkt gunstig uit voor huishoudens met een inkomen vlak boven bijstandsniveau.

Vanaf 2012 kunnen gemeenten bij de berekening van de kwijtschelding ook rekening houden met de kosten van kinderopvang. Hierdoor hebben huishoudens die gebruik maken van formele kinderopvang bij een inkomen (iets) boven de bijstandsnorm mogelijk recht op kwijtschelding van gemeentelijke heffingen, terwijl zij hier voorheen, gezien hun inkomen, geen recht op hadden. De gemeente Alphen aan den Rijn heeft

¹⁰ De regeling waar hier naar verwezen wordt is te vinden in art. 15, lid 1, onderdeel a van de Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990. De werking kan worden toegelicht aan de hand van een voorbeeld:

Iemand heeft een betalingscapaciteit van 30 per maand. Hij vraagt in maart 2016 kwijtschelding voor zijn aanslag gemeentelijke heffingen ad € 450; in oktober 2016 vraagt hij kwijtschelding voor zijn aanslag waterschapshoeffingen ad € 250. Bij een verzoek om kwijtschelding wordt de betalingscapaciteit voor de eerstvolgende twaalf maanden berekend. N.a.v. het verzoek om kwijtschelding gemeentelijke heffingen (maart) wordt de betalingscapaciteit vastgesteld op € 360; daarvan wordt 80% opgeëist: € 288. (Gedeeltelijke) kwijtschelding van de aanslag gemeentelijke heffingen wordt toegezegd op voorwaarde dat een bedrag ad € 288 wordt betaald.

Ervan uitgaande dat in de periode van maart 2016 tot maart 2017 elke maand € 24 ($€ 288 : 12$) wordt betaald, wordt het verzoek om kwijtschelding voor de waterschapshoeffingen als volgt behandeld. De betalingscapaciteit wordt berekend op $€ 360 - € 144$ (resterende 6 termijnen gemeentelijke heffingen) = € 216; daarvan wordt 80% opgeëist: € 172. Laatstgenoemd bedrag dient betaald te worden in de periode van oktober 2016 tot oktober 2017; voor de hand ligt dat dit in termijnen gebeurt en wel vanaf maart 2017.

deze voorziening doorgevoerd (onder enkele voorwaarden). Door gebruik te maken van deze mogelijkheid kan de koopkracht van gezinnen met kinderen die gebruik maken van kinderopvang worden vergroot.

Collectieve zorgverzekering

De gemeente biedt inwoners met een inkomen tot en met 130 procent van de geldende bijstandsnorm een collectieve zorgverzekering aan bij zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid. Op de aanvullende verzekering verstrekt de gemeente een korting, die afhankelijk is van het inkomen: huishoudens met een inkomen tot 110 procent van de bijstandsnorm ontvangen een hogere korting dan huishoudens met een inkomen van 110 tot 130 procent van de norm. Deelnemers zijn met deze verzekering uitgebreider verzekerd dan huishoudens met een gemiddelde verzekering.

Door deze uitgebreide verzekering zal het beroep op de bijzondere bijstand lager zijn, wat gunstig uitpakt voor de (uitvoerings)kosten van de gemeente.

Ook deelnemers aan de collectieve verzekering zijn beter af: zij krijgen een uitgebreid pakket aan medische kosten vergoed via een voordelige zorgverzekering. Echter, uit de interviews komt naar voren dat niet alle noodzakelijke medische kosten worden vergoed, omdat huishoudens niet precies aan de criteria voldoen of omdat er onduidelijkheid bestaat over de reikwijdte van het pakket.

Het Nibud adviseert de gemeente de collectieve zorgverzekering actief te promoten zodat iedereen die er recht op heeft van dit dekkingsvoordeel gebruik kan maken en minder aanspraak hoeft te maken op de bijzondere bijstand.

Uit de interviews komt naar voren dat huishoudens soms zorg mijden, zodat zij hun eigen risico niet hoeven aan te spreken. Dit is een onwenselijke situatie. Sommige gemeenten bieden zorgpakketten aan, waarbij het eigen risico is afgekocht. Dit is echter een kostbare aangelegenheid, de kosten voor de afkoop van het eigen risico zijn bijna net zo hoog als het eigen risico zelf (rond de 30 euro per maand). Een oplossing is dat de gemeente een deel van dit bedrag bijlegt.

In de gemeente Alpen aan den Rijn is het niet mogelijk om te kiezen voor een pakket met afgekocht eigen risico. Wel is de financiële bijdrage van de gemeente per 1 januari 2015 verhoogd met 120 euro per volwassene per jaar. Met de bijdrage die de gemeente Alphen aan den Rijn verstrekt, en die in vergelijking met andere gemeenten aan de hoge kant is, betaalt de gemeente wel indirect mee aan het eigen risico.

NYFER wijst erop dat er vanuit cliëntperspectief ook bezwaren zijn. De collectieve zorgverzekering is niet de goedkoopste qua basispremie. De aanvullende verzekering betekent dat de maandelijkse premie verder stijgt, voor afkoop van het eigen risico geldt

hetzelfde. Dit zijn in feite reserveringsuitgaven om eventuele zorgkosten op te vangen. Uit de interviews bleek dat mensen met een laag inkomen vaak geen geld (over) hebben voor reserveringen. Als niet zeker is of zij met (hoge) zorgkosten te maken krijgen, kiezen zij vanwege de premiehoogte niet voor de collectieve verzekering. Omdat incidentele (lage) zorgkosten niet opwegen tegen de meerkosten van een hogere premie, is dat een rationele keuze. Tegelijkertijd kunnen zij voor eventuele zorgkosten geen beroep meer doen op de bijzondere bijstand. Deze groep is dus slechter af ten opzichte van de situatie tot 2014. Diverse geïnterviewden gaven aan de regelingen zoals die voorheen golden, te missen. Mensen die wel een collectieve zorgverzekering via de gemeente hebben afgesloten, ervaren soms dat zij kosten niet vergoed krijgen die zij voorheen wel uit de bijzondere bijstand vergoed kregen (bv vervoerskosten bij ziekenhuisbezoek) omdat zij niet precies aan de criteria voldoen of omdat er onduidelijkheid bestaat over de reikwijdte van het pakket. Navraag over de rechtmatigheid bij de gemeente blijkt in de praktijk lastig. Maatwerk blijkt zich moeilijk te verhouden tot pakketafspraken.

NYFER adviseert dan ook om mensen met een laag inkomen de keus te geven tussen ofwel een collectieve zorgverzekering (bij voorspelbare hoge zorgkosten)¹¹ ofwel een jaarlijks 'trekkingsrecht' op een tegemoetkoming zorgkosten (inclusief eigen risico) uit de bijzondere bijstand. Door de mogelijkheid te bieden om niet gebruikte trekkingsrechten mee te nemen naar volgende jaren, kunnen mensen een financiële buffer voor zorgkosten opbouwen en blijft de prikkel tegen onnodig zorggebruik bestaan. Dit brengt wel uitvoeringskosten met zich mee voor de gemeente. Voor mensen met een collectieve verzekering is het raadzaam een aanspreekpunt in de gemeente aan te stellen voor vragen en klachten.

Overigens heeft de gemeente Alphen aan den Rijn het voornemen de vergoeding van zorgkosten via de bijzondere bijstand in bepaalde gevallen te vergemakkelijken: momenteel ligt er een collegevoorstel, met een geplande ingangsdatum van 1 januari 2016, om een specifieke regeling voor zorgkosten op te nemen in de Nadere regels sociaal domein. De regeling houdt in dat bijzondere bijstand kan worden gegeven in, niet uitstelbare, kosten van de tandarts, een bril/lenzen, fysiotherapie en CAK bijdrage als men (nog) niet kan deelnemen aan de collectieve zorgverzekering omdat:

- deelname eerst kan per 1 januari van het volgend kalenderjaar, men is dan nog elders verzekerd;
- deelname niet mogelijk is in verband met een schuld bij de zorgverzekeraar. In dit laatste geval moet men wel werken aan een schuldenvrije toekomst met een traject minnelijke schuldbemiddeling of wettelijke schuldsanering.

¹¹ de zorguitgaven in het laatste jaar zijn een goede voorspeller van de te verwachten zorgkosten

Voor de hoogte van de bijdrage wordt aangesloten bij de maximale vergoeding op grond van de collectieve aanvullende standaard verzekering bij Zorg en Zekerheid. De bijdrage kan worden gegeven zolang men nog niet kan/mag deelnemen.

Individuele inkomenstoelage

In de gemeente Alphen aan den Rijn kunnen huishoudens (onder de AOW-leeftijd) met een laag inkomen in aanmerking komen voor een individuele inkomenstoelage. De inkomensgrens ligt op 110 procent van de geldende bijstandsnorm.

De regeling heeft een gunstig effect op de bestedingsruimte van huishoudens die langdurig van een laag inkomen moeten rondkomen. Voor dit soort huishoudens wordt het steeds lastiger om te reserveren voor grote aankopen. Personen vanaf de AOW-gerechtigde leeftijd die langdurig van een laag inkomen moeten rondkomen komen wettelijk gezien niet in aanmerking voor de toelage. Dit is echter geen groot probleem omdat, zoals in tabel 1 is te zien, de oudere huishoudens niet met tekorten op de begroting te maken hebben.

Bijdragen voor kinderen tot 18 jaar

De gemeente Alphen aan den Rijn kent verschillende bijdragen voor huishoudens met kinderen tot 18 jaar. Door deze bijdragen creëert de gemeente Alphen aan den Rijn extra ruimte op de begroting om deel te nemen aan de samenleving. Dit heeft een positief effect op de bestedingsruimte van huishoudens met een laag inkomen. Omdat de bijdrage voor sportieve of culturele activiteiten wordt verstrekt per kind en niet per huishouden, werkt dit ook gunstig door in de begroting van grotere gezinnen met twee of meer kinderen.

Er is ook een bijdrage in de kosten van een excursie, een schoolreisje of een werkweek. Dit werkt positief uit, omdat met name gezinnen met (oudere) kinderen te maken krijgen met hogere kosten. De vergoeding bedraagt maximaal 125 euro per kind per schooljaar. Voor gezinnen met kinderen op het basisonderwijs is deze bijdrage aan de hoge kant; de kosten die het Nibud hiervoor in de begroting opneemt liggen hier onder. Voor kinderen op het voortgezet onderwijs liggen de kosten juist hoger. Het Nibud adviseert daarom de vergoeding voor schoolkosten te differentiëren, bijvoorbeeld 100 euro voor kinderen op het basisonderwijs en 150 euro voor kinderen op het voortgezet onderwijs. Een dergelijke uitsplitsing van de bijdragen ziet het Nibud bij meerdere gemeenten.

Daarnaast voorziet de gemeente erin dat gezinnen met kinderen in de leeftijd van 7 tot 18 jaar een maal in de vijf jaar een computer kunnen aanschaffen via een computerbedrijf. Omdat met name gezinnen met (oudere) kinderen te maken krijgen met hogere kosten, raadt het Nibud aan de ondersteuning van deze doelgroep op deze wijze te continueren.

Voor sociale participatie van volwassenen stelt de gemeente geen bedrag beschikbaar. Uit dit onderzoek blijkt echter dat echtparen en (in mindere mate) alleenstaanden onder de AOW-gerechtigde leeftijd niet alle uitgaven uit het restpakket kunnen bekostigen. De interviews bevestigen dat gebrek aan bestedingsruimte de sociale participatie remt. Mensen hikken aan tegen de kosten van vervoer, uitgaan en het onderhouden van contacten met familie en vrienden.¹²

Meer ondersteuning voor volwassenen zou hier een positieve rol kunnen spelen. Met name echtparen, die met een bijstandsnorm van 100 procent de kosten van twee volwassenen moeten dragen, zullen veel baat hebben bij een bijdrage voor sociale participatie. Het Nibud en NYFER adviseren de gemeente de mogelijkheid te onderzoeken om ook volwassenen een tegemoetkoming ten behoeve van maatschappelijk participatie te verstrekken.

Kinderopvang en peuterspeelzaal

De eigen bijdrage voor de kinderopvang wordt door de gemeente vergoed voor huishoudens op bijstandsniveau die een re-integratietraject of inburgeringstraject volgen. Voor de groep alleenstaande ouders zonder bijstandsuitkering, met een inkomen dat past binnen de regels van het minimabeleid, is geen vergoeding mogelijk. Deze kosten drukken dus op de begroting van eenoudergezinnen met een klein baantje. Anderzijds heeft het eenoudergezin met een inkomen vanaf 110 procent van de bijstandsnorm niet met tekorten op de begroting te maken. Bovendien gaat het eenoudergezin met een inkomen uit arbeid boven bijstandsniveau er in 2015 fors op vooruit. Door de alleenstaande ouderkop op het kindgebonden budget worden alleenstaande ouders gestimuleerd om aan het werk te gaan.

Alleenstaande ouders zonder werk profiteren niet direct van de alleenstaande ouderkop, omdat voor hen de bijstandsnorm is verlaagd van 90 procent naar 70 procent van de gehuwdennorm. Echter, zij zullen ook geen gebruik maken van de van de kinderopvang, maar van de peuterspeelzaal. De kosten voor de peuterspeelzaal in de gemeente Alphen aan den Rijn zijn hoger dan die van de resterende eigen bijdrage voor de kinderopvang (bij een inkomen op 110 procent). Omdat het eenoudergezin met jonge kinderen op bijstandsniveau met een tekort te maken heeft, is dit geen wenselijke situatie. Momenteel ligt er een voorstel om met ingang van 2016 de peuteropvang te ondersteunen vanuit de bijzondere bijstand. De financiële

¹² Sociale participatie is ook mogelijk via Tom in de buurt. Een belangrijke doelstelling hiervan is dat volwassenen uitstromen naar werk. Maar het is ook belangrijk voor ouderen ter voorkoming van eenzaamheidsproblematiek en voor mensen die vanwege hun beperking nooit aan het werk zullen komen. Als mensen om financiële redenen niet kunnen meedoen aan activiteiten die Tom in de buurt organiseert, dan moeten de gemeente daar samen met Tom een oplossing voor vinden. Uitgangspunt is dat mensen uit een isolement komen.

ondersteuning is mogelijk voor twee dagdelen in de week (2 maal 3,5 uur). Gezien het bovenstaande adviseert het Nibud dit voorstel aan te nemen.

Regelingen voor huishoudens met een zorgvraag

In dit onderzoek zijn zes huishoudens onderzocht die te maken hebben met zorgkosten. Vier van deze huishoudens zijn ouderen, boven de AOW-gerechtigde leeftijd. Deze huishoudens hebben niet met tekorten op de begroting te maken. De meeste zorgkosten van ouderen worden in de gemeente Alphen aan den Rijn vergoed via de Wmo, de zorgverzekering of de bijzondere bijstand. Wel krijgen huishoudens met een inkomen boven 110 procent van de geldende norm, te maken met een draagkrachtberekening wanneer zij bijzondere bijstand aanvragen. Echter, geen van de oudere huishoudens met zorgvraag krijgt op 120 procent met een tekort te maken.

Een punt van aandacht betreft de eigen bijdrage Wmo. Voor de huishoudelijke hulp wordt deze vergoed vanuit de collectieve zorgverzekering. Maar als inwoners meerdere maatwerkvoorzieningen krijgen, dan moet de eigen bijdrage nog wel betaald. Dit geldt in dit onderzoek voor de huishoudens met een zware zorgvraag, die naast huishoudelijke verzorging ook woningaanpassingen hebben aangevraagd. Het Nibud raadt daarom aan om in de contractonderhandelingen met Zorg en Zekerheid op te nemen dat alle eigen bijdragen via de aanvullende verzekeringen gedekt worden.

Naast de oudere huishoudens zijn twee huishoudens onder de AOW-gerechtigde leeftijd met een zorgvraag onderzocht: het paar met een inwonend kind van 22 jaar met een verstandelijke beperking en de alleenstaande met een verstandelijke beperking. Deze huishoudens hebben wel met tekorten te maken. Dit heeft niet alleen met de extra zorgkosten te maken. Ook de alleenstaande zonder zorgkosten heeft maandelijks een tekort. De alleenstaande met een verstandelijke beperking krijgt hier nog kosten bij, te weten de eigen bijdrage voor de dagopvang, extra vervoerskosten en een hogere premie voor de zorgverzekering. Hierdoor loopt het tekort op tot 117 euro bij een inkomen op bijstandsniveau.

Het echtpaar met een thuiswonend, meerderjarig, kind met een verstandelijke beperking, krijgt ook met bovengenoemde kosten te maken. Dit resulteert alleen in een tekort bij een inkomen op bijstandsniveau. Op 110 en 120 procent is er geen tekort. Ook zonder de extra zorgkosten van het thuiswonende kind, zou dit echtpaar met een tekort te maken hebben. De zogenoemde kostendelersnorm is hier een belangrijke oorzaak van. Zonder de kostendelersnorm had dit huishouden geen tekort.

6.3 Aandachtspunten

Echtparen met oudere kinderen

Echtparen met oudere kinderen hebben in de gemeente Alphen aan den Rijn de minste bestedingsruimte: op alle onderzochte inkomensniveaus hebben zij de grootste tekorten. Het Nibud ziet dit bij meer gemeenten.

De belangrijkste oorzaak van dit tekort ligt in het feit dat echtparen de kosten voor twee volwassenen moeten dragen. Ter vergelijking, een eenoudergezin ontvangt 70 procent van de norm voor een echtpaar plus de alleenstaande ouderkop vanuit het kindgebonden budget, wat samen ongeveer neerkomt op 90 procent van de norm. De extra inkomsten voor echtparen (van ongeveer 10 procent) ten opzichte van het eenoudergezin wegen vaak niet op tegen de kosten voor een extra volwassene aan bijvoorbeeld voeding, kleding en de zorgverzekering.

Ten tweede drukken oudere kinderen sterk op de begroting. Deze kosten worden niet volledig gecompenseerd door (leeftijdsafhankelijke) kindgebonden toeslagen. Bovengenoemde factoren vinden hun oorsprong in het Rijksbeleid. Gemeenten kunnen via het eigen beleid trachten de gevolgen hiervan te repareren. De gemeente Alphen aan den Rijn heeft hierin al een aantal goede beleidskeuzes gemaakt. Zo kent de gemeente diverse bijdragen voor huishoudens met kinderen tot 18 jaar en een gunstige collectieve zorgverzekering. Desalniettemin blijven er flinke tekorten bestaan.

Voor echtparen (en eenoudergezinnen) met minderjarige kinderen geldt bovendien dat de tekorten groter worden bij een inkomensniveau van 120 procent van de toepasselijke bijstandsnorm. Bij een inkomen hoger dan 110 procent van de norm vervalt het recht op de bijdragen voor kinderen onder de 18 jaar, waardoor de bestedingsruimte afneemt. Echtparen krijgen bovendien te maken met een afbouw van de landelijke toeslagen (zorgtoeslag, huurtoeslag en kindgebonden budget). Het Nibud adviseert te onderzoeken of en in hoeverre dit huishoudtype ondersteund kan worden als het inkomen boven 110 procent van de bijstandsnorm uitkomt. Hierbij kan gedacht worden aan verstrekkingen via de individuele bijzondere bijstand of door bijvoorbeeld de bijdragen voor kinderen onder de 18 jaar langzaam af te bouwen. De gemeente zou dit kunnen doen door bijvoorbeeld 50 procent van deze bijdragen aan te bieden aan huishoudens met een inkomen op 120 procent van het bijstandsniveau.

Een andere mogelijkheid om paren met kinderen extra te ondersteunen is via de individuele inkomenstoeslag. Sommige gemeenten kennen een aparte (hogere) norm voor echtparen met kinderen, net zoals er een aparte norm voor alleenstaanden en alleenstaanden met kinderen is. De IIT is echter bedoeld voor huishoudens met een

inkomen tot 110 procent van de norm. Voor huishoudens met een inkomen hierboven heeft een hogere IIT dus geen effect.

Ten slotte adviseert het Nibud de gemeente Alphen aan den Rijn om bij de verstrekking van (individuele) bijzondere bijstand aandacht te hebben voor activiteiten rondom maatschappelijke participatie voor volwassenen.

Alleenstaanden

Alleenstaanden met een inkomen tot en met 120 procent van de bijstandsnorm hebben in de gemeente Alphen aan den Rijn te maken met een tekort als zij naast het basispakket ook het restpakket willen bekostigen. Ook als zij een individuele inkomenstoeslag en een bijdrage voor de aanschaf van duurzame gebruiksgoederen ontvangen blijft dit het geval. Ten opzichte van bijvoorbeeld alleenstaande ouderen hebben zij een lager inkomen (bijstand t.o.v. AOW) maar zij maken vaak vergelijkbare kosten.

Het tekort doet zich voor na invulling van het basispakket. Het zijn dus de kosten aan sociale participatie die het tekort veroorzaken. Ook hier geldt dat een tegemoetkoming voor maatschappelijke participatie voor volwassenen dit tekort enigszins kan beperken.

Alleenstaanden met een zorgvraag

Alleenstaanden met een zorgvraag hebben nog grotere tekorten dan alleenstaanden zonder extra zorgkosten. Dit scheelt ongeveer 50 euro per maand. Wanneer de gemeente dit huishouden extra wil ondersteunen, moet eerst de vraag beantwoord worden of zij zich wil richten op de compensatie van de zorgkosten of op de financiële positie van alleenstaanden in het algemeen. Het zijn immers niet de zorgkosten die de tekorten veroorzaken, maar zij vergroten die tekorten wel. Het is aan de gemeentelijke politiek om te beslissen welke van bovenstaande zaken hier prioriteit moet hebben.

Paren met een meerderjarig inwonend kind met een verstandelijke beperking

Ook bij het echtpaar met een meerderjarig inwonend kind met zorgkosten wordt het tekort in eerste instantie niet door de zorgkosten zelf veroorzaakt. Door invoering van de kostendelersnorm kan dit huishouden het restpakket niet bekostigen. Zonder de extra zorgkosten zou dit tekort wel kleiner zijn.

De invoering van de kostendelersnorm voor de bijstand is rijksbeleid en hier heeft de gemeente dus geen invloed op. Elke extra persoon in de woning betekent een lagere individuele bijstandsnorm, wat kan leiden tot tekorten op de begroting. Zoals hierboven aangegeven hebben echtparen met minderjarige kinderen met nog grotere tekorten te

maken; het inkomen blijft dan beperkt tot alleen de bijstand van de ouders, terwijl de kinderen wel extra kosten met zich meebrengen.

Ook hier is het aan de gemeentelijke politiek om te bepalen of zij via gemeentelijke inkomensondersteuning de totale doelgroep van echtparen met kinderen wil ondersteunen, of dat zij zich in eerste instantie wil richten op de compensatie van zorgkosten.

Huishoudens met schulden

Schulden verergeren in veel gevallen de financiële problematiek van huishoudens met een laag inkomen. Het is van groot belang schuldenproblematiek in een zo vroeg mogelijk stadium te herkennen en schuldhelpverlening in te schakelen. Het eerste doel moet zijn de situatie te stabiliseren, zodat schulden niet nog verder oplopen in afwachting van een saneringsplan.

Armoedeval

Uit dit onderzoek komt naar voren dat diverse huishoudens op enig moment te maken kunnen krijgen met een zogenoemde armoedeval. Zo houden alle huishoudens van de AOW-gerechtigde leeftijd op 100 procent van de norm meer over dan op 110 procent. In paragraaf 5.2.2 is al uitgelegd dat dit grotendeels samenhangt met de gehanteerde systematiek (100 procent is gelijk aan een volledige AOW uitkering, 110 procent is een bijstandsuitkering van AOW-gerechtigden vermenigvuldigd met 1,1).

Echter, ook bij huishoudens onder de AOW-gerechtigde leeftijd zien we soms een armoedeval ontstaan. Dit gebeurt niet direct bij de aanvaarding van werk, dus op 110 procent van de norm. In de begrotingen wordt vanaf 110 procent een bedrag voor werkgerelateerde kosten opgenomen. Deze kosten veroorzaken echter geen armoedeval. Wel wordt een armoedeval zichtbaar op 120 procent van de norm. Dit hangt samen met de afbouw van landelijke toeslagen (huurtoeslag, zorgtoeslag en kindgebonden budget), maar ook de gemeentelijke inkomensondersteunende regelingen spelen een rol. Deze vervalt in de meeste gevallen op 110 procent van de geldende bijstandsnorm. Het recht op deelname aan de collectieve zorgverzekering loopt weliswaar door tot 130 procent, maar de gemeentelijke bijdrage in de premie ligt bij een inkomen tot 110 procent hoger dan bij een inkomen tussen 110 en 130 procent. Voor gezinnen met kinderen vervallen ook de diverse bijdragen die de gemeente kent voor kinderen tot 18 jaar. Al eerder in dit rapport is de suggestie gedaan om de helft van deze bijdragen toe te kennen aan huishoudens met een inkomen tot 120 procent. Afbouw van regelingen is vaak de enige manier om een armoedeval te voorkomen.

Voor de alleenstaande met jonge kinderen zou deze maatregel de armoedeval al tegengaan. Het paar met oudere kinderen heeft dan nog steeds met een armoedeval te maken, maar deze is wel kleiner.

6.4 Algehele conclusie

Voor de gemeente Alphen aan den Rijn heeft het Nibud de bestedingsruimte van verschillende huishoudtypen met een laag inkomen doorgerekend. Zes van de negen huishoudtypen hebben daarnaast te maken met extra zorgkosten. De grootste tekorten doen zich voor bij het echtpaar met twee oudere kinderen. Dit huishouden heeft niet te maken met extra zorgkosten. Ook alleenstaanden hebben met tekorten op de maandbegroting te maken. Heeft de alleenstaande extra zorgkosten, dan zijn deze tekorten uiteraard groter, maar het zijn niet de zorgkosten op zichzelf die het saldo negatief maken.

Ouderen met alleen een AOW-uitkering of met een klein aanvullend pensioen hebben hogere inkomsten dan een gezin op bijstandsniveau. Een AOW-uitkering is ruim 150 euro per maand hoger dan een bijstandsuitkering. Mede hierdoor hebben de onderzochte huishoudens op AOW-niveau over het algemeen voldoende bestedingsruimte om het basispakket en het restpakket te bekostigen. Daarnaast worden de extra zorgkosten van deze huishoudens grotendeels gecompenseerd door de Wmo, de bijzondere bijstand en de (collectieve) zorgverzekering. Uiteraard zou de bestedingsruimte van deze huishoudens zonder de extra zorgkosten groter zijn, maar grosso modo zijn ouderen met een zorgvraag in Alphen aan den Rijn niet slecht af, al kunnen bijzondere omstandigheden er toe leiden dat de ruimte voor vrije bestedingen tot een minimum wordt teruggebracht.

7. Koopkracht 2015 - 2016

Naar aanleiding van de Miljoenennota presenteert het Nibud elk jaar koopkracht-effecten. Hierdoor kunnen huishoudens een beeld krijgen van de te verwachten veranderingen en daarop eventueel anticiperen.

Ieder(in), het netwerk voor mensen met een beperking of chronische ziekte, heeft het Nibud gevraagd om de verandering van de koopkracht in 2016 voor chronisch zieken en gehandicapten inzichtelijk te maken. De koopkrachtverandering laat de verandering van de inkomsten en uitgaven zien van jaar op jaar.

In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd van de koopkrachtberekeningen die het Nibud voor Ieder(in) heeft gemaakt. Hierbij wordt geen rekening gehouden met gemeentelijke inkomensondersteuning, bijvoorbeeld door middel van individuele bijzondere bijstand. Het zijn landelijke cijfers, die voor diverse inkomensniveaus zijn berekend. Wel houden we rekening met de manier waarop de gemeente Alphen aan den Rijn de huishoudelijke hulp en dagbesteding geregeld heeft.

7.1 Koopkrachtplaatjes chronische zieken en gehandicapten

In onderstaande tabellen zijn de koopkrachtontwikkelingen van een aantal huishoudens op een rij gezet. Deze huishoudens variëren in samenstelling en inkomen. Daarnaast wordt de zorgvraag van de huishoudens op verschillende manieren gespecificeerd. In tabel 3 is de koopkrachtverandering uitgedrukt in een percentage; in tabel 4 is het bedrag in euro's per maand weergegeven.

In de tabellen zijn twee varianten (kolommen) weergegeven:

1. Zonder zorgkosten
2. Met zorgkosten, namelijk:
 - a. volledig verplicht eigen risico zorgverzekering;
 - b. maximale inkomensafhankelijke periodebijdrage Wmo¹³.

Uit de tabellen valt af te lezen dat een alleenstaande zonder zorgkosten met een bijstandsuitkering er in 2016 ten opzichte van 2015 niet op voor- of op achteruit gaat. Voor een alleenstaande met zorgkosten is de koopkrachtontwikkeling heel licht negatief, namelijk -0,1 procent.

¹³ We houden geen rekening met extra vermogen dat van invloed kan zijn op de hoogte van de eigen bijdrage.

Tabel 3: Koopkrachtverandering 2015-2016 (in procenten)

Beschrijving	Zonder zorgkosten	Met zorgkosten
Niet werkend		
Alleenstaand, bijstandsuitkering	0,0	-0,1
Alleenstaande, WIA-uitkering minimumloon (€ 19.500)	0,0	-0,1
Paar, bijstandsuitkering	0,0	-0,2
Paar, 2 kinderen, bijstandsuitkering	0,0	-0,1
Alleenstaand, Wajonguitkering zelfstandig wonend	0,2	0,1
Alleenstaand, Wajonguitkering, inwonend bij ouders 1,5 x modaal (Wajong + € 50.000)	-0,4	-0,4
Paar, Wajong-uitkering en partner met bijstandsuitkering	0,1	0,1
Paar, WIA-uitkering minimumloon en partner met modaal inkomen (€ 19.500 + € 33.500)	3,1	3,5
Werkend		
Alleenstaand, 130% bijstandsuitkering (€ 17.500)	3,8	3,7
Alleenstaand, minimumloon (€ 19.500)	4,6	4,5
Alleenstaand, modaal (€ 33.500)	2,8	2,7
Paar, 130% bijstandsuitkering (€ 25.500)	3,5	3,3
Paar, 1,5 x modaal (€ 50.000)	-0,2	-0,3
Paar, 2 kinderen, 130% bijstandsuitkering (€ 25.500)	2,7	2,6
Paar, 2 kinderen, 1,5 x modaal (€ 50.000)	-0,6	-0,6
Ouderen		
Alleenstaande oudere, AOW-uitkering	0,8	0,7
Alleenstaande oudere, AOW + € 5.000 pensioen	0,5	0,4
Alleenstaande oudere, AOW + € 15.000 pensioen	-0,3	-0,4
Ouder paar, AOW-uitkering	0,3	0,1
Ouder paar, AOW-uitkering + € 10.000 pensioen	0,2	0,1
Ouder paar, AOW-uitkering + € 30.000 pensioen	-1,2	-1,2

Tabel 4: Koopkrachtverandering 2015-2016 (in euro's per maand)

Beschrijving	Zonder zorgkosten	Met zorgkosten
Niet werkend		
Alleenstaand, bijstandsuitkering	0	-1
Alleenstaande, WIA-uitkering minimumloon (€ 19.500)	0	-1
Paar, bijstandsuitkering	-1	-3
Paar, 2 kinderen, bijstandsuitkering	1	-2
Alleenstaand, Wajonguitkering zelfstandig wonend	3	1
Alleenstaand, Wajonguitkering, inwonend bij ouders 1,5 x modaal (Wajong + € 50.000)	-12	-12
Paar, Wajong-uitkering en partner met bijstandsuitkering	3	2
Paar, WIA-uitkering minimumloon en partner met modaal inkomen (€ 19.500 + € 33.500)	68	77
Werkend		
Alleenstaand, 130% bijstandsuitkering (€ 17.500)	55	54
Alleenstaand, minimumloon (€ 19.500)	69	68
Alleenstaand, modaal (€ 33.500)	55	54
Paar, 130% bijstandsuitkering (€ 25.500)	71	68
Paar, 1,5 x modaal (€ 50.000)	-7	-9
Paar, 2 kinderen, 130% bijstandsuitkering (€ 25.500)	60	58
Paar, 2 kinderen, 1,5 x modaal (€ 50.000)	-18	-20
Ouderen		
Alleenstaande oudere, AOW-uitkering	11	10
Alleenstaande oudere, AOW + € 5.000 pensioen	8	7
Alleenstaande oudere, AOW + € 15.000 pensioen	-7	-8
Ouder paar, AOW-uitkering	5	2
Ouder paar, AOW-uitkering + € 10.000 pensioen	4	2
Ouder paar, AOW-uitkering + € 30.000 pensioen	-38	-40

7.2 Variant 1: zonder zorgkosten

De koopkrachtverandering voor bijstandsgerechtigden en huishoudens met alleen een Wajong- of WIA-uitkering schommelt rond de 0 procent.

Een alleenstaande met een inkomen rond minimumloon gaat er 4,5 procent op vooruit. Dat komt door de algemene belastingverlagingen.

Werkenden met een inkomen rond anderhalf keer modaal (50.000 euro) gaan er wat minder op vooruit. Dat komt doordat zij niet profiteren van de belastingmaatregelen.

7.3 Variant 2: met zorgkosten

In variant 2 wordt rekening gehouden met het volledige verplichte eigen risico en de maximale eigen bijdrage Wmo.

Het verplichte eigen risico wordt alleen geïndexeerd en stijgt met 10 euro per jaar naar 385 euro. Ook de eigen bijdrage voor de Wmo wordt alleen geïndexeerd.

Dat betekent dat de koopkrachtverandering van huishoudens die alleen deze zorgkosten hebben niet/nauwelijks afwijkt van het beeld zonder zorgkosten.

De koopkrachtverandering zegt alleen iets over de verandering van de zorgkosten. Niet over de hoogte ervan.

Het verplichte eigen risico bedraagt volgend jaar 385 euro. Gemiddeld geven huishoudens ruim 200 euro uit. De eigen bijdrage Wmo bedraagt 21 euro per maand voor de laagste inkomens (alleenstaanden). Dat betekent dus een bedrag aan eigen betalingen voor zorgkosten voor een alleenstaande met een minimum inkomen van 53 euro per maand. Bij een hoger inkomen is dit hoger door een hogere eigen bijdrage Wmo.

Er is geen rekening gehouden met extra vermogen dat van invloed kan zijn op de hoogte van de eigen bijdrage.

Bijlage 1: Begrotingen

In onderstaande tabellen zijn de begrotingen van de verschillende huishoudtypen opgenomen. Voor alle huishoudens wordt op een rij gezet hoe het budget er bij de verschillende inkomensniveaus uit ziet. De inkomensondersteunende regelingen van de gemeente Alphen aan den Rijn zijn als volgt in de begrotingen verwerkt:

Kwijtschelding van heffingen

In de begrotingen is de kwijtschelding van de gemeentelijke- en waterschapsheffingen verwerkt bij de heffingsbedragen. Dit wordt aangegeven met • achter het resterende bedrag.

Collectieve zorgverzekering

De gemeente Alphen aan den Rijn biedt inwoners de mogelijkheid zich te verzekeren via een collectieve ziektekostenverzekering. Huishoudens kunnen gebruik maken van de AV-Top of de AV-standaard. Voor huishoudens met een zorgvraag wordt gerekend met de AV-Top, voor de overige huishoudens met de AV-Standaard.. Bij de uitgavenpost “zorgverzekering” hebben we het betreffende bedrag van de collectieve zorgverzekering gebruikt. Dit is aangegeven met •• achter de betreffende bedragen.

Bijdragen voor kinderen tot 18 jaar

Voor huishoudens met kinderen tot 18 jaar kan in de gemeente Alphen aan den Rijn een bijdrage worden verstrekt voor schoolkosten, een computer en voor sport en/ of cultuur. De vergoedingen zijn respectievelijk verrekend met de posten, “onderwijs”, “inventaris” en “sociale participatie”. Ook dit is aangegeven met •• achter de betreffende bedragen.

a. Alleenstaande

	100%	110%	120%
Inkomsten			
Netto inkomen (incl. kortingen)	963	1059	1155
Zorgtoeslag	78	78	78
Huurtoeslag	220	220	201
Kinderbijslag	0	0	0
Kindgebonden budget	0	0	0
Kinderopvangtoeslag	0	0	0
Forfaitaire vergoeding	0	0	0
TOTAAL INKOMSTEN	1261	1357	1434
Vaste lasten			
Huur	475	475	475
Energie			
Gas	58	58	58
Elektriciteit	27	27	27
Water	9	9	9
Gemeentelijke heffingen	12	29	29
Waterschapshheffingen	0	13	13
Telefoon, televisie, internet	53	53	53
Verzekeringen			
Zorgverzekering: Basis	93	93	93
Zorgverzekering: Aanvullend	4	4	14
Overige verzekeringen	19	19	19
Onderw ijs	0	0	0
Kinderopvang	0	0	0
Contributies en abonnementen	2	2	2
Vervoer	14	14	14
TOTAAL VASTE LASTEN	765	794	804
Reserveringsuitgaven			
Kleding en schoenen	54	54	54
Inventaris	76	76	76
Onderhoud huis en tuin	26	26	26
Eigen risico	31	31	31
Eigen bijdragen, zelfzorgmedicijnen	12	12	12
Vrijetijdsuitgaven	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	199	199	199
Huishoudelijke uitgaven			
Voeding	204	204	204
Was- en schoonmaakmiddelen	7	7	7
Persoonlijke verzorging	23	23	23
Huishoudelijke dienstverlening	0	0	0
Huisdieren	*	*	*
Roken	*	*	*
Diversen	18	18	18
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITGAVEN	252	252	252
TOTAAL UITGAVEN	1217	1246	1256
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	44	112	179
Restpakket			
Sociale participatie	92	92	92
Overig restpakket	22	87	87
Vergoeding restpakket	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	114	179	179
BESCHIKBAAR NA RESTPAKKET	-70	-68	-1

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

•• Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

b. alleenstaande, 2 kinderen 3 & 5 jaar

	100%	110%	120%
Inkomsten			
Netto inkomen (incl. kortingen)	963	1059	1155
Zorgtoeslag	78	78	78
Huurtoeslag	269	269	269
Kinderbijslag	127	127	127
Kindgebonden budget	406	406	406
Kinderopvangtoeslag	0	538	807
Forfaitaire vergoeding	0	0	0
TOTAAL INKOMSTEN	1843	2477	2842
Vaste lasten			
Huur	550	550	550
Energie			
Gas	80	80	80
Elektriciteit	62	62	62
Water	16	16	16
Gemeentelijke heffingen	17	17	39
Waterschapshoeffingen	0	0	20
Telefoon, televisie, internet	53	53	53
Verzekeringen			
Zorgverzekering: Basis	93	93	93
Zorgverzekering: Aanvullend	4	4	14
Overige verzekeringen	19	19	19
Onderw ijs	0	0	7
Kinderopvang	57	593	889
Contributies en abonnementen	2	2	2
Vervoer	36	36	36
TOTAAL VASTE LASTEN	988	1524	1879
Reserveringsuitgaven			
Kleding en schoenen	103	103	103
Inventaris	102	102	102
Onderhoud huis en tuin	26	26	26
Eigen risico	31	31	31
Eigen bijdragen, zelfzorgmedicijnen	23	23	23
Vrijetijdsuitgaven	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	285	285	285
Huishoudelijke uitgaven			
Voeding	307	307	307
Was- en schoonmaakmiddelen	12	12	12
Persoonlijke verzorging	44	44	44
Huishoudelijke dienstverlening	0	0	0
Huisdieren	*	*	*
Roken	*	*	*
Diversen	24	24	24
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITGAVEN	387	387	387
TOTAAL UITGAVEN	1659	2195	2551
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	184	281	291
Restpakket			
Sociale participatie	172	172	184
Overig restpakket	22	87	87
Vergoeding restpakket	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	194	259	271
BESCHIKBAAR NA RESTPAKKET	-10	22	20

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief *Afhankelijk van gemeentelijke tarieven*

• Verminderd met de kwijtschelding

•• Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

c. paar, 2 kinderen 14 & 16 jaar

	100%	110%	120%
Inkomsten			
Netto inkomen (incl. kortingen)	1375	1513	1650
Zorgtoeslag	149	146	113
Huurtoeslag	269	266	207
Kinderbijslag	182	182	182
Kindgebonden budget	205	203	187
Kinderopvangtoeslag	0	0	0
Forfaitaire vergoeding	0	0	0
TOTAAL INKOMSTEN	2180	2310	2340
Vaste lasten			
Huur	550	550	550
Energie			
Gas	80 ✓	80 ✓	80 ✓
Elektriciteit	70 ✓	70 ✓	70 ✓
Water	19 ✓	19 ✓	19 ✓
Gemeentelijke heffingen	17 ✓	39 ✓	39 ✓
Waterschapsheffingen	0 ✓	20 ✓	20 ✓
Telefoon, televisie, internet	66 ✓	66 ✓	66 ✓
Verzekeringen			
Zorgverzekering: Basis	186 ..	186 ..	186 ..
Zorgverzekering: Aanvullend	8 ..	8 ..	28 ..
Overige verzekeringen	28 ✓	28 ✓	28 ✓
Onderw ijs	50 ..	50 ..	71 ✓
Kinderopvang	0 ✓	0 ✓	0 ✓
Contributies en abonnementen	2 ✓	2 ✓	2 ✓
Vervoer	46 ..	46 ..	55 ✓
TOTAAL VASTE LASTEN	1122	1165	1215
Reserveringsuitgaven			
Kleding en schoenen	192 ✓	192 ✓	192 ✓
Inventaris	114 ..	114 ..	121 ✓
Onderhoud huis en tuin	26 ✓	26 ✓	26 ✓
Eigen risico	63 ✓	63 ✓	63 ✓
Eigen bijdragen, zelfzorgmedicijnen	35 ✓	35 ✓	35 ✓
Vrijtijdsuitgaven	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	430	430	438
Huishoudelijke uitgaven			
Voeding	520 ✓	520 ✓	520 ✓
Was- en schoonmaakmiddelen	14 ✓	14 ✓	14 ✓
Persoonlijke verzorging	92 ✓	92 ✓	92 ✓
Huishoudelijke dienstverlening	0 ✓	0 ✓	0 ✓
Huisdieren	*	*	*
Roken	*	*	*
Diversen	27 ✓	27 ✓	27 ✓
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITGAVEN	652	652	652
TOTAAL UITGAVEN	2205	2247	2305
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	-24	62	35
Restpakket			
Sociale participatie	229 ..	229 ..	263
Overig restpakket	67	132	132
Vergoeding restpakket	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	296	362	396
BESCHIKBAAR NA RESTPAKKET	-320	-299	-361

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief *Afhankelijk van gemeentelijke tarieven*

• Verminderd met de kwijtschelding

.. Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

d. paar, inwonend kind 22 jaar met verst. beperking

	100%	110%	120%
Inkomsten			
Netto inkomen (incl. kortingen)	1788	2109	2246
Zorgtoeslag	227	227	191
Huurtoeslag	269	182	117
Kinderbijslag	0	0	0
Kindgebonden budget	0	0	0
Kinderopvangtoeslag	0	0	0
Forfaitaire vergoeding	0	0	0
TOTAAL INKOMSTEN	2284	2518	2554
Vaste lasten			
Huur	550	550	550
Energie			
Gas	58	58	58
Elektriciteit	62	62	62
Water	16	16	16
Gemeentelijke heffingen	17	39	39
Waterschapsheffingen	0	20	20
Telefoon, televisie, internet	64	64	64
Verzekeringen			
Zorgverzekering: Basis	278	278	278
Zorgverzekering: Aanvullend	22	22	56
Overige verzekeringen	28	28	28
Onderw ijs	0	0	0
Kinderopvang	0	0	0
Contributies en abonnementen	2	2	2
Vervoer	55	55	55
TOTAAL VASTE LASTEN	1154	1197	1230
Reserveringsuitgaven			
Kleding en schoenen	162	162	162
Inventaris	106	106	106
Onderhoud huis en tuin	26	26	26
Eigen risico	94	94	94
Eigen bijdragen, zelfzorgmedicijnen	84	84	84
Vrijtijdsuitgaven	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	471	471	471
Huishoudelijke uitgaven			
Voeding	415	415	415
Was- en schoonmaakmiddelen	12	12	12
Persoonlijke verzorging	69	69	69
Huishoudelijke dienstverlening	0	0	0
Huisdieren	*	*	*
Roken	*	*	*
Diversen	24	24	24
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITGAVEN	519	519	519
TOTAAL UITGAVEN	2144	2187	2220
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	140	331	334
Restpakket			
Sociale participatie	206	206	206
Overig restpakket	22	87	87
Vergoeding restpakket	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	228	294	294
BESCHIKBAAR NA RESTPAKKET	-88	37	40

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

•• Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

e. Alleenstaande met verst. of psychische beperking

	100%	110%	120%
Inkomsten			
Netto inkomen (incl. kortingen)	963	1059	1155
Zorgtoeslag	78	78	78
Huurtoeslag	220	220	201
Kinderbijslag	0	0	0
Kindgebonden budget	0	0	0
Kinderopvangtoeslag	0	0	0
Forfaitaire vergoeding	0	0	0
TOTAAL INKOMSTEN	1261	1357	1434
Vaste lasten			
Huur	475	475	475
Energie			
Gas	58	58	58
Elektriciteit	27	27	27
Water	9	9	9
Gemeentelijke heffingen	12	29	29
Waterschapshoeffingen	0	13	13
Telefoon, televisie, internet	53	53	53
Verzekeringen			
Zorgverzekering: Basis	93	93	93
Zorgverzekering: Aanvullend	14	14	28
Overige verzekeringen	19	19	19
Onderw ijs	0	0	0
Kinderopvang	0	0	0
Contributies en abonnementen	2	2	2
Vervoer	31	31	31
TOTAAL VASTE LASTEN	792	821	835
Reserveringsuitgaven			
Kleding en schoenen	54	54	54
Inventaris	76	76	76
Onderhoud huis en tuin	26	26	26
Eigen risico	31	31	31
Eigen bijdragen, zelfzorgmedicijnen	66	66	66
Vrijetijdsuitgaven	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	253	253	253
Huishoudelijke uitgaven			
Voeding	173	173	173
Was- en schoonmaakmiddelen	7	7	7
Persoonlijke verzorging	23	23	23
Huishoudelijke dienstverlening	0	0	0
Huisdieren	*	*	*
Roken	*	*	*
Diversen	18	18	18
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITGAVEN	221	221	221
TOTAAL UITGAVEN	1267	1295	1309
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	-5	62	125
Restpakket			
Sociale participatie	92	92	92
Overig restpakket	22	87	87
Vergoeding restpakket	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	114	179	179
BESCHIKBAAR NA RESTPAKKET	-119	-117	-55

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief *Afhankelijk van gemeentelijke tarieven*

• Verminderd met de kwijtschelding

•• Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

f. Alleenstaande oudere met lichte zorgvraag

	100%	110%	120%
Inkomsten			
Netto inkomen (incl. kortingen)	1123	1188	1296
Zorgtoeslag	78	78	78
Huurtoeslag	222	222	211
Kinderbijslag	0	0	0
Kindgebonden budget	0	0	0
Kinderopvangtoeslag	0	0	0
Forfaitaire vergoeding	0	0	0
TOTAAL INKOMSTEN	1423	1488	1585
Vaste lasten			
Huur	475	475	475
Energie			
Gas	65	65	65
Elektriciteit	30	30	30
Water	10	10	10
Gemeentelijke heffingen	12	29	29
Waterschapshoeffingen	0	13	13
Telefoon, televisie, internet	54	54	54
Verzekeringen			
Zorgverzekering: Basis	93	93	93
Zorgverzekering: Aanvullend	14	14	28
Overige verzekeringen	13	13	13
Onderw ijs	0	0	0
Kinderopvang	0	0	0
Contributies en abonnementen	2	2	2
Vervoer	22	22	22
TOTAAL VASTE LASTEN	789	818	832
Reserveringsuitgaven			
Kleding en schoenen	54	54	54
Inventaris	76	76	76
Onderhoud huis en tuin	26	26	26
Eigen risico	31	31	31
Eigen bijdragen, zelfzorgmedicijnen	12	12	12
Vrijetijdsuitgaven	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	199	199	199
Huishoudelijke uitgaven			
Voeding	187	187	225
Was- en schoonmaakmiddelen	7	7	7
Persoonlijke verzorging	23	23	23
Huishoudelijke dienstverlening	0	0	0
Huisdieren	*	*	*
Roken	*	*	*
Diversen	19	19	19
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITGAVEN	237	237	274
TOTAAL UITGAVEN	1225	1254	1306
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	199	235	279
Restpakket			
Sociale participatie	92	92	92
Overig restpakket	22	65	65
Vergoeding restpakket	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	114	157	157
BESCHIKBAAR NA RESTPAKKET	85	77	122

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief *Afhankelijk van gemeentelijke tarieven*

• Verminderd met de kwijtschelding

•• Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

g. Alleenstaande oudere met zware zorgvraag

	100%	110%	120%
Inkomsten			
Netto inkomen (incl. kortingen)	1123	1188	1296
Zorgtoeslag	78	78	78
Huurtoeslag	222	222	211
Kinderbijslag	0	0	0
Kindgebonden budget	0	0	0
Kinderopvangtoeslag	0	0	0
Forfaitaire vergoeding	0	0	0
TOTAAL INKOMSTEN	1423	1488	1585
Vaste lasten			
Huur	475	475	475
Energie			
Gas	65	65	65
Elektriciteit	30	30	30
Water	10	10	10
Gemeentelijke heffingen	12	29	29
Waterschapshoeffingen	0	13	13
Telefoon, televisie, internet	54	54	54
Verzekeringen			
Zorgverzekering: Basis	93	93	93
Zorgverzekering: Aanvullend	14	14	28
Overige verzekeringen	13	13	13
Onderw ijs	0	0	0
Kinderopvang	0	0	0
Contributies en abonnementen	2	2	2
Vervoer	22	22	22
TOTAAL VASTE LASTEN	789	818	832
Reserveringsuitgaven			
Kleding en schoenen	54	54	54
Inventaris	76	76	76
Onderhoud huis en tuin	26	26	26
Eigen risico	31	31	31
Eigen bijdragen, zelfzorgmedicijnen	39	39	41
Vrijetijdsuitgaven	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	227	227	228
Huishoudelijke uitgaven			
Voeding	187	187	225
Was- en schoonmaakmiddelen	7	7	7
Persoonlijke verzorging	23	23	23
Huishoudelijke dienstverlening	0	0	0
Huisdieren	*	*	*
Roken	*	*	*
Diversen	19	19	19
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITGAVEN	237	237	274
TOTAAL UITGAVEN	1252	1281	1335
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	171	207	250
Restpakket			
Sociale participatie	92	92	92
Overig restpakket	22	65	65
Vergoeding restpakket	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	114	157	157
BESCHIKBAAR NA RESTPAKKET	58	50	93

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief *Afhankelijk van gemeentelijke tarieven*

• Verminderd met de kwijtschelding

•• Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

h. Ouder paar met lichte zorgvraag

	100%	110%	120%
Inkomsten			
Netto inkomen (incl. kortingen)	1554	1624	1772
Zorgtoeslag	147	138	111
Huurtoeslag	224	224	206
Kinderbijslag	0	0	0
Kindgebonden budget	0	0	0
Kinderopvangtoeslag	0	0	0
Forfaitaire vergoeding	0	0	0
TOTAAL INKOMSTEN	1925	1986	2088
Vaste lasten			
Huur	475	475	475
Energie			
Gas	65	65	65
Elektriciteit	55	55	55
Water	15	15	15
Gemeentelijke heffingen	20	39	39
Waterschapsheffingen	3	20	20
Telefoon, televisie, internet	56	56	56
Verzekeringen			
Zorgverzekering: Basis	186	186	186
Zorgverzekering: Aanvullend	28	28	56
Overige verzekeringen	16	16	16
Onderwijs	0	0	0
Kinderopvang	0	0	0
Contributies en abonnementen	2	2	2
Vervoer	43	43	43
TOTAAL VASTE LASTEN	964	1000	1029
Reserveringsuitgaven			
Kleding en schoenen	108	108	108
Inventaris	93	93	93
Onderhoud huis en tuin	26	26	26
Eigen risico	63	63	63
Eigen bijdragen, zelfzorgmedicijnen	24	24	24
Vrijtijdsuitgaven	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	314	314	314
Huishoudelijke uitgaven			
Voeding	341	341	392
Was- en schoonmaakmiddelen	10	10	10
Persoonlijke verzorging	46	46	46
Huishoudelijke dienstverlening	0	0	0
Huisdieren	*	*	*
Roken	*	*	*
Diversen	22	22	22
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITGAVEN	418	418	470
TOTAAL UITGAVEN	1696	1732	1812
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	229	253	276
Restpakket			
Sociale participatie	149	149	149
Overig restpakket	22	65	65
Vergoeding restpakket	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	171	214	214
BESCHIKBAAR NA RESTPAKKET	58	39	62

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

•• Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

i. Ouder paar met zware zorgvraag

	100%	110%	120%
Inkomsten			
Netto inkomen (incl. kortingen)	1554	1624	1772
Zorgtoeslag	147	138	111
Huurtoeslag	224	224	206
Kinderbijslag	0	0	0
Kindgebonden budget	0	0	0
Kinderopvangtoeslag	0	0	0
Forfaitaire vergoeding	0	0	0
TOTAAL INKOMSTEN	1925	1986	2088
Vaste lasten			
Huur	475	475	475
Energie			
Gas	65	65	65
Elektriciteit	55	55	55
Water	15	15	15
Gemeentelijke heffingen	20	39	39
Waterschapsheffingen	3	20	20
Telefoon, televisie, internet	56	56	56
Verzekeringen			
Zorgverzekering: Basis	186	186	186
Zorgverzekering: Aanvullend	28	28	56
Overige verzekeringen	16	16	16
Onderwijs	0	0	0
Kinderopvang	0	0	0
Contributies en abonnementen	2	2	2
Vervoer	43	43	43
TOTAAL VASTE LASTEN	964	1000	1029
Reserveringsuitgaven			
Kleding en schoenen	108	108	108
Inventaris	93	93	93
Onderhoud huis en tuin	26	26	26
Eigen risico	63	63	63
Eigen bijdragen, zelfzorgmedicijnen	56	56	56
Vrijtijdsuitgaven	*	*	*
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	345	345	345
Huishoudelijke uitgaven			
Voeding	341	341	392
Was- en schoonmaakmiddelen	10	10	10
Persoonlijke verzorging	46	46	46
Huishoudelijke dienstverlening	0	0	0
Huisdieren	*	*	*
Roken	*	*	*
Diversen	22	22	22
TOTAAL HUISHOUDELIJKE UITGAVEN	418	418	470
TOTAAL UITGAVEN	1728	1764	1844
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	197	222	244
Restpakket			
Sociale participatie	149	149	149
Overig restpakket	22	65	65
Vergoeding restpakket	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	171	214	214
BESCHIKBAAR NA RESTPAKKET	27	8	30

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijtschelding

•• Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

Bijlage 2: Inkomsten

Inkomsten

Het inkomen in de begrotingen is inclusief vakantietoeslag en heffingskortingen (bijvoorbeeld de algemene heffingskorting, de arbeidskorting en de combinatiekorting). Het uitgangspunt is dat huishoudens alle kortingen en landelijke toeslagen waar ze recht op hebben ook daadwerkelijk aanvragen.

Individuele inkomenstoeslag

De individuele inkomenstoeslag is bedoeld voor huishoudens jonger dan AOW-leeftijd, die gedurende een periode van drie jaar over een inkomen beschikken dat niet hoger is dan 110 procent van de geldende bijstandsnorm. De hoogte van de toeslag bedraagt 412 euro voor alleenstaanden, 480 euro voor alleenstaande ouders en 549 euro voor (echt)paren.

Algemene opmerking

Naast bovenstaande inkomensondersteunende maatregelen wordt bij de inkomsten rekening gehouden met de zorgtoeslag, de huurtoeslag, de kinderbijslag, het kindgebonden budget en het de eventuele kinderopvangtoeslag.

Bijlage 3: Verantwoording uitgaven

Het Nibud gebruikt diverse bronnen voor de referentiecijfers. Hieronder volgt een korte verantwoording van keuzes en bronnen uitgesplitst naar het basis- en het restpakket.

1. *Basispakket*

Huur

Er wordt gerekend met een huur 475 euro voor een- en tweepersoonshuishoudens en een huur van 550 euro voor huishoudens van drie of meer personen. Deze huur is vastgesteld in overleg met de gemeente Alphen aan den Rijn.

Energie

Dit is 90 procent van de prijs van gemiddeld gebruik naar huishoudtype met een opslag voor huishoudens van de AOW-gerechtigde leeftijd (gasverbruik). Daarbij hanteert het Nibud de prijs van het gemiddelde verbruik.

Heffingen

Dit zijn de gemeentelijke- en waterschapsheffingen verminderd met de eventuele kwijtschelding.

Telefoon, internet en kabel

Deze bedragen zijn gebaseerd op het bellen met een mobiele telefoon met een sim-only abonnement voor 100 tot 150 belminuten per maand, een basisabonnement voor internet en een basis digitaal televisie abonnement. We gaan er van uit dat iedereen in het huishouden van 12 jaar en ouder een eigen mobiele telefoon heeft.

Zorgverzekeringen

Dit betreft de nominale premie van de basis- en aanvullende verzekering inclusief de minst uitgebreide tandartsverzekering. Voor huishoudens die voldoen aan de voorwaarden is de collectiviteitskorting van toepassing.

Overige verzekeringen

Dit betreft een aansprakelijkheidsverzekering, een inboedelverzekering en voor volwassenen in huishoudens onder de AOW-gerechtigde leeftijd een uitvaartverzekering.

Schoolkosten

Deze bedragen zijn gebaseerd op onderzoek van het Nibud, en betreffen de mediaanbedragen exclusief reiskosten.

Kinderopvang

Dit zijn de kosten inclusief de landelijke vergoeding die wordt gegeven en (indien van toepassing) de vergoeding via de bijzondere bijstand.

Kleding en schoenen

Deze bedragen zijn gebaseerd op het Nibud-basispakket voor kleding.

Inventaris en onderhoud

Bedragen zijn gebaseerd op het Nibud-basispakket voor inventaris en onderhoud.

Niet-vergoede ziektekosten

In het basispakket zitten kosten die elk huishouden heeft. De kosten betreffen de huisapotheek met pleisters, aspirines e.d. plus het bedrag dat een huishouden maximaal kwijt kan zijn aan het eigen risico van de zorgverzekering.

Voeding

De bedragen zijn gebaseerd op de aanbevolen hoeveelheden voor een gezonde voeding van het Voedingscentrum en de prijzen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Was- en schoonmaakmiddelen

Dit is een bedrag per huishouden en een bedrag per persoon op basis van Nibud-onderzoek.

Persoonlijke verzorging

Uitgegaan is van een bedrag per persoon op basis van Nibud-onderzoek.

Diversen

Dit is een bedrag per huishouden en een bedrag per persoon voor diverse uitgaven.

OV en fiets

Voor ieder lid van het huishouden zijn dit de kosten van een fiets, een OV-chipkaart en enkele zones.

2. Restpakket

Het bedrag dat overblijft nadat alle uitgaven uit het basispakket zijn gedaan, is bestemd voor vrije bestedingen. Alle vrije bestedingen vormen samen het restpakket.

Pakket voor sociale participatie

Als voorbeeld heeft het Nibud in samenwerking met het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) een pakket aan uitgaven voor sociale participatie opgesteld. De uitgavenposten waar rekening mee is gehouden staat hieronder weergegeven evenals de richtbedragen voor deze uitgavenposten.

Uitgaven aan sociale participatie, bedrag per maand	
	€
Contributies en abonnementen	
per kind 4-12 jaar	11,50
per persoon >12 jaar	17,00
per huishouden	2,50
Bezoek ontvangen	
per persoon	8,50
per huishouden	11,50
Op bezoek gaan	
per persoon	5,50
Vakantie/uitgaan	
per persoon	17,00
per huishouden	22,50
Vervoer	
per persoon	9,00
per huishouden	4,50

Bron: Hoff et al, SCP/Nibud, 2009, berekeningen Nibud, 2015

Overig restpakket

Naast de uitgaven zoals gespecificeerd in het pakket aan sociale participatie kunnen nog allerlei overige uitgaven als voorbeeld in het restpakket worden opgenomen. In dit onderzoek zijn dat de kosten voor woon-werkverkeer (gebaseerd op een twee-sterrenabonnement en jaarlijks geïndexeerd), zakgeld voor de kinderen (bedragen zijn gebaseerd op regulier onderzoek van het Nibud) en de kosten voor een huisdier (incl. hondenbelasting).

Bijlage 4: Interviews

1 Overzicht interviews

Ten behoeve van het onderzoek naar de financiële positie van minima-huishoudens in de gemeente Alphen aan den Rijn heeft NYFER in oktober 2015 veertien interviews afgenomen onder huishoudens die binnen de hieronder genoemde doelgroepen vallen.

Tabel 1. Overzicht interviews

Huishoudenstype	Aantal
Alleenstaande oudere met lichte zorgvraag ¹⁴	1
Alleenstaande oudere met zware zorgvraag ¹⁵	2
Ouder paar met lichte zorgvraag	1
Ouder paar met zware zorgvraag	2
Alleenstaande met psychische of verstandelijke beperking	1
Paar met psychische of verstandelijke beperking	1
Alleenstaande, bijstandsuitkering	2
Alleenstaande, bijstandsuitkering, met kind(eren)	2
Paar, bijstandsuitkering, met kind(eren)	2
	14

Deze bijlage bevat de complete verslagen van de interviews. Namen en (sommige) omstandigheden zijn gefingeerd om herkenbaarheid te voorkomen. Bij het lezen is het van belang om in het achterhoofd te houden dat de interviews weergeven hoe de ondervraagde personen de situatie beleven. Daarbij komen soms afwijkingen naar voren van de formele voorwaarden die gelden rond diverse regelingen. Er is geen nader onderzoek gedaan wat daarvan de oorzaak is.

2 Interviews

2.1 Kleine wereld

[alleenstaande oudere, lichte zorgvraag]

Gert is net 65 geworden, maar hij zit al een paar jaar thuis. In zijn werkzame leven heeft hij allerlei banen gehad, onder andere als hovenier en ijzervlechter, maar toen in 2011 zijn contract niet werd verlengd, kwam hij in de WW. Er openbaarden zich ook lichamelijke problemen en na onderzoek bleek dat hij aan de ziekte van Parkinson leed. Daarop

¹⁴ Onder lichte zorgvraag wordt verstaan: algehele slijtage, hartklachten, natriumbepert dieet, bril, maakt gebruik van tafeltje-dekje, 3 uur huishoudelijke verzorging per week, 0,5 uur persoonlijke verzorging per week, personenalarmering, gebruik van belbus/collectief vervoer.

¹⁵ Onder zware zorgvraag wordt verstaan: herstellende van hartinfarct, hartklachten, natriumbepert dieet, bril, gehoorapparaat, rollator, medicijn dat door de zorgverzekeraar wordt vergoed, lichte vorm van incontinentie, maakt gebruik van tafeltje-dekje, 3 uur huishoudelijke verzorging per week, 14 uur persoonlijke verzorging per week, 4 uur verpleging per week, personenalarmering, gebruik van belbus/collectief vervoer, woningaanpassing.

belandde hij eerst in de Ziektewet en werd vervolgens arbeidsongeschikt verklaard. Nu leeft hij van een Wia-uitkering. Tot aan het eind van dit jaar, want dan gaat zijn AOW-pensioen in.

Gert woont in zijn eentje in een eenvoudige huurwoning in Alphen, samen met zijn hond. Hij is getrouwd geweest, maar al vroeg gescheiden. Zijn drie kinderen wonen een eind weg. Hij heeft weinig contact met hen en heeft ze ook niet echt zien opgroeien; na de scheiding waren de verhoudingen ernstig verstoord. Zijn tweede vrouw is tien jaar geleden overleden. Nadien heeft hij af en toe een vriendin gehad maar niet permanent.

Toen zijn tweede vrouw overleed, bleek dat er forse schulden waren. Er liepen allerlei leningen, in totaal voor zo'n € 26.000. Gert weet niet waar het geld aan is opgegaan. "Het is in rook verdwenen", zegt hij, "maar ik draai er wel voor op". Door kosten van deurwaarders, incassobureaus, gerechtelijke procedures e.d. is de schuld opgelopen tot € 58.000. Op de vraag of Gert geen schuldsanering heeft aangevraagd, antwoordt hij ontkennend. Een buurman die hij heeft ontmoet bij het uitlaten van de hond, beheert zijn financiën. Gert is daar niet tevreden over, want als hij meer inzicht in zijn financiën wil, wordt de buurman boos en krijgt hij niet de informatie die hij hebben wil. Tot nu toe heeft Gert het zo gelaten, maar op dit moment is hij met zijn begeleider van de gemeente de zaak aan het uitzoeken.

Naast individuele begeleiding (gemiddeld een keer per twee weken een afspraak) krijgt Gert huishoudelijke hulp via de gemeente. Die is ingeschakeld, toen Gert kort voor de zomer door een vernauwing aan zijn onderrug ineens niet meer kon lopen. Een vriendin die hem hielp met de boodschappen en andere zaken, heeft ervoor gezorgd dat de huishoudelijke hulp kwam: twee uur in de week. Eten koken, de was, opruimen en licht huishoudelijk werk doet Gert zelf, het zwaardere werk doet de hulp. Gelukkig is de pijn in zijn benen nu weer verdwenen en kan hij weer uit de voeten, maar zijn conditie is er niet beter opgeworden. Als de pijn terugkeert, moet hij onmiddellijk contact opnemen met het ziekenhuis. Een vervelend bij-effect is dat Gert niet weet of hij nog auto mag rijden. "Omdat ik medicijnen gebruik, moet er eerst een herkeuring van de rijvaardigheid plaatsvinden. Daardoor kan ik nu eigenlijk nergens meer naar toe. De auto staat bij kennissen in Zeeland. Ik weet ook niet of het nog wel verantwoord is om te rijden".

De Wia-uitkering van Gert bedraagt ruim € 1300 per maand. De huur van de flat is € 384. Gert krijgt geen huurtoeslag, maar wel € 35 per maand zorgtoeslag. Huur en vaste lasten tellen op tot bijna € 700 per maand; aan dagelijkse boodschappen geeft Gert iets minder dan € 200 per maand uit. Dan blijft er nog zo'n € 500 over die op een spaarrekening worden gestort. Daarvan moeten de schulden worden afbetaald, want Gert wil niet dat zijn kinderen een schuld erven als hij doodgaat. Hoeveel er op de spaarrekening staat en of er al iets van de schulden wordt afgelost, weet Gert niet; dat regelt de buurman. Het geld voor de boodschappen is voldoende, zegt Gert. "Ik ben maar alleen en heb niet zoveel nodig". Eind dit jaar loopt de arbeidsongeschiktheidsuitkering af en krijgt Gert AOW en waarschijnlijk wat aanvullend pensioen. Hoeveel dat is, weet Gert niet. "Ik heb zoveel baantjes gehad, dat ik niet weet of ik daar pensioen heb opgebouwd".

Gert heeft niet veel vrienden en kennissen. Meestal gaat hij één keer per week biljarten in het buurtcentrum. "Dan spreek je ook nog eens iemand". En van de neuroloog heeft hij onlangs een folder gehad van het Parkinson Café. Eén keer per maand is er een bijeenkomst en hij is van plan om daar heen te gaan. Gert klaagt niet over zijn gezondheid of financiële situatie, maar zijn wereld is wel klein geworden; eenzaamheid ligt op de loer. Op de vraag hoe hij tegen de toekomst aankijkt, antwoordt hij gelaten: "We zien wel hoe het loopt".

2.2 "Ze zeggen dat ik geluk heb gehad"

[alleenstaande oudere, zware zorgvraag]

Chris (60 jaar) is in zijn werkzame leven banketbakker en hoofd van de broodafdeling in een supermarkt geweest, maar heeft zeven jaar geleden een hersenbloeding gehad, waardoor hij volledig is afgekeurd. Na een half jaar revalidatie waarin hij alles opnieuw moest leren, gaat het nu wel redelijk. Maar hij is snel moe en kan zich niet lang op één ding concentreren. Hij komt drie dagen in de week naar het activiteitencentrum waar hij wat werk doet in de tuin of op de mozaïek afdeling. "Tuinieren is mijn hobby. Met Willem hebben we hier samen de hele tuin opgeknapt. Maar als ik één of anderhalf uur gewerkt heb, moet ik rusten. Soms help ik met adviezen en ideeën". Op het activiteitencentrum is een rustkamer waar Chris een eigen bed heeft en even kan gaan liggen als hij moe is.

Chris is alleenstaand, drie jaar geleden is hij gescheiden. Vanwege zijn lichamelijke beperkingen en hersenletsel krijgt hij individuele begeleiding van de gemeente. Eén keer per week komt er een begeleidster langs die hem helpt met zijn financiën en praktische zaken en die hij ook altijd kan bellen als het nodig is. Daarnaast heeft hij 3,5 uur in de week huishoudelijke hulp om te stofzuigen, wassen, strijken e.d. Koken doet hij zelf. "Laatst is er een keukentafelgesprek geweest om te kijken of het met minder uren kan. Ik ben bang dat er wat vanaf gaat".

Chris heeft een volledige WIA-uitkering van € 1400 per maand. De huur is € 650, maar omdat zijn inkomen te hoog is, krijgt hij geen huursubsidie. De zorgtoeslag is € 8 in de maand. "In 2013 was dat nog € 44, in 2014 was het € 25 en nu is het nog maar € 8. Ik zit met mijn inkomen net op de grens waardoor ik buiten alle toeslagen val." Chris vindt het moeilijk om rond te komen. Na aftrek van alle vaste lasten en kosten blijft er € 180 per maand over om van te leven. "Je moet overal op letten. Ik houd precies in de gaten wanneer er aanbiedingen zijn, dan ga ik daar naar toe. Het is een probleem als er een verjaardag is van een neefje of nichtje; dan heb ik nauwelijks geld om een cadeautje te kopen. Ook schoenen en kleding zijn duur. Met vakantie ben ik een weekje weg geweest met broers en zussen, dat ging net". "Ik heb nog wel een spaarpotje van een paar duizend euro, maar daar kom ik niet aan. Dat is voor als de nood echt aan de man is". "Mensen begrijpen vaak ook niet dat je echt geen geld hebt."

Chris merkt dat er ook minder geld is voor activiteiten in het buurtcentrum. "TOM in de buurt is geen verbetering. Bijna alle vaste begeleiders zijn verdwenen, er zijn haast alleen nog maar stagiaires die steeds wisselen. Voor mensen zoals ik met niet-aangeboren hersenletsel is dat verwarrend. Contact met een vaste begeleider die je goed kent en weet wat er aan mankeert, is belangrijk. Ook het samenvoegen van allerlei mensen met verschillende beperkingen is niet positief. De sfeer is achteruitgegaan. Een ander probleem is dat er minder materialen zijn voor de mozaïek en de houtbewerking. Daar is ook op bezuinigd. Hoe kun je activiteiten doen als er geen spullen zijn?". "Mensen zeggen vaak tegen me dat ik geluk heb gehad na mijn herseninfarct. Soms twijfel ik of het niet beter was geweest als het in één keer afgelopen was geweest".

2.3 Anje rooit het met weinig

[alleenstaande oudere, zware zorgvraag]

Anje Leihorst (64 jaar) woont in een eenvoudige flat in Alphen aan den Rijn. Zij woont daar sinds haar scheiding in 2003. Daarvoor woonde zij met haar man en hun vijf kinderen in een groter huurhuis, ook in Alphen. In 2003 is zij gescheiden, omdat haar man Henk, die een ernstige autistische stoornis had, de drukte van het gezin niet meer aankon en Anje ook zelf in verband met de ziekte van Kahler (beenmergkanker) steeds meer met haar gezondheid begon te kwakkelen en een stamceltransplantatie moest ondergaan. De druk werd te groot, het hele gezin leed er onder en in goed overleg besloten beiden uit elkaar te gaan. Inmiddels zijn alle kinderen de deur uit en woont Anje op zichzelf in het appartement. Haar

man is teruggegaan naar het Noorden en bezoekt haar nog af en toe. Het contact met de kinderen en haar ex is goed.

Anje ontvangt van de gemeente een bijstandsuitkering voor alleenstaanden: € 914 per maand. Om de huur (€ 517 per maand) te kunnen betalen, krijgt zij huurtoeslag. Daarnaast ontvangt zij de maximale zorgtoeslag (€ 78 per maand). Anje krijgt geen partneralimentatie. Niet alleen omdat Henk het met zijn WAO-uitkering ook niet breed heeft, maar het zou ook geen zin hebben; de alimentatie zou rechtstreeks in mindering worden gebracht op de bijstandsuitkering. Na aftrek van alle lasten en vaste kosten, zoals de krant (via een fonds) en het abonnement op de bibliotheek, blijft er zo'n € 250 per maand over voor kleding, de dagelijkse boodschappen en cadeautjes voor de kinderen en kleinkinderen. Voor Anje is dat voldoende: zij heeft weinig nodig voor zich zelf. Zij kan goed budgetteren en maakt geen schulden. Zij heeft zelfs een klein spaarpotje voor bijzondere uitgaven, zoals een nieuwe stoel die nodig was omdat zij vanwege de pijn aan haar wervelkolom niet goed meer op de oude kon zitten.

Anje heeft van de gemeente een scootmobiel gekregen. Daarmee kan zij naar de winkel om boodschappen te doen. Binnenshuis kan zij zonder hulpmiddelen uit de voeten of als zij de boodschappen moet tillen, met de rollator. Koken en kleine huishoudelijke taken doet zij zelf, maar het zwaardere werk lukt niet door de aantasting van haar wervelkolom. Daarvoor heeft zij 2,5 uur per week huishoudelijke hulp. Tot begin dit jaar was dat drie uur, maar na de herindicatie is het 2,5 uur geworden. Dat is volgens Anje ook voldoende om het huis op orde te houden. Anje is blij met de gemeentelijke toezegging dat dit de komende drie jaar niet zal veranderen. De hulp wordt uit een pgb betaald. Anje vindt het belangrijk dat zij zelf kan kiezen wie haar komt helpen en wanneer. Reizen met het openbaar vervoer is de laatste jaren te zwaar en vermoeiend geworden, maar Anje maakt zelden of nooit gebruik van de regiotaxi, ook niet als zij om de drie of vier weken naar het ziekenhuis in Leiden moet. Het wachten op de taxi duurt vaak te lang en zij moet op tijd zijn voor haar afspraak. Met mooi weer gaat zij soms met de scootmobiel, in andere gevallen wordt zij gehaald en gebracht door vrienden en bekenden. Dan betaalt zij de benzine. De eigen bijdrage voor scootmobiel en huishoudelijke hulp is € 19,40 per vier weken, het minimum voor iemand met alleen een bijstandsuitkering. Verder zijn haar ziektekosten begrensd tot het eigen risico van € 375 per jaar. Anje houdt daar rekening mee in haar huishoudbudget, zodat de maandelijkse bestedingsruimte niet in gevaar komt.

Anje is lid van de kerk en heeft daar veel vrienden en bekenden. Die willen haar soms wel wat toestoppen, maar dat wijst zij resoluut van de hand. Zij zou dat eerlijkheidshalve aan de gemeente moeten melden en dan zou het gekort worden op haar uitkering. De mensen uit haar omgeving helpen haar wel met boodschappen halen als dat nodig is of om af en toe naar het ziekenhuis te rijden.

Anje klaagt niet over haar financiële situatie, al is die het afgelopen jaar duidelijk verslechterd door de (landelijke) afschaffing van de tegemoetkoming voor chronisch zieken en gehandicapten (Wtcg) (€ 484 per jaar) en het opheffen van de lokale minimaregeling voor chronisch zieken en gehandicapten in Alphen aan den Rijn (€ 345 per jaar). Als compensatie voor deze bezuinigingen zouden gemeenten 'maatwerk' gaan bieden via de bijzondere bijstand, maar daar merkt Anje weinig van. Toen zij begin dit jaar een aanvraag deed om haar reiskosten van en naar het ziekenhuis vergoed te krijgen, werd die niet toegekend. De gemeente verwees haar naar de zorgverzekeraar met wie ze een 'ruim' contract hadden gesloten om ook de onkosten te vergoeden, maar daar bleek Anje niet aan de criteria te voldoen. Toen zij opnieuw een aanvraag indiende bij de gemeente gaf ook die niet thuis, omdat niet alle benodigde stukken konden worden overlegd. Wat nog het meest stak, was dat er bij de gemeente niemand bereikbaar was voor een toelichting, ondanks vele pogingen daartoe. Op een gegeven moment was ze het beu en heeft ze het opgegeven. Volgens Anje voert de gemeente met de bijzondere bijstand een 'ontmoedigingsbeleid': als het haar als mondige, goed opgeleide en goed geïnformeerde burger al niet lukt de

bureaucratische horden te nemen, hoe zal het dan de vele mensen vergaan die minder wegwijz zijn in de bureaucratie en minder goed voor zich zelf kunnen opkomen?

Op de vraag of haar financiële situatie haar belemmert in haar functioneren en maatschappelijke participatie, antwoordt Anje ontkennend. Zij heeft voor zich zelf niet veel nodig en kan ervan rondkomen. Als er meer financiële ruimte was, zou ze die het liefst willen aanwenden om mensen te helpen die het financieel zwaarder hebben dan zij zelf. Want dat is wel haar zorg: “het draait steeds meer om de euro’s, de barmhartigheid schiet er bij in.”

2.4 “Ouderen worden aan de kant gezet”

[ouder paar, lichte zorgvraag]

Kees (66 jaar) woont met zijn tweede vrouw en twee stiefkinderen van 9 en 16 jaar in Alphen. De stiefkinderen zijn kleinkinderen van zijn vrouw over wie zij de voogdij heeft; de kinderen zijn uit huis geplaatst en wonen nu bij hen. Kees heeft 43 jaar gewerkt als stratenmaker en grondwerker, tot hij een kleine tien jaar geleden eenzijdig verlamd raakte door een hersenbloeding. Na een jaar revalideren is hij weer redelijk hersteld, maar lopen gaat moeilijk en zijn rechterarm kan hij niet meer gebruiken. Ook fietsen gaat niet meer, omdat zijn evenwicht en oriëntatiegevoel zijn aangetast. Met zijn scootmobiel kan hij echter aardig uit de voeten. Sinds een jaar of drie gaat Kees twee ochtenden in de week naar het buurtcentrum voor een bakje koffie, een praatje en wat gezelligheid. Meestal doet hij daar ook wat activiteiten op de timmerafdeling.

Kees en zijn vrouw hebben beiden AOW (samen € 1460 in de maand) en hij heeft een aanvullend pensioen van een paar honderd euro, maar de helft daarvan gaat naar zijn ex. Ze wonen met de kinderen in een huurhuis van € 720. Daarvoor krijgen ze geen huurtoeslag. Ze krijgen ook geen zorgtoeslag. Wel krijgt Kees’ vrouw een vergoeding als mantelzorger van Kees. Kees heeft van zijn scheiding een schuld bij de bank overgehouden, die met € 300 per maand wordt afgelost. Over twee jaar moet hij daarvan af zijn. Het jongste kind krijgt begeleiding van de Jeugdzorg; elke maand komt er iemand langs om te kijken of alles goed loopt. Voor de zorg en begeleiding van het kind ontvangt het gezin een maandelijks tegemoetkoming van € 400.

Kees vindt het moeilijk om rond te komen. Na aftrek van alle vaste lasten blijft er zo’n € 300 per maand over voor eten, kleding e.d. Dat valt niet mee voor een heel gezin; elk dubbeltje moet worden omgedraaid. Voor vakantie of een dagje uit is geen geld. Eigenlijk is er elke maand een tekort. Kees heeft een caravan, maar die staat al jaren in de stalling omdat hij de standplaats niet kan betalen; zijn zoon betaalt de stalling voor hem. Zijn stiefdochter die in de kringloopwinkel werkt, neemt wel eens een paar schoenen voor hem mee; dat scheelt dan weer. Kees heeft wel twee honden die geld kosten, maar daar wil hij beslist geen afscheid van nemen. Hij is erg aan de dieren gehecht en trekt er dagelijks met ze op uit op zijn scootmobiel. In de buurt is een dierenarts die niet duur is als de honden hun jaarlijkse inenting moeten hebben.

Vorig jaar kreeg Kees hartproblemen. Hij moest het ziekenhuis in en er zijn verschillende stents geplaatst. Kees klaagt dat de zorgkosten “de spuigaten uitlopen”, vooral het eigen risico van € 375 per jaar. Daarnaast is er de zorgverzekering en de eigen bijdrage van € 28 per maand voor de activiteiten in het buurtcentrum. Naast de talrijke medicijnen voor hart- en bloedvaten slikt hij vitaminepillen die niet door de zorgverzekeraar worden vergoed. Kees vindt dat “ouderen langs de kant worden gezet” en begrijpt niet dat er “wel geld is voor de opvang van vluchtelingen, maar niet voor ouderen die hun hele leven gewerkt hebben”.

2.5 Mevrouw de Vries adviseert: beter luisteren en minder bureaucratie

[ouder paar, zware zorgvraag]

Meneer De Vries ziet er goed uit voor een man van 79. Maar hij heeft inmiddels een aantal beperkingen die het leven niet eenvoudiger maken. Het meest vervelend vindt hij de ziekte van Alzheimer, die een jaar of vijf geleden begon. “Ik kan niets meer”, zegt hij, “of althans, niet alleen. En die afhankelijkheid is vervelend”. Hij probeert wel zoveel mogelijk zijn eigen gang te blijven gaan. Zo is hij alleen naar het activiteitencentrum komen wandelen, ook al kan hij nog maar heel weinig zien en is hij slechthorend. Het is niet ver vanaf zijn huis, hij kent de weg en met zijn taststok lukt dat wel. Niet zonder risico overigens, want het verkeer trekt zich niets aan van zijn opgeheven stok, ook al hoort het dan te stoppen.

Meneer De Vries, geboren en getogen Alphenaar, woont met zijn vrouw (78) in een koopwoning. Ze leven nu van hun AOW en aanvullend pensioen (370 euro/maand). Meneer de Vries heeft vroeger gewerkt op kantoor bij een metaalbedrijf en een distributiecentrum en als winkelchef bij een elektrotechnisch bedrijf. Hun beide dochters hebben een goede opleiding gevolgd. Eén woont nu in Brabant, de ander in Alphen.

Zijn vrouw vertelt verder. Meneer De Vries heeft in zijn leven al veel gezondheidsproblemen gehad. Een aneurysma, problemen met zijn ogen, ernstige apneu en een insult. De zorg die het ziekenhuis in Alphen daarbij geboden heeft, was ernstig onder de maat. Het is een wonder dat meneer nog in leven is na dat aneurysma, hij heeft hartproblemen overgehouden aan het apneu en zijn zicht is bijna verdwenen door een mislukte oogoperatie. Met de ziekenhuizen in Leiden en Woerden hebben ze veel betere ervaringen.

Mevrouw zelf heeft een zwakke rug. Jaren geleden kwam ze door een hernia in de rolstoel terecht, maar daar heeft ze zich op eigen kracht weer uitgeknoet. De rug blijft wel een zwakke plek. Ze heeft ook reuma aan haar handen. Maar ze klaagt niet, ze redden het wel met zijn tweeën. Hun dochter in Alphen wil ze niet lastig vallen; die heeft zelf een baan, druk gezin en haar man heeft een ernstige ziekte.

Eén keer in de week komt er een verzorgende langs die meneer helpt met douchen. Elke twee weken krijgt ze 2,5 uur huishoudelijke hulp via de Wmo, en sinds twee jaar gaat meneer naar het activiteitencentrum in de buurt. Verder hebben ze een po-stoel, omdat ze boven geen toilet hebben.

Aan de zorg en ondersteuning valt wel het nodige te verbeteren, vindt het echtpaar. Om te beginnen wordt er heel slecht naar je geluisterd. Ze hebben wel eens de indruk dat je ongemanierd moet zijn om gehoord te worden. Maar dat zijn ze niet, en ze willen het ook niet worden. Verder is het vervelend en geldverspilling dat er altijd meerdere intakegesprekken plaatsvinden, ook als alle informatie al in de computer staat. Nadat meneer De Vries slechtzind was geworden, zijn ze bij Visio geweest voor advies. Toen ze een jaar later weer bij Visio advies vroegen, moesten er eerst twee intakegesprekken aan huis plaatsvinden. Dat leverde weinig zinnige ideeën op, maar bleek achteraf wel 200 euro per gesprek te kosten. Daarvan kwam 285 euro voor hun eigen rekening. Ook het regelen van een po-stoel via Participe kostte wel vier beoordelingsgesprekken.

Sinds dit jaar is het op het activiteitencentrum minder geworden door de bezuinigingen. Het ergste is dat de fitness onder begeleiding van een fysiotherapeut eraf is gegaan. Meneer De Vries ging daar elke week heen en had daar veel baat bij, omdat zijn lopen verbeterde. Nu sloft hij weer en heeft een wankeler evenwicht. Dat tast zijn zelfvertrouwen aan en maakt het moeilijker om zelf dingen te ondernemen. Ook andere activiteiten zijn verdwenen. Vorig jaar werden er ook spelletjes gedaan die afgestemd waren op mensen die slecht zien, maar dat is er niet meer bij. Het huidige aanbod (houtwerkplaats, computers) is niet geschikt voor iemand die slechtzind is. Daarom gaat meneer De Vries nu nog maar eenmaal per week

naar het activiteitencentrum, voor de nieuwsgroep en de gezelligheid.

Mevrouw De Vries regelt alle geldzaken. Dat heeft ze van haar man overgenomen toen hij dat door de Alzheimer niet meer kon. Ze kon nog geen acceptgiro uitschrijven, dus ze heeft alles moeten leren. En dat is haar gelukt! Haar schoonzoon helpt op de achtergrond een beetje mee. Van de AOW betaalt ze alle vaste lasten (hypotheek, gas, water, licht, telefoon), de dagelijkse uitgaven en zorgkosten. Ook zetten ze elke maand 50 euro op hun spaarrekening. Het spaargeld, de pensioenuitkering die elk kwartaal komt en het jaarlijkse vakantiegeld van de AOW (de 'grote klappers') vormen de reserve waaruit ze grotere incidentele uitgaven: vakantie, WOZ, onderhoud aan het huis etc. betalen.

In totaal bedragen de zorgkosten ongeveer 320 euro per maand voor hun tweeën. Het grootste deel vormen premie en eigen risico voor de zorgverzekering: 260 euro per maand. De eigen bijdrage die ze via het CAK betalen, valt best mee, vindt ze. Dit jaar is dat 41 euro per maand, vorig jaar was dat 32 euro. Daarnaast zijn er elke maand zo'n 20 euro aan kosten die ze zelf moeten betalen: de beugels in de douche, de taststok en zonnebril van haar man, sommige medicijnen, etc. En elke drie maanden is er het vervoer naar het LUMC dat zo'n 25 tot 30 euro kost. Het is niet alleen de kilometer-vergoeding, je wilt de vrijwilliger die meegaat toch ook iets aanbieden voor de lunch. Een taxi krijgen ze niet vergoed van de verzekeraar en reizen met de Valys is te omslachtig voor meneer.

Ze puzzelt nu op de mogelijkheden om weer fysio-fitness te regelen omdat die zo belangrijk is voor haar man. Eerst heeft ze geprobeerd een verwijsbriefje van de huisarts te krijgen. Die stuurde hen naar het ziekenhuis om vast te stellen of meneer dat nodig had. Zo kwamen ze weer bij dezelfde cardioloog in Alphen in wie ze inmiddels alle vertrouwen hadden verloren. Na deze omweg liet de zorgverzekeraar hen weten dat de beperkingen van meneer geen recht geven op vergoeding van fysiotherapie. Nu bekijkt mevrouw De Vries of ze de fysio voor haar man zelf kunnen betalen. De fysio zelf lukt misschien nog wel, het probleem is het vervoer: zelf hebben ze geen auto meer. De 'jij-en-ik' service die Participe vroeger had, lijkt minder goed te draaien nu Tom is gekomen. Er haken steeds meer vrijwilligers af.

Ze kunnen wel rondkomen met hun inkomen als ze geen bokkesprongen maken. De meeste maanden spelen ze quitte met de AOW. Eens per kwartaal komt de pensioenuitkering (1100 euro), die wordt apart gehouden voor grotere uitgaven. Want daar moeten ze wel voor sparen. Zo is de vaatwasser kapot en die kunnen ze nu niet vervangen. De afwas gaat weer ouderwets met de hand. Het is af en toe wat behelpen met haar reumatische handen, zware pannen kan ze niet tillen bijvoorbeeld. Stofzuigen kan ze ook niet in verband met haar rug, daarbij helpt haar man haar soms. Hij ziet wel niet veel, maar doet het dan heel systematisch om niets over te slaan.

Hun zelfredzaamheid en participatie zijn best in orde vinden ze, en dat komt vooral omdat mevrouw veel initiatief neemt. Elke dag even de deur uit, dat is hun devies. Zo zijn ze pas geleden nog naar een herfstactiviteit op de kinderboerderij geweest, of ze lopen samen naar de Rijn om naar de schepen te kijken (al zijn die er sinds het ongeluk met de hijskraan niet meer). Mevrouw De Vries vertelt haar man wat er allemaal te zien valt, zo genieten ze samen. Twee keer per jaar gaan ze een weekje op vakantie, in een huisje ergens in Nederland. Vrijwilligers brengen en halen hen dan. Het echtpaar hoopt minstens 102 jaar oud te worden. "Ik had me ouder worden anders voorgesteld, maar je krijgt kracht naar kruis", zegt mevrouw.

2.6 Meneer de Jong wil meer duidelijkheid en eigen regie

[ouder paar, zware zorgvraag]

Dhr Maarten de Jong (64) is oud militair. Hij woont met zijn vrouw in een koopwoning in Alphen. Ook hun beide kinderen – inmiddels uit huis – wonen in Alphen. Sinds zijn 55^e is Maarten met vervroegd pensioen, maar wel actief gebleven, onder andere als bestuurder van zijn voetbalvereniging. Zijn gezondheid was altijd prima maar in december 2014 sloeg het noodlot toe: uit het niets kreeg hij een ernstig herseninfarct. Na een half jaar ziekenhuis en revalidatiecentrum woont meneer De Jong sinds eind mei weer thuis. Hij is halfzijdig verlamd en zit in een rolstoel. Enkele weken geleden heeft hij een insult gehad, daar slikt hij nu medicijnen tegen. Een bijwerking daarvan is vermoeidheid.

Het is een hard gelag, dat zijn leven en dat van zijn vrouw ingrijpend heeft veranderd. Gelukkig is er wel perspectief voor verbetering: op dit moment heeft Maarten fysio- en ergotherapie en leert lopen met een stok. Samen met zijn fysiotherapeut heeft hij een plan opgesteld om uiteindelijk ook weer zonder stok te leren lopen. Dat kan met een kniebrace.

Tweemaal per dag komt de thuiszorg langs voor Maartens persoonlijke verzorging. Daarnaast gaat hij tweemaal per week naar het activiteitscentrum in de buurt. De fysiotherapeut komt daarheen voor zijn therapie. De huisarts komt om de paar weken bij hem langs om de ontwikkelingen te volgen. Via hem wordt nu ook de ondersteuning van een ggz-verpleegkundige ingeschakeld. Maartens vrouw krijgt morele support van de mantelzorgondersteuning van Tom.

Het is een heel gevecht om de regie over je eigen leven te houden wanneer je de hulp van anderen nodig hebt. De bureaucratie is taai en tijdrovend, en als 'patiënt' word je slecht geïnformeerd, is Maartens ervaring. Dat stoort hem enorm.

Medewerking van de gemeente om weer thuis te kunnen wonen was er amper: de aanvraag voor een woningaanpassing bleef lang onbeantwoord. Uiteindelijk hebben hij en zijn vrouw op eigen kosten de woning rolstoeltoegankelijk gemaakt en een traplift laten installeren. Zo kon hij tenminste weer naar huis. Omdat het nogal wat moeite kost om in of uit de auto te komen, hebben ze een parkeerplaats aangevraagd bij hun huis. De aanvraag is afgewezen door de gemeente. Nu moeten ze in beroep. Er loopt ook een aanvraag voor een scootmobiel. Er is iemand langs geweest om te kijken of dat mogelijk was voor Maarten en die heeft positief geadviseerd.

Het is Maarten niet duidelijk waarom, en op welke grondslag, hij in activiteitscentrum terecht is gekomen. Dat is vanuit het revalidatiecentrum geregeld. Er was geen overleg met Maarten naar welk centrum zijn voorkeur uitging op basis van het aanbod aan activiteiten.

Van de kosten waar Maartens situatie hen voor stelt, was vooral de woningaanpassing een forse uitgave. De thuiszorg wordt vergoed door de zorgverzekeraar, fysio- en ergotherapie vanuit de aanvullende ziektekostenverzekering. Voor het vervoer met het busje van en naar het activiteitscentrum, betaalt hij 5 euro per rit, in totaal zo'n 100 euro per maand. Dat vindt Maarten redelijk, hij veronderstelt dat het een gesubsidieerd tarief is maar weet het niet zeker: het is allemaal voor, maar niet met hem geregeld. Gek is het wel dat er voor iedereen een ander vervoertarief lijkt te gelden, variërend van 90 cent tot 6 euro. Ook de chauffeurs begrijpen niet waarom dat zo is.

Over eventuele kosten voor zijn aanwezigheid op het activiteitscentrum is hij niet zeker. Bij de intake is gezegd dat daarvoor geen eigen bijdrage geldt, maar al snel hoorde Maarten van andere deelnemers dat zij wel een eigen bijdrage betalen. Maanden is hij nu al bezig om duidelijkheid te krijgen over die eigen bijdrage, zonder resultaat. Niemand kan hem ook vertellen bij welke instantie hij daarvoor moet zijn: het CIZ, de gemeente?

Voor het vervoer naar het ziekenhuis in Leiden heeft hij een taxi-pasje. Zijn vrouw moet wel het volle pond betalen, dat komt neer op enkele tientallen euro's per ziekenhuisbezoek. Ze

proberen nu ook een pasje voor zijn vrouw te krijgen zodat zij voor gereduceerd tarief mee kan reizen.

Maarten heeft een goede inkomensregeling van het leger. Omdat de zorgverzekeraar ook veel vergoedt, brengt de huidige situatie hen niet in financiële problemen. Het zijn vooral de omslachtigheid van procedures (zelfs een reserve steunkous moet weer worden 'aangemeten' terwijl het een standaardmaat betreft!) en het ondoordringbare woud aan regelgeving die hem dwars zitten. Hij voorziet dat ook het regelen van een prothese – onmisbaar onderdeel in zijn plannen om weer op eigen benen te staan – de nodige moeite zal gaan kosten.

Hoe kan je van zelfredzaamheid en eigen regie spreken als er zoveel onduidelijkheid en bureaucratische rompslomp is? Zelfs de gemeente kan je niet adequaat kan informeren. Gelukkig heeft zijn vrouw nu iemand als vast aanspreekpunt bij de gemeente: dat helpt. En Maarten oogt vastbesloten: hij gaat beslist weer leren lopen.

2.7 Johan doet het op zijn eentje

[alleenstaande, verstandelijke beperking]

Johan (57) zit midden tussen de verhuisdozen, want over een week moet hij verhuizen. Hij moet weg uit zijn oude flat waar hij nu tien jaar woont, omdat traplopen niet meer gaat. Zijn nieuwe woning is gelijkvloers. Johan heeft een verstandelijke beperking. Daarnaast heeft hij artrose en hartproblemen. Over twee weken moet hij naar het ziekenhuis voor een catheterisatie. Johan woont al heel lang alleen. Hij heeft geen partner en geen kinderen, en ook nauwelijks vrienden en kennissen. "Daar heb ik geen behoefte aan. Ik ben het liefst op mezelf. Vanwege de pijn moet ik ook veel rusten. De parkieten brengen leven in huis".

Johan heeft een groot deel van zijn leven bij de sociale werkvoorziening gewerkt. Op de technische afdeling zette hij motoren en warmtewisselaars in elkaar. Maar na 27 jaar moest hij weg, omdat hij te vaak ziek was. Nu zit hij tien jaar thuis. Johan gaat niet naar de dagopvang. "Het geeft te veel stress als er veel mensen om me heen zijn". Liever gaat hij naar buiten, de polder in, om te wandelen of fietsen. Of hij helpt een kennis op de boerderij, waar hij voor de schapen zorgt.

Johan heeft een WIA uitkering van € 1100 per maand. Voor zijn huidige appartement met een huur van € 370 in de maand krijgt hij geen huurtoeslag. De huur van zijn nieuwe gelijkvloerse woning wordt € 591; daarvoor zal hij wel huurtoeslag krijgen. Daarnaast krijgt hij zorgtoeslag. Johan gebruikt veel medicijnen. Na twee maanden is hij al door zijn eigen risico heen. Johan heeft moeite met het overzicht over zijn financiën. In het verleden heeft hij in de schulden gezeten, maar dankzij de schuldsanering is hij daar nu uit. "Dat heeft wel veel geld gekost voor de bewindvoerder, incassobureaus en dergelijke. Alleen de intake was al € 500. Ik snap niet waar het geld is gebleven. Het zijn zakkenvullers". Nu helpt zijn wijkcoach hem om overzicht over zijn financiën te houden. Nu er veel moet worden geregeld rond de verhuizing, komt zij elke week een keer bij hem langs; normaal is dat één keer per twee weken. Soms gaat hij ook zelf naar het wijkcentrum als er dingen geregeld moeten worden of hij bezoekt het eetcafé. Daarnaast komt er één keer per week een huishoudelijke hulp. Dat was eerst drie uur, maar is onlangs teruggebracht naar twee uur. Hij kan wel drie uur hulp houden, maar dan kost het hem zelf een tientje extra in de week. "Dat heb ik niet gedaan".

Na aftrek van de huur, gas, water, licht, telefoon, internet, de zorgverzekering, het eigen risico en de eigen bijdrage aan het CAK (€ 19,40 per maand) blijft er zo'n € 70 tot 80 per week over voor boodschappen, kleding e.d. "En dan krijg je nog de waterschapslasten en gemeentelijke heffingen". "Het is kiele, kiele", zegt Johan. "Er is geen geld voor iets extra's".

Hij vindt dat de gemeente te weinig doet voor mensen zoals hij met weinig geld. Na zijn verhuizing en het ziekenhuis wil hij een computercursus gaan volgen om te leren mailen en internetten. “Dat wordt geregeld via TOM, met een eigen bijdrage van dertig euro.” Hij zou graag een elektrische fiets willen om met de pijn toch te kunnen blijven fietsen. “Maar ik weet niet of de bijzondere bijstand daar ruimte voor biedt”.

2.8 Riek en Marrie delen alles samen

[paar, verstandelijke beperking]

Riek (62) en Marrie (56) wonen al twintig jaar samen in een eenvoudige woning in Alphen aan den Rijn. Marrie heeft een verstandelijke beperking en Riek heeft naar eigen zeggen “veel meegemaakt in haar leven”. Met beperkte ondersteuning van de gemeente kunnen ze zichzelf goed redden. “We zorgen voor elkaar en doen alles samen, we zijn net twee zussen”. Riek heeft een Wajong-uitkering. In het verleden heeft ze als vrijwilliger bij Avifauna gewerkt, maar daar moest ze mee stoppen. Marrie heeft een WAO-uitkering. Zij heeft in de sociale werkplaats gewerkt, maar daar is ze na een operatie ontslagen omdat ze te vaak ziek was. Dat is allemaal lang geleden, nu werken ze allang niet meer. De meeste dagen gaan ze naar één van de inloophuizen die Alphen aan den Rijn telt. Daar drinken ze koffie en praten met andere bezoekers. Verder hebben ze hun dagelijkse bezigheden met de boodschappen, het huishouden en af en toe een bezoekje aan een familielid of kennis.

De Wajong-uitkering van Riek is € 900 per maand, de WAO-uitkering van Marrie € 1000. Het huishoudgeld gaat op een gezamenlijke rekening en alle vaste kosten worden automatisch afgeschreven. De huur is € 559 per maand, maar vanwege het gezamenlijke inkomen komen ze niet in aanmerking voor huurtoeslag. Wel krijgen ze zorgtoeslag. Marrie en Riek vinden het moeilijk om rond te komen. “Alles wordt steeds duurder, geld voor kleding of nieuwe schoenen hebben we niet”. Beiden gebruiken medicijnen, maar niet alles wordt vergoed: paracetamol bijvoorbeeld, een slaapmiddel en zalf voor een geïrriteerde huid vallen buiten het pakket. De extra zorgkosten zijn zo’n € 40 à € 50 per maand. Riek draagt een pruik omdat ze last heeft van haaruitval en krijgt één keer per jaar een vergoeding voor een nieuwe pruik. “Maar de kosten van het schoonmaken en onderhouden worden niet vergoed”. Ze klagen dat het eigen risico van de ziektekostenverzekering steeds hoger wordt en het pakket steeds kleiner.

Tot voor een aantal jaren hadden Riek en Marrie flinke schulden. Gehaaide verkopers van postorderbedrijven hadden hun dure spullen aangeprezen die ze eigenlijk niet nodig hadden. Als ze niet op tijd betaalden, liepen de schulden verder op door hoge incassokosten. Met hulp van Rieks broer zijn nu alle schulden volledig afbetaald. “We hebben ervan geleerd; dat zal ons niet meer gebeuren”.

Eén keer per week komt een wijkcoach van de gemeente langs om te kijken hoe het met hen gaat. Met haar kunnen ze alles bespreken. “We hebben veel vertrouwen in onze vaste begeleidster”. Verder maken ze weinig gebruik van gemeentelijke voorzieningen. Met de huishoudelijke hulp die ze tot voor kort hadden, zijn ze gestopt omdat er te veel problemen waren met de twee honden die in huis rondlopen. Nu doen ze zelf het huishouden en dat lukt eigenlijk best goed als de wijkcoach een oogje in het zeil houdt. Marrie heeft een indicatie voor de regiotaxi, maar daar maakt ze weinig gebruik van. Beide dames gaan ook niet naar de dagbesteding. In plaats daarvan gaan ze haast elke dag naar één van de inloopcentra bij de kerk en in de wijk.

Met alle kosten die ze hebben, kunnen Riek en Marrie net rondkomen. En soms kunnen ze aan het eind van de maand nog € 25 sparen voor bijzondere uitgaven. Zo was één van de honden laatst ernstig ziek en moest naar de dierenarts. Dat was duur, maar het moest gebeuren. “De honden zijn onze lust en leven, we zullen ze altijd goed verzorgen. Dan liever zelf wat minder”. Riek en Marrie letten goed op hun uitgaven. Zo gaat Marrie regelmatig

naar het Leger des Heils voor goedkope kleding. “Laatst had ik nog twee goede jassen voor acht euro. Dat scheelt dan weer”. Riek en Marrie maken geen gebruik van de minimaregelingen. Ze denken dat ze daar niet voor in aanmerking komen, maar dat weten ze niet zeker. “Misschien moeten we dat nog eens aan onze begeleidster vragen”.

2.9 Buiten de boot: leven onder het sociaal minimum

[alleenstaande, bijstandsuitkering]

Het gezicht van Gert (58) is getekend door het leven, maar zijn energie en vechtlust zijn ongebroken. Anderhalf jaar heeft hij in de gevangenis gezeten en twee jaar als dakloze rondgezworven, slapend in hooibergen en boerschuren. Sinds januari dit jaar is de situatie verbeterd: hij heeft weer onderdak, een uitkering en (vrijwilligers)werk. Maar zijn (Afrikaanse) vrouw is verdwenen, het contact met zijn familie verbroken en hij torst een enorme belastingschuld mee. Na een leven lang keihard werken, waarin hij naar eigen zeggen nooit iemand heeft bedrogen, is er weinig over.

Gert is altijd zelfstandig ondernemer geweest in de groenvoorziening: hovenierswerk, onderhoud van plantsoenen, wegkanten maaien, grondverzet, bomen snoeien. Aangenomen werk voor de laagste prijs, altijd bikkelen. Hij heeft al zijn vakdiploma's en had ook een eigen tuincentrum. Daarnaast exporteerde hij autobanden naar Ghana en importeerde vazen en potten die in tuincentra en op markten werden verkocht. “Ik ben altijd verliefd geweest op Afrika en had daar ook mijn vrouw vandaan.” Vijf jaar geleden is hij verzeild geraakt in een koppelbazenconstructie. Als onderaannemer deed hij werk voor een grote baas en hield diens personeelsadministratie bij. Toen bleek dat er geen belasting en sociale premies werden betaald, is hij gepakt en het gevang ingedraaid. Alles wat hij had, is in beslag genomen en verkocht, waaronder zijn eigen huis. Maar nog altijd is er een enorme schuld. “Ik ben er ingeluisd, in totaal ben ik wel voor een miljoen het schip ingegaan”.

Na het uitzitten van zijn straf was er geen werk en geen opvang. “De reclassering heeft niets voor mij gedaan”, zegt Gert. “En er was nog steeds een schuld van meer dan een half miljoen. Ik kon geen werk krijgen, geen rekening openen en had geen geld voor huisvesting. Als ik al een euro zou hebben, zaten de incassobureaus achter mij aan. Twee jaar heb ik langs Gods akkers gezworven, onverzekerd, zonder adres, zonder uitkering. Bij de daklozenopvang voelde ik me niet thuis tussen de junks en bij de voedselbank kreeg ik niets, omdat ik geen kooktoestel had om het blikvoedsel op te warmen. Eén keer per week haalde ik bij de gemeente mijn post op en kreeg daar dan een bak koffie”.

Na een ernstige val met zijn fiets waarbij hij al zijn ribben kneusde en in het ziekenhuis belandde, heeft het Kernteam van de gemeente ervoor gezorgd dat hij (tijdelijk) onderdak kreeg op een zorgboerderij, dat er een rekening kon worden geopend en een uitkering kon worden aangevraagd. Inmiddels heeft hij zelf huisvesting gevonden in een budgethotel, maar hij komt nog elke dag op de zorgboerderij om de tuin bij te houden, onderhoud en klussen te doen en soms de bewoners met een verstandelijke beperking te helpen. “Elke ochtend stap ik om zes uur op mijn fiets en dan ben ik er om kwart voor zeven”. In ruil daarvoor kan hij mee-eten, koffie drinken en de computer gebruiken om dingen uit te zoeken. Sinds kort heeft hij zelfs een officieel contract om voor € 95 per maand de tuin te onderhouden. “Dat is bekend bij de gemeente en wordt niet gekort op mijn uitkering. Ook hebben ze ermee ingestemd dat ik niet hoeft te voldoen aan de sollicitatieplicht”. In de eerste helft van het jaar moest hij rondkomen van € 620 in de maand – de uitkering voor personen zonder vast adres. “Dat was duidelijk tekort”. Nu hij weer een adres heeft, krijgt hij een bijstandsuitkering van € 914 in de maand en zorgtoeslag van € 70. De kale huur van zijn kamer in het budgethotel is € 410, maar omdat hij geen eigen voordeur heeft, krijgt hij geen huursubsidie. Na aftrek van woonlasten, belkosten (naar Afrika), zorgverzekering en eigen risico blijft er € 120 per maand over voor eten en het onderhoud van zijn mountainbike, die onmisbaar is om overal te kunnen komen. “Dat lukt net, omdat ik mee kan

eten bij de zorgboerderij. En dankzij het onderhoudscontract komt er nu bijna honderd in de maand bij.”

Gert zit niet in de schuldsanering. Niet alleen omdat de belastingdienst en de bank daar niet aan mee willen werken – “van een kale kip kun je niet plukken; de administratiekosten zijn hoger dan wat er te halen zou zijn” – maar ook omdat hij dat zelf niet wil. Gert is vastbesloten om in Afrika een nieuwe toekomst op te bouwen. “Daar kan ik met mijn kennis van land- en tuinbouw nog aan de slag, hier kom ik nergens aan de bak”. Zijn droom is om een struisvogelboerderij op te zetten. Hij heeft al uitgezocht waar hij eieren en broedmachines kan kopen, hij heeft contacten met iemand die vlees verkoopt aan de lokale horeca en met een investeerder die de benodigde middelen in het project wil steken. “We zijn druk bezig het business plan rond te krijgen. Maar als ik in de schuldsanering zit, kan ik drie jaar het land niet uit. Vóór die tijd hoop ik de zaak rond te hebben en te vertrekken”. Hij kijkt fel en strijdlustig: “als ik iets in mijn kop heb, dan krijg ik het voor elkaar”.

2.10 Madelon komt er!

[alleenstaande, bijstandsuitkering]

Madelon (26) is een leuke, goed verzorgde jonge vrouw uit Alphen. Ze woont alleen in een appartement dat ze huurt van de woningcorporatie. Ze werkt vier ochtenden in de week bij een verzekeringsbedrijf op kantoor. Via haar zus is ze aan deze tijdelijke baan gekomen. Daarnaast heeft ze aanvullende bijstand.

Zo jong als ze is, heeft Madelon al het nodige meegemaakt in haar leven. Een ingrijpend incident op school toen ze negen jaar was, heeft haar jaren achtervolgd. Op haar 15^e jaar gaf ze haar school eraan, ze was depressief en had obesitas omdat ze met eten haar verdriet probeerde te vergeten. Ze is toen bij haar moeder in de winkel gaan werken. In de jaren daarna knapte ze op, het werk in de winkel beviel haar goed en ze genoot van het contact met klanten. Op haar 21^e begon Madelon haar eigen winkel. De locatie was weliswaar niet top maar de winkelhuur was er laag en de gemeente had plannen om de buurt een impuls te geven.

Madelon schreef een bedrijfsplan en kreeg krediet van Qredits, een bedrijf dat haar ook coaching en begeleiding bood. Het eerste jaar liep de winkel goed, maar daarna liep het terug. Het was 2012, de economische crisis hield maar aan en de geplande buurtverbetering bleef achterwege. Plannen voor verlevendiging van het plein die Madelon samen met andere ondernemers ontwikkelde, kregen geen steun van de gemeente. De winkeliers deden zelf wat ze konden en organiseerden bijvoorbeeld een kerstmarkt. Madelon ontdekte toen dat ze goed kan organiseren en dat ook leuk vindt.

Madelon heeft nog een tijdje geprobeerd om drie dagen in loondienst te werken en drie dagen in de winkel. Dat lukte even maar niet lang. In februari 2013 besloot ze de winkel te sluiten. Ze was destijds 23 en dacht snel elders aan het werk te komen. Ze hield er een schuld van 25.000 euro aan over. Dat liep echter anders: het bleek helemaal niet zo makkelijk om zonder diploma's aan werk te komen, ook al omdat jongeren goedkoper zijn.

Via de gemeente werd ze doorverwezen naar PLANgroep voor een schuldhulpverleningstraject. Dat traject was niet succesvol, omdat Madelon geen vast werk en inkomen had om af te lossen. In ruim anderhalf jaar kwamen ze geen stap verder met de schuldeisers. Het was dan ook een opluchting toen ze in december 2014 uiteindelijk via de rechter via de WSNP in de schuldsanering terechtkwam. De schulden waren toen opgelopen tot 40.000 euro. Madelon heeft het erg getroffen met haar bewindvoerder, ze kunnen goed met elkaar overweg en hebben een goed contact. Het gaat nu de goede kant

op: uit de eerste tussenrapportage, juni 2015, bleek dat haar schuld was teruggebracht tot 30.000 euro.

Ondertussen is ze actief op zoek naar werk en pakt alles aan wat voorbij komt. Vorig jaar heeft ze aardbeien verkocht langs de deur, en dat was leuk omdat ze weer allemaal vroegere klanten tegenkwam. Ze wil heel graag uit de bijstand. De eerste jaren kreeg ze daarbij weinig steun van de gemeente: alles wat ze voorstelde om haar kans op werk te vergroten, vond geen gehoor bij haar casemanager. Pas na 2,5 jaar in de bijstand bood de gemeente actieve ondersteuning aan. Dat heeft ertoe geleid dat ze nu in een mentortraject zit, en daar is ze blij mee.

Maandelijks heeft Madelon 914 euro aan inkomen uit werk en bijstand. Daarnaast ontvangt ze zorgtoeslag (79 euro) en huurtoeslag. Haar bewindvoerder int haar inkomsten en handelt de verplichtingen aan schuldeisers af. Zelf heeft Madelon 250 euro per maand te besteden. Daarvan moet ze haar dagelijkse boodschappen, kleding, rioolheffing en de kosten van haar kat betalen. Het lukt haar niet goed om rond te komen. Onverwachte tegenvallers (dierenartskosten voor haar kat bijvoorbeeld) lost ze op door te bezuinigen op haar boodschappen. En ze moet regelmatig terugvallen op haar ouders aan het einde van de maand. Een reservepotje creëren, zoals ze graag zou willen, blijft voorlopig bij een voornemen. Ook dat is een reden om uit de bijstand te willen: meer inkomen en de uitstroombegroting die de gemeente geeft als je zes maanden uit de Wwb bent, lijken haar een verademing. Plus het feit dat ze dan geen stress meer zal ervaren uit angst dat ze niet aan de gemeentelijke regels voldoet: de “watertoets” bijvoorbeeld, of het feit dat ze eigenlijk niet bij haar ouders mag eten of de was doen.

Voor Madelon is het problematisch dat ze tegenwoordig meer zorguitgaven zelf moet betalen. Het eigen risico van de zorgverzekering is toegenomen en de zorgvergoedingen vanuit de bijzondere bijstand zijn aangescherpt: vorig jaar werd de tandartscontrole nog vergoed, nu niet meer. Madelon vindt het belangrijk dat haar gebit gezond blijft, ze is daarom wel naar de tandarts geweest en heeft dat uit haar vakantietoeslag betaald.

De situatie waarin ze nu verkeert, geeft haar het gevoel dat ze ‘dom wordt gehouden’. Ze kan er geen sociaal leven op na houden, heeft geen vrienden en zo raakt ze het contact kwijt met leeftijdgenoten en wat er onder hen leeft. Een vorm van sociale uitsluiting waar ze veel verdriet om heeft.

Toch blijft ze vertrouwen houden in de toekomst: ze weet dat ze veel in haar mars heeft, haar familie is een grote steun, haar schulden zijn over een paar jaar weg en ze verwacht veel van haar mentor. “Ik kom er wel”, zegt ze opgewekt.

2.11 Sophie bouwt haar eigen carrière op

[alleenstaande ouder, bijstandsuitkering]

Sophie is een jonge moeder van 25 jaar. Samen met haar zoontje Robin van drie woont ze in een appartement in Alphen. De afgelopen twee jaar is haar leven ingrijpend veranderd. En terugkijkend, vindt ze dat het een verandering ten goede is geweest. Maar twee jaar geleden kon ze dat nog niet bevroeden.

Sophie had een goed geregeld leven. Haar man had een goede baan, zelf volgde ze de opleiding tot directiesecretaresse niveau 4. Nog tijdens haar opleiding werd Robin geboren, maar dat weerhield Sophie er niet van om haar opleiding af te maken. Toen ze haar diploma eenmaal op zak had, bleef ze thuis om voor Robin te zorgen. Dat leek hen het beste voor hun zoontje en omdat haar man een goed inkomen had, kon dat ook. Tot haar man na een paar maanden aangaf dat hij wilde scheiden en vertrok. Sophie bleef achter zonder inkomen of spaargeld en met de zorg voor Robin. Haar wereld schudde op zijn grondvesten: wat nu?

Ze vroeg een bijstandsuitkering aan bij de gemeente Alphen. Het duurde vier maanden voor de uitkering werd toegekend. Die periode heeft Sophie weten te overbruggen met hulp van haar ouders, die haar boodschappen betaalden. De inkomsten die ze had uit toeslagen en kinderbijslag, zette ze in om betalingsregelingen te treffen voor haar vaste lasten (huur, gas/water/licht, zorgverzekering). Dankzij veel communicatie van haar kant gingen de corporatie en zorgverzekeraar akkoord met een gedeeltelijke betaling van de maandelijkse kosten tot haar uitkering was toegekend. Het betekende wel dat Sophie een behoorlijke schuldenlast opbouwde in die maanden: over achterstallige betalingen werden wel rente en incassokosten in rekening gebracht.

Het eerste half jaar herinnert Sophie zich als een 'zwart gat'. Ze had al haar energie nodig om met zichzelf en de situatie in het reine te komen. Na een half jaar was ze zover dat ze weer vooruit kon kijken. Ze sloot zich aan bij een 'Jonge Moeders groep' van de gemeente en vroeg daar advies waar ze kon beginnen om weer financieel zelfredzaam te worden. Ze wilde een baan natuurlijk, maar ook de vraag hoe ze de kinderopvang moest betalen hield haar bezig. Ze werd goed geholpen: via Startbaan en een re-integratie consulent kon ze na drie maanden al beginnen met een stage bij het gemeentelijke Serviceplein. De kosten van kinderopvang bleken erg mee te vallen: ze betaalt 83 euro per maand voor drie volle dagen opvang van Robin.

Nu, een jaar later, is ze begonnen met een betaalde baan bij de gemeente als inkomensconsulent. Binnenkort gaat ze de "Basisopleiding specialist inkomen" doen. Zo maakt Sophie snel stappen in haar carrière en dat geeft haar voldoening. "De gedachte om thuis te blijven en voor je kind te zorgen, leek wel mooi destijds maar daar denk ik nu anders over. Het is leuk om collega's te hebben en aangesproken te worden op je capaciteiten en prestaties; ik ben meer dan alleen de moeder van Robin. En voor Robin is de kinderopvang en omgang met andere kinderen ook goed. Terugkijkend ben ik eigenlijk blij dat het zo is gegaan. Ik ben ook niet boos op mijn ex. Ik merk nu hoe fijn het is om onafhankelijk te zijn, en heb me voorgenomen nooit meer afhankelijk van iemand te worden!"

Met haar bijstandsuitkering kon Sophie goed rondkomen. Toen ze haar schulden eenmaal had afgelost, kon ze er zelfs spaarpotjes mee opbouwen: voor Robin, voor Sinterklaas en de feestdagen en voor het rijbewijs dat ze graag wil halen. Ze heeft van huis uit geleerd om met geld om te gaan en kan goed budgetteren, dat helpt enorm. En haar leefstijl is sober: ze rijdt geen auto en rookt niet.

Maandelijks ontvangt Sophie 912 euro bijstand, 340 euro kindgebonden budget en 63 euro kinderbijslag. Samen met de zorgtoeslag (78,50 euro) en huurtoeslag (238 euro) is haar maandelijks bruto inkomen 1632 euro. De toeslag voor kinderopvang, 873 euro per maand, wordt rechtstreeks uitbetaald aan de organisatie zelf.

Haar vaste lasten bedragen 1000 à 1100 euro per maand; daaronder vallen de kosten van huur, gas/water/licht, zorgpremie, eigen bijdrage kinderopvang, vaste telefonie en internet, mobiele telefoon, verzekeringen, gemeentelijke heffingen en Netflix. Per maand heeft ze zo'n 600 euro variabele bestedingsruimte, waarvan Sophie de boodschappen, kleding, speelgoed en andere kosten betaalt en wat opzij zet in haar spaarpotjes. Al met al is het goed te doen, vindt ze, ze heeft niet het gevoel dat ze in armoede leeft. Het wordt wel lastig als er grote onvoorziene uitgaven zijn. Laatst ging haar wasmachine kapot en ze had geen geld om een nieuwe te kopen. Op de bijzondere bijstand kon ze geen beroep doen omdat ze nog geen drie jaar in de bijstand zat en bovendien boven de inkomensnorm van 110% bijstand zit. En onlangs moest ze een bril aanschaffen: ook zo'n kostenpost waarop haar budget en spaarpotjes niet zijn berekend. Gelukkig staat haar vader dan altijd voor haar klaar om geld voor te schieten; zij betaalt dat wel terug maar het scheelt dat ze dat gespreid over een aantal maanden kan doen.

Naast haar bijstandsuitkering maakte Sophie geen aanspraak op andere gemeentelijke regelingen. Voor bijzondere bijstand gold de 3-jaars eis, de kinderregelingen waren niet passend voor haar: alles is vastgelegd in regels (bv bijdragen voor sportdeelname), voor kleine kinderen zit daar weinig zinnigs bij. Eerder wel, toen bestond er bijvoorbeeld ook een kortingsregeling voor Avifauna, maar dat is er met de bezuinigingen af gegaan. Ook de collectieve zorgverzekering van de gemeente gebruikt ze niet: haar eigen verzekering bij FBTO, met modules die je aan en uit kan zetten, is beter en goedkoper.

Sophie heeft niet het gevoel dat ze beperkt is in haar zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie. Ze doet haar boodschappen goedkoper dan vroeger en shopt minder, maar dat ervaart ze niet als probleem. Met Robin maakt ze uitjes naar de kinderboerderij (die is gratis) of naar de dierentuin als er een kortingsactie is. Ze gaat niet uit maar dat was al zo sinds ze Robin heeft. Een rijbewijs, dat wil ze wel graag! Maar dat komt er ook omdat ze kan sparen, en zeker nu ze een betaalde baan heeft gaat haar dat lukken.

Terugkijkend op de afgelopen twee jaar, is Sophie blij met de wending die haar leven heeft genomen. Ze moest door een diep dal, maar heeft zich er snel uitgeknopt. De vertraging en alles wat ze zich moest laten welgevalen bij het aanvragen van een bijstandsuitkering (insinuaties over haar persoonlijk, huiscontrole door twee mannen) waren pijnlijk en zadelden haar bovendien op met schulden. Dat heeft ze allemaal zelf opgelost dankzij haar organisatievermogen, communicatieve vaardigheden en wat hulp van haar familie. De ondersteuning die ze kreeg om te gaan bouwen aan haar toekomst, via de Jonge Moeders groep, haar leerwerkplaats bij de gemeente en de kinderopvangtoeslag, zijn voor haar erg waardevol geweest. Maar ook daarbij was haar eigen instelling belangrijk: in de Jonge Moeders groep bijvoorbeeld bevestigden veel meiden elkaar in het idee dat thuisblijven bij je kind het beste was. Zij was de uitzondering en is zodra het kon, uit de groep gestapt. En daar is ze blij om: ze staat weer op eigen benen en bouwt een carrière op!

2.12 “Ik vind het vooral moeilijk voor mijn dochter”

[alleenstaande ouder, bijstandsuitkering]

Marjan (36) woont met haar dochter van 11 in een flat in Alphen aan den Rijn. Ze zit ruim twee jaar zonder werk: eerst in de WW en nu in de bijstand. Ze werkte als administratief medewerkster bij een energiebedrijf, maar toen de drie tijdelijke contracten voorbij waren en de werkgever haar een vast contract zou moeten aanbieden, werd haar contract niet verlengd en kwam ze in de WW. De talrijke sollicitaties die ze sindsdien heeft gedaan, hebben niets opgeleverd. Een enkele keer mag ze op gesprek komen, maar daar is tot nu toe niets uitgekomen.

Marjan krijgt de bijstand voor een alleenstaande ouder: € 914 per maand. Haar ex is niet in beeld, ze heeft haar dochter altijd alléén opgevoed. Ze krijgt geen zorgtoeslag en geen huurtoeslag. Die worden door de Belastingdienst ingehouden wegens een belastingschuld. Ze krijgt wel kindgebonden budget; dat mag door de Belastingdienst niet worden ingehouden. Marjan heeft forse schulden en zit in de schuldhulpverlening. Na betaling van de huur (€ 590), de zorgpremie en vaste lasten blijft er € 70 per week over. Daar moet ze alles van doen. “Dat valt niet mee”, zucht ze. “Geld voor nieuwe kleren of nieuwe schoenen is er niet. Bij elke uitgave moet je nadenken of het kan”. “Ik vind het vooral moeilijk als ik mijn dochter dingen moet ontzeggen, al begrijpt ze wel dat we het niet breed hebben. Deze week is ze op schoolkamp; gelukkig was daar bijzondere bijstand voor, anders had ze niet meegekund. En de school ging ermee akkoord dat de ouderbijdrage later zou worden betaald”.

Marjan krijgt ook bijzondere bijstand voor de sport van haar dochter. En ze heeft een aanvraag voor een computer voor haar dochter ingediend. “Het duurt wel lang voordat

daarover beslist wordt. Ik weet niet hoelang de gemeente over een aanvraag bijzondere bijstand mag doen, maar vaak duurt het twee maanden of langer voordat je krijgt waar je recht op hebt. De computer is me al toegewezen, maar ik heb hem nog niet. Hoe moet dat als je wasmachine of koelkast kapot is en je twee maanden moet wachten voor reparatie of een nieuwe? En waarom kan de aanvraag niet digitaal? Het papieren formulier is toch niet meer van deze tijd?"

Met de Plangroep van de gemeente wordt naar een oplossing voor de schuldenproblematiek gezocht. De gemeente heeft een budgetplan opgesteld waar ze zich strak aan moet houden. Daarnaast heeft ze zelf een bewindvoerder gezocht, die haar helpt met de financiële problemen. Die zal ook een aanvraag doen om via wettelijke schuldsanering (WSNP) van de schulden af te komen. Dan zou ze in drie jaar schuldenvrij moeten zijn. "Maar als er geen werk is, is het niet zeker dat de rechter het verzoek tot schuldsanering toewijst".

Sinds drie weken volgt Marjan een leer/werk traject bij de gemeente. Dat is twee dagen in de week voor de duur van zes maanden. Marjan is daar blij mee. "Het biedt in elk geval kansen om weer aan de slag te komen"

Remt de financiële situatie Marjan om maatschappelijk mee te doen? "Het is moeilijk dat je je helemaal niets meer kunt permitteren. Ik mis vooral de vrijheid om te kunnen gaan en staan waar ik wil sinds ik geen auto meer heb. Als ik een keer naar mijn moeder of ergens anders heen wil, moet ik op de fiets; het openbaar vervoer kost geld en dat heb ik niet. Dan laat ik het maar zitten. Dat is jammer. "

2.13 "Wij willen vooral een goede toekomst voor onze dochter"

[paar met kinderen, bijstandsuitkering]

De familie Khayyam (vader, moeder en dochter van 15) woont sinds 2010 in Alphen aan den Rijn. Zij zijn in 2009 als vluchtelingen uit Afghanistan naar Nederland gekomen en hebben na een verblijf van een jaar in een AZC onderdak gevonden in Alphen aan den Rijn. Daar wonen ze in een eenvoudige eengezinswoning. Meneer Khayyam runde in Afghanistan samen met zijn vader een hotel-restaurant en mevrouw Khayyam was vertaalster, maar hoewel ze alles willen aanpakken is het in Nederland tot nu toe niet gelukt een betaalde baan te vinden. Het gezin leeft daarom van de bijstand. De familie Khayyam is dankbaar dat ze in Nederland veilig kunnen leven, maar betreurt het dat er zo weinig mogelijkheden zijn om aan de slag te komen. Want dat is wat ze het liefst zouden willen: "een toekomst opbouwen in dit land waardoor we op eigen benen kunnen staan en vooral onze dochter een goede toekomst kunnen geven".

Om wat te verdienen is meneer Khayyam in 2011 met eigen spaargeld en geleend geld een eethuis begonnen. Dat leverde echter niet genoeg op om van te leven en na een jaar moest hij sluiten. Hij bleef zitten met een restschuld van € 15.000. Via de schuldsanering wordt de schuld nu afgelost; dat kost hun € 100 per maand. Over een jaar moeten ze uit de schulden zijn. Mevrouw Khayyam werkt drie dagen in de week als vrijwilliger en stagiaire bij de gemeente: eerst als gastvrouw en nu bij de ict-afdeling. Ze doet dat al ruim twee jaar, maar tot een betaalde baan heeft het tot nu toe niet geleid. "Als er al een vacature is, zijn er honderden sollicitanten en dan krijgen kandidaten met een Nederlandse opleiding en achtergrond de voorkeur. Ik werk al twee jaar tot volle tevredenheid van mijn leidinggevenden, maar ik krijg er nooit iets voor betaald. Dat is soms frustrerend".

De bijstandsuitkering voor het gezin is € 1306 in de maand. De huur bedraagt € 555 en het gezin krijgt € 274 huursubsidie. Ook is er zorgtoeslag (samen € 150 per maand) en kindgebonden budget (€ 106 per maand). Na aftrek van alle vaste lasten en € 100 aflossing van de schuld blijft er zo'n € 270 per maand over. Dat is krap. "We moeten wachten tot de

kinderbijslag komt om schoenen of kleren te kunnen kopen. Onze dochter zou graag met vriendinnen op dansles willen of een keer gaan shoppen in Utrecht, maar daar is geen geld voor". "We zouden als gezin een keer een dagje naar Madurodam willen, dat lijkt ons heel leuk. Maar toen we gingen uitrekenen wat dat zou kosten, hebben we er toch maar van afgezien". Naast de normale uitgaven maakt het gezin kosten die samenhangen met de gezondheid: meneer Khayyam heeft depressieve klachten die zijn verergerd na de sluiting van het eethuis en moet daarvoor medicijnen slikken; mevrouw Khayyam heeft vorig jaar veel last gehad van benauwdheidsklachten die met een dure kuur moesten worden bestreden, en dochter loopt bij de psycholoog. Omdat er geen geld was om het eigen risico te betalen is er een betalingsachterstand van € 800 ontstaan. Met de verzekering is nu een regeling getroffen om het eigen risico gespreid te betalen: € 20 per maand. Daarnaast is een probleem dat niet alle medicijnen en bezoeken aan de psycholoog worden vergoed. Volgens meneer Khayyam heeft het gezin zo'n € 40 à 50 kosten per maand die niet worden vergoed. Het gezin gaat ook niet naar de tandarts. "Dat kost weer extra, en dat kunnen we niet betalen".

Toen het gezin in Alphen kwam wonen, zijn ze goed geholpen via de bijzondere bijstand. Naast een bijdrage van € 4000 om de woning in te richten zijn de inburgeringscursus en de verblijfsvergunning (€ 150) voor hen betaald. Ook de kosten van naturalisatie (2x € 950) na vijf jaar verblijf zijn voor hen vergoed. "Gelukkig wel, nu moeten mensen dat zelf betalen". Ook hebben ze via de bijzondere bijstand zwemles en een computer voor hun dochter vergoed gekregen. Tot een paar jaar geleden werden ook extra ziektekosten die niet in het pakket zaten, vergoed, maar die regeling is vanwege bezuinigingen beëindigd.

Op de vraag wat zij zelf zouden kunnen doen om hun financiële situatie te verbeteren, zegt meneer Khayyam dat hij graag zijn rijbewijs zou halen, want zijn Afghaanse rijbewijs is in Nederland niet geldig. Dat zou mogelijkheden kunnen bieden om aan de slag te gaan als chauffeur en ook bij andere banen is het rijbewijs vaak een vereiste. "Maar rijlessen en het examen kosten al gauw € 1500; dat hebben we niet". Hij is intussen wel aan het oefenen voor zijn theorie-examen; op de computer kost dat niets. Meneer en mevrouw Khayyam zouden ook andere opleidingen willen volgen om hun kansen op de arbeidsmarkt te verbeteren, maar daar zijn geen middelen voor beschikbaar. Wel moet meneer Khayyam drie sollicitaties per week de deur uit doen, daar wordt streng op gecontroleerd. "Maar dat levert nooit iets op. Meestal komt er geen reactie, En als er al een reactie komt, krijgen jongeren en mensen met Nederlandse diploma's en een betere beheersing van de Nederlandse taal altijd voorrang".

De familie Khayyam is dankbaar voor de veiligheid en gastvrijheid die Nederland hun heeft geboden, maar heeft soms het gevoel in een vicieuze cirkel te zitten. "Wij zouden willen werken, opleidingen willen volgen en iets willen opbouwen, maar overal is geld voor nodig. Het is soms moeilijk de moed er in te houden. Maar wij proberen positief te blijven, ook voor onze dochter. Wij hopen dat zij een goede opleiding kan volgen en het dan beter krijgt dan wij".

2.14 "Je zit klem; het is vrijwel onmogelijk om eruit te komen"

[paar met kinderen, bijstandsuitkering]

Toen Tico Tétouan (51 jaar) tien jaar geleden illegaal naar Nederland kwam om samen met zijn Nederlandse vriendin die hij in Tunesië had ontmoet, een nieuw bestaan op te bouwen, was hij vol goede hoop. Hij was handig, wist van aanpakken en zou zijn weg wel vinden. Inmiddels zit hij al meer dan vijf jaar in de bijstand en is de moed hem in de schoenen gezonken. De eerste jaren werkte Tico zwart in de bouw en bij klusbedrijven. Omdat hij goed werk leverde, wilde zijn baas hem een vast contract aanbieden, maar dat was niet mogelijk omdat Tico geen verblijfsvergunning had. Toen de papieren uiteindelijk in orde

waren en Tico de Nederlandse nationaliteit zou krijgen, kon hij niet aan de slag omdat hij eerst de inburgeringscursus moest volgen en daarvoor vijf dagen in de week naar school moest. Alle verzoeken om eerst aan het werk te gaan, waren aan dovemansoren gericht. Nadat het inburgeringsexamen was behaald, was het crisis in de bouw en was er geen baan meer te vinden. Tico heeft zich suf gesolliciteerd, maar krijgt meestal niet eens een reactie. Inmiddels werkt ook zijn leeftijd tegen hem: “boven de 50 is er geen werkgever die je nog wil aannemen”.

Intussen is het paar getrouwd en heeft het vier kinderen in de leeftijd van 5 tot 10 jaar. Ook de vrouw van Tico kan niet werken vanwege chronische gezondheidsproblemen. Het valt niet mee om rond te komen van de bijstandsuitkering van € 1306 per maand. Het gezin betaalt een huur (incl. servicekosten) van € 703 en krijgt € 313 huurtoeslag. Daarnaast is er zorgtoeslag en kindgebonden budget. Na aftrek van alle kosten is er € 500 per maand om van te leven. Dat is haast niet te doen. “We willen het zeil in de keuken vervangen, want dat is op verschillende plekken gescheurd, maar we kunnen het niet betalen. Ook willen we de keuken schilderen en een afzuigkap plaatsen, maar dat kan niet. De kinderen moeten verplicht overblijven op school, de ouderbijdrage daarvoor is € 168 per jaar; dat hebben we niet. Als een van de kinderen jarig is, hebben we geen geld voor een cadeautje, hooguit een slinger en een paar ballonnen.” “En ik bak een appeltaart”, zegt mevrouw Tétouan, “om het toch een beetje feestelijk te maken. Als de kinderen iets vragen, moeten we altijd nee verkopen; dat is wel moeilijk”. “Het zou ook erg fijn zijn als mensen in de bijstand gratis lid konden worden van de bibliotheek om zich toch te blijven ontwikkelen”. In Leiden waar het gezin eerder heeft gewoond, was het minimebeleid ruimer; daar kregen ze € 220 in de maand extra. “Maar we moesten daar weg, omdat we vlakbij een coffeeshop woonden en bedreigd werden. Hier in Alphen wonen we beter”. “Maar ik vind het niet eerlijk dat de hulp aan minima zo ontzettend verschilt per gemeente, eigenlijk zou dat niet mogen want iedereen heeft recht op de meest primaire behoeften zoals een fiets of de kans om te sporten”. Op de vraag of het gezin niet naar de kringloopwinkel of de voedselbank gaat of misschien kan aankloppen bij de moskee, schudden vader en moeder het hoofd. “Wij willen niet onze hand ophouden, dat is onze eer te na. Dan maar minder”.

Het gezin kampt ook met zorgkosten. Omdat Tico last heeft van artrose, krijgt hij elke maand een injectie in beide knieën om de pijn te bestrijden. Dat kost € 120. De medicijnen, die voorgeschreven zijn door de orthopeed en goed werken, worden niet vergoed door Zorg & Zekerheid, de verzekeraar waarmee Alphen een collectief contract heeft voor mensen in de bijstand. Die eist dat er goedkopere medicijnen worden gebruikt, waar Tico geen baat bij heeft. Mevrouw Tétouan moet tien jaar lang elk jaar naar het ziekenhuis voor een hersenscan, omdat zij in het verleden een hersentumor heeft gehad. Maar zij gaat niet, want dat kost haar het eigen risico van € 375 – geld dat hard nodig is om het gezin draaiend te houden. Als gevolg van de hersentumor is het gebit van mw. Tétouan heel slecht geworden en mist zij vier kiezen. Die zijn getrokken omdat een wortelkanaalbehandeling van € 450 per kies niet te betalen was. Zonder deze vier kiezen kan zij moeilijk harde dingen kauwen, maar een plaatje met vier kiezen kost € 2000. “Ik vind het echt heel moeilijk dat er zelfs voor deze noodzakelijke kosten geen oplossing is!”, zegt mw. Tétouan. “De situatie is uitzichtloos, om depressief van te worden”.

Meneer en mw. Tétouan willen ook niet dat de kinderen het voorbeeld krijgen van een vader die de hele dag thuiszit. Daarom trekt Tico soms zijn werkkleren aan en doet of hij een dag is wezen werken. “Maar dat is alleen maar schijn. Ik zou niets liever willen dan echt aan de slag gaan”. “Maar ook als ik een keer een klusje zou kunnen aanpakken om daar iets mee te verdienen, helpt dat niets. Dan wordt het meteen weer van de uitkering ingehouden”. Nu zitten de kinderen nog op de basisschool en zijn ze nog met weinig tevreden. Maar hoe moet dat als ze straks naar de middelbare school gaan en alles nog duurder wordt? “We weten het niet”, zuchten beide ouders. “Hopelijk kunnen ze een zo hoog mogelijke opleiding volgen om het later beter te krijgen”.

